Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DANSKE

VIDER OG VEDTÆGTER

ELLER

GAMLE LANDSBYLOVE OG BYSKRÅER

UDGIVNE MED UNDERSTØTTELSE AF
»DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE«
OG DET »FINNESKE LEGAT«

AF

POUL BJERGE
HØJSKOLELÆRER

THYGE J. SÖEGAARD
OBERSTLØJTNANT

III. ANDET HÆFTE

KJØBENHAVN
LEHMANN & STAGE
1914

INDHOLD.

III. Første hæfte.

Her findes vider eller vedtægter fra

Sønderjylland:

Hadersiev amt: *Errigsted, Skrydstrup, Allerup, Branderup, Agerskov I—IV, Langelund, Neder Jersdal, Abel, Høgsbro, Lundsmark og Arnum.* ***Løgumkloster amt:*** *Løjtved.* ***Tønder amt:*** *Vinum, Tevring, Nørre Vollum, Ottersbøl, Sønder Vollum, Daler I—V og Emmerlev.* ***Åabenrå amt:*** *Hovslund, Rugbjerg og Borup.* ***Sønderborg amt:*** *Mels og Mjang.*

Efterslæt:

Frederiksborg amt: *Slangerup og Farum.* ***Holbæk amt:*** *Holbæk I—V og Bennebo.* ***Præstø amt:*** *Vordingborg.* ***Maribo amt:*** *Nykjøbing.* ***Bornholm:*** *Vester Mariæ, nørre gilde og sønder gilde I—II, Klemensker og Rutsker.* ***Odense amt:*** *Drigstrup og Over-Kjærby.*

III. Andet hæfte.

	Side
Odense amt.	
Over-Kjærby, Drigstrup (forts.)	209
Svendborg amt.	
Lunde, I—II	222
Egeskov, Kværndrup	226
Langå	228
Stoense, Langeland	238
Thisted amt.	
Øsløs	264
Serup, Ødby	275
Alborg amt.	
Årestrup	278
Blenstrup	296
Viborg amt.	
Dølby	319
Avlum	325
Kraglund	334
Randers amt.	
Randers	341
Voer	380
Arhus amt.	
Vestbirk	399
Vejle amt.	
Vejle	408
Ringkjøbing amt.	
Møborg	411
Ribe amt.	
Ribe	422
Nordby, Fanø I—IV	423
Vester Vedsted	448

Nærværende hæfte er en to tre ark større end sædvanlig. Folk bedes tænke på dette, når de næste år modtager sidste hæfte, der måske bliver lidt mindre. Det vil indeholde en lille anden efterslæt og flere udførlige registre.

som ledene skulde vedligeholde, foruden skaden, om nogen sker, betale til byen 1 mark.

5. Enhver som har tofteled eller huslouge af sin gård udi marken, skal holde dem således forsvarlig vedlige, at ingen der ofver tager skade, skal også tilluckis, så snart kornet er sået, og ei tilladis at opluckis, førend kornet skal indagis. Hvo der imod giør, betale skaden, der ved måtte tilføies, og gifve til straf 1 mark.

6. Hvo som giør stente eller gang over nogen mands giærde, og det hannem overbevises, betaller til vide 8 sk., foruden og svare til, hvis vide, dend som giærdet tilhør, derofver ved giærdesiun måtte vorde lagt for, og skal det icke tienne nogen til undskyldning, at andre forhen hafde giort stenten, men dend, som ofverbevises hafde gået der ofver, skal ligefuldt betale viden, endskiønt for hen var giort gang af andre.

7. Voldermisdag skal samptlige byemendene samlis og gå med giærder både om rug og bygmark såvel som haugerne i byen. Og hvo da befindes enten icke at have ladet sine giærder forfærdige eller icke giort dem så louflig, som ske burde, skal betale efter oldermandens sigelse for hver uforsvarlig giærde efter deris tilstand 2 sk., 4 sk., 6 sk., og i det høieste 8 sk. første gang og skaffe giærderne færdig inden 24 timer. Sker det icke, gifvis til vide for hver giærde dobbelt så meget, som det første gang var lagt for.

8. Hvo som icke self møder at gåe med giærder, når hand blifver advaret om aftenen for hen, eller i det ringeste skicker sit fuldmyndigt bud og lader sit forfald undskylde, skal gifve vide til byen 8 sk.

9. Hvo som ofverbevises at hafve set igiennem fingre med giærdesiun og for villie eller venskab duldt

noget mands giærdes brøst, da skal en hver af dem gifve til vide 1 mark og strax skaffe det brøstfeldige giærde færdig under samme straf.

10. Med vogt ved vongeledene, stænder eller anden steds forholdes som hid indtil sket er, og skal gåe ræt om i ald byen og 2de forsvarlige bud skal vogte hver dag. Når de således er bestilte, og der da sker skade for deres forsømmelse, da betale en hver af dem, som vogte skulde, til straf 12 sk. og der foruden skaden, sket er. Ellers skal en hver sin naboe tilsige, når hand skal vogte. Hvo det forsømmer, så dend, som skulde vogte, i rette tide ei får bud der om, skal gifve til vide 8 sk.

11. Skulde nogen kunde ofverbevises at have taget stavre eller giærdsel af anden mands giærder og sætter det på sit eget, hand skal uden forskånsel give straf til byen 1 rdlr. Og såfrembt hand icke strax sådan bøde i mindelighed self clarerer, skal hans forseelse uden ophold tilkiendegifves dend forurettedis herskab og forfølgis efter loven som for andet tyveri.

VII. Om skiælstager, sten og skiæl.

1. Dersom nogen kand louflig overbevises at oprycke eller forfløtte skiæl, sten eller stage nogen mand til vildelse eller skade, da stande det menige mand i byen frit for, hvad heller de vil tilstæde, at hand forsoener sin forseelse med penge til byen efter uvillige mænds sigelse eller og at tiltale ham efter loven for falskner.

2. Pløier, slåer eller høster nogen over ren og gammel skiæl og hans naboe klager der ofver, og dend skyldige strax ei retter for sig, så dend forurettede forårsagis at tage siun, da skal dend skyldige strax

udlegge det tilbage, som hand i så måde til sig ulovlig anammet hafver, og derforuden ei allene betalle dend der ved tilføiede skade og ibragte omkostning, men endog gifve til byen 1 rdl. Og så frembt hand icke retter for sig strax derefter uden videre lovmål, tiltalis hand efter loven som for ran. Men befindes dend klagende i slige tilfælde at have klaget urette, da lide og betale hand forberørte bøder og straf, som dend skyldige ellers, som meldt er, var falden for.

3. Der som dend ene rensbroder uførmer dend anden med sten eller anden tåd at påføre ofver ræt rén, hand skal gifve til vide 1 mark og strax skaffe sådan tåd tilbage igien under lige straf.

VIII. Om græsbed og tøiring.

1. Dersom nogen fører mere kvæg på byens græsbed om sommeren, end græslægget omformelder, hand skal give til vide for hver høvet 24 sk. og strax skaffe samme kvæg bort under dobbelt straf, med mindre hand kand have det med alle mands minde.

2. Fordrister sig ellers nogen at drive kvæg ind i nogen af byens marker imod oldermandens og menige byemænds samtycke, hvad heller samme kvæg haver hiorde eller ei, hand skal gifve straf til byen for hver høfvet 2 mark og dobbelt, hvis hand icke strax skaffer kvæget bort af vongen, når hand derom tilsagt vorder.

3. Mens er det af byens husfolk eller andre, der icke har grund i marken, som sig imod disse poster forser, da foruden bemelte straf, skal det dem icke tilstædis der på marken samme sommer noget græs at nyde.

4. Ei heller skal det være tilladt nogen at sætte sine bæster eller andet kvæg i tøir udi nogen af byens

marker uden oldermandens og menige mænds samtycke. Hvo som her imod giører, skal gifve straf til byen for hvert høfvet 2 mark.

5. Og skal enhver være forpligtet at lade deris tøier siune på stefnen for alle mand, forend de må sette deris kvæg udi tøier. Hvo som det forsømmer, gifve til vide 1 mark.

6. Og på det disbedre skik i marken kand hafvis, skal det ståe oldermanden frit for, så ofte hand det fornøden siunis, at lade tøirene i marken på de udsatte heste og kvæg eftersé, og hvilket da icke for lovlig og forsvarlig kand eragtis, skal eiermændene betale for hvert tøier 8 sk. og strax dygtige tøier eller kvæget bort af marken under samme straf forskaffe.

7. Vorder noget tøier-bæst eller kvæg løst funden i nogen mands korn eller eng, da betaler eiermanden skaden, sket er, og derforuden løsningspenge for hvert høfvet 4 sk., med mindre hand kand bevise kvæget ved nogen andens forseelse løs giort, hvilken da skal bøde og betale, hvis eiermanden i så måde ellers kunde være falden for.

8. Men dersom nogen ofverbevises forsettelig og skarnsvis at slåe nogen anden mands hæste eller kvæg løse af tøiret, da skal samme ei allene betale skaden, der ofver sket er, men endog derforuden straf til byen 4 mark. Men hugger, skiærer eller bryder hand tøiret i stycker, skal hand foruden skaden gifve til byen 1 rdlr.; blifver tøiret slet borte, 2 rdlr. Og ydermere dend forurettede sin tiltale forbeholden efter lovlig omgiænge til dend skyldige for ran eller tyfnet, om det ei i mindelighed kand afgiøris, som hand best vil og kand.

9. Hvo som hafver vrinske heste i tøier, som er

arrige og bidske, skal forvare dem udi fjædder eller anden stærk hægt. Så frembt de anden nogen skade tilføier, betaler eiermanden foruden skaden til straft 4 mark og strax skaffe samme hest af marken.

10. Ingen gieldheste tilladis lengere enten i rug eller bygmark end i 8te dage, med mindre eiermanden vil betale hver dag efter den tid for hver hest 24 sk. til straf.

11. Ingen, som har mere enten græsbed eller tøiring, end hand self behøver, må understå sig at leie eller afhende det til fremmede, førend hand fåer tilbudet sine naboer eller lodseiere, der har lod og grund i marken, om de det forlanger. Hvo herimod giør, skal bøde til byen 1 rdlr., og derforuden, dersom hand icke strax skaffer samme fremmet kvæg af marken til dend forelagde tied, betale for hver høvet nat og dag 1 mark.

IX. Om vandinger.

1. Når tørkeåringer indfalder og ellers, når behof giøres, at byens kilder og vandinger på marken skal renses, da bør alle og enhver byens beboere såvel husfolk som anden at hielpe til at rense, når de derom af oldermanden blifver advaret. Hvo det forsømmer, gifve til vide for hver gang 1 mark.

2. Hvo som røder hør eller hamp i nogen af byens vandinger, det være sig enten i bye eller mark, og icke har det med alle mands minde, skal gifve til vide hver gang 24 sk. og skaffe samme hør og hamp strax bort under dobbelt straf.

3. Det samme er også, om dend ene naboe røder enten hør eller hamp udi sin anden naboes tørfvegraf uden hans bevilling.

4. Ingen må grave eller lade vand flyde over anden mands grund. Giør nogen her imod, betale skaden, derved sker, og derforuden betale til byen 2 mark.

5. Hvo som graver nogen lergrav ved alfar vei, skal strax kaste dend efter igien, på det ei nogen der udi skal komme til skade. Sker det icke, og nogen fåer skade på deris kvæg eller andet udi samme lergrav, da betale dend skaden, som graven haver ladet kaste, og derforuden give til byen 1 rdlr.

X. Om ildstæder og ildsvåder.

1. Tredie Pindsedag, når prædiken er endt, skal samptlig byemendene hvert år før noget andet foretagis komme tilsammen og gåe om i ald byen hus fra hus, en hvers oven og ildsteder for frygt og fare skyld at bese. Dersom da nogen brøst ved nogen mands ovn eller ildsted skulde befindes, som står til at hielpe, da forrelæggis samme mand en hvis tid af oldermanden, forinden hand brøstfeldigheden lader reparere og det under en hvis straf. Forsømmis dette, betaller dend skyldige viden, hand er lagt for, og derforuden stande det oldermanden og menige mand frit for strax at nedslåe dend brøstfeldige oven eller ildsted, med mindre hand sig strax på stedet med dennem i mindelighed affinder.

2. Hvilken mand, som veirer sig eller er hinderlig på dend tid at lade bese sin oven eller ildsted, hand skal give til vide 1 rdlr. og derforuden svare sine naboer til, hvis skade de af hans oven eller ildsted kunde bekomme.

3. Dersom nogen ildebrand i nogen mands hus eller gård — det Gud i nåde afvende for Christi skyld — skulde påkomme, da skal strax alle mands personer

i byen udi største hast være tilrede, så snart der tudis, det være sig ved nat eller dag, ildens magt, om mueligt er, at dæmpe. Skulde nogen i slige tilfælde blifve borte med sine bud og icke vilde hielpe, da skal hosbunden for sig self gifve til vide 1 rdlr. og for hvert af sine bud, som kunde giøre nogen hiælp, 4 mark, som hand strax har at betalle eller uden ophold lide udpantning for.

4. Dersom nogen hus eller gård i byen af ulyckelig hændelse vorder afbrændt, da skal hver gårdmand i byen komme dend nødlidende til hielp med 1 skp. korn, rug eller byg, og et bygningstræe, i det ringeste af 1 mark værdi, 1 trave langhalm, én dags arbeide på sin egen bekostning og 8 sk. i penge. Findes nogen mudtvillig foranskrefne ei at efterkomme, skal samme lide udpantning af oldermanden og 2de mænd ei allene for ommeldte hielp til dend nødlidende, men endog for sin mudtvillighed 1 rdlr. straf til byen.

5. En hver gårdmand skal være forpligtet til at hafve en goed lang stie udi sin gård, som kand være tienlig, om — Gud forbyde — ildebrand påkom, til dets fornødenhed at bruge eller og udi storm og andet uveir nøttig. Hvo som sådan stie icke har, forrelæggis af oldermanden en hvis tid sig dend at forskaffe eller betalle til vide 24 sk., for hver gang hand befindes det at have forsømt.

XI. Om hielp og tienstfærdighed imod hinanden.

1. Såsom vi alle ere korset undergifne og vide icke, hvor lenge Gud vil unde os helbredet til voris gierning og arbeide at fortsette, da er det også samtykt, om nogen af os udi pløie-, sæde- eller høstens tid

skulde vorde syge og sængeliggende eller i andre måder blifver forhindret og trænge til hielp, så at de ei udi rette tid kunde fåe deris arbeid frem enten med jorden at pløie, såe eller høste, da skal hver mand i byen, som Gud har forlenet helbred og sundhed, forhielpe dend syge og sengeliggende, så meget som fornøden behøfvis, på deris egen bekostning, hvilket oldermanden og 4re af naboerne først skal skiønne på og afsige, hvorefter oldermanden har for alle og enhver dette at bekiendtgiøre. Skulde da nogen findes vægerlig herudi og mudtvillige, når hand derom af oldermanden er tilvart, skal samme betalle dend hielptrængende så meget, som hand skulde gifve en anden, der kunde hielpe ham i hans stæd, og derforuden til byen for ulydighed 4 mark, hvilket altsammen udi dend skyldiges boe skal ske udpantning for.

2. Og skal oldermanden og de benefnte 4re mænd ellers nøie observere, om sådan trang icke følger af dend trængendis egen ladhed, skiødesløshed eller anden skarnagtig forsømmelse, ti da skal ei allene ingen være forbunden hannem herudi til nogen hielp, men mere enhver tilladt herforuden at pante ham efter billighed, som forseelsen er til, for hans arbeids tilbageståelse og sendrægtighed, så vidt det i sin tid både kunde komme ham self til forderfvelse og menige mænd til hinder og ophold og ofveralt gifve anledning til ladhed og efterladenhed.

3. Dersom dend ene naboe forrefinder den anden på veie eller sti, hvor det og være kunde, enten på en eller anden måde forlægen og bedis om hielp, og sin naboe icke vil hielpe i sådan trang, da gifve hand til vide, om påklagis, 2 mark.

4. Skulde og nogen naboe finde andens kvæg ligge i dynde eller anden uføre på marken og icke ræder

det, om det er ham mueligt, eller og strax i det mindste gifve eiermanden det tilkiende, da skal samme gifve straf til byen 4 mark.

5. Ligeledis om nogen mand beder sin naboe i slige tilfælde at hielpe sig, og hand icke vil, skal hand gifve til byen 4 mark.

6. Falder smitsomme syge iblandt byens kvæg, så at det døer for foede, da skal eiermændene, på det at andet kvæg der af ei skal fåe skade, strax lade nedgrave samme døde kvæg $2^1/_2$ allen dybt under jorden på en hver sin egen grund, med mindre dend naboe, på hvis grund det falder, i mindelighed vil tilstæde ham det der at nedgrave, og det under straf for hvert høfvet 24 sk.

7. Sker nogen mands hustrue, børn eller folk nogen ofverlast af omløbende skarnsfolk, tatre eller andre kieltringer, da skal menige mand forpligtet være, såsnart der tudis, ved nat eller dag, at komme tilstæde og forhielpe dend, som vold og uræt vederfaris, og det under straf, for hver gang nogen det forsømmer, 2 mark.

8. Og skal ingen underståe sig at huse eller herbergere efter denne dag nogen dislige ubekiendte skadelige folk. Hvo sig her imod forser, tiltalis efter loven og straffis som de, der huser fredløse.

9. Hvad fattige folk som ellers af et sogn udi andet tilladis at komme om almisse, skal fløttes imellem naboerne imedens dag er. Dersom nogen forflytter sådan fattige til si naboe efter soel er gået ned, give til vide 8 sk. og self skaffe samme fattige hus.

XII. Om dødsfald.

1. Når nogen udi byen ved døden afgår, det være sig formuende eller icke, da skal en hver være for-

pligtet at hielpe til at samme døde blifver bortbåren til sit leiersted, når hand af oldermanden derom tilsagt vorder, eller bøde til byen for sin efterladenhed hver gang 24 sk.

2. For sådan deris umage med at befordre dend afdøde til graven cretenderis intet særdeles, videre end hidindtil tilforne sket er, og dend afdødis efterlefvende af høflighed og efter vilkor og egen goede villie vil lade se til en kiendelse.

3. Hvad fattige og arme angåer, som i byen ved døden afgår, skal enhver være bepligtet til efter deris formue at forhielpe med nogen hielp, at samme fattige lig kand komme sømmelig til jorden, når de af oldermanden derom vorder anmodet, eller og give straf til byen 24 sk., og derforuden at betale dobbelt så meget til begrafvelsens befordring, som hand ellers imod en af sine naboer kunde tilkomme, og af dem gifvet vorder.

XIII. Om randsagning.

1. Som nogen af byemændene eller lodseierne i marken mister noget af deris tilhørende enten i bye eller mark, være sig staver, giersel eller andet, i hvad det end være kunde, og dend, som det haver mistet, angifver det for oldermanden med begiering at vilde have randsaget derefter i byen, da må det hannem ingenlunde nægtis, men oldermanden skal strax under 1 rdlr. straf lade sammenkalde menige byemænd, som med hannem skulde gåe i hver mands hus og søge efter det miste gods, hvor med de sig imod loven ei noget skal forse.

2. Og skal det stande oldermanden og menige byemand frit for med randsagning at begynde og ende,

hvor de vil, dog at de går ofver ald Byen, med mindre at det søgende imidlertid forinden blifver funden.

3. Blifver nogen af byemændene tilbage og icke vil følge med at randsage, når hand blifver tilsagt, med mindre sygeseng eller andet lovlig forfald det måtte forhindre, hand skal gifve vide til byen for hver gang 1 rdlr.

4. Skulde nogen i sådane tilfælde befindes hinderlig, at de enten lucker for dennem, som vilde randsage, eller i andre måder dennem det vilde formene, da må oldermanden og tilstædeværende byemænd self lucke op med magt og, slige hindringer aldelis uagtet, fare furt med deris forretning og dog dermed intet udi ringeste imod Loven sig skal forbryde, men dend, som meldt er, herudi vil giøre hindring, tage skade for hjemmegiæld, om hand nogen der ofver ved luckis opbrydelse kunde blifve tilføiet, og derforuden gifve vide til byen 2 mark.

5. Findes samme gods, som søgis efter, hos nogen mand, forfølge sagen efter loven, og haver da oldermanden det strax dend skyldiges hosbund at tilkiendegive, at hand tilbørlig der ofver kan lade rætte.

XIV. Om pantning.

1. Alt hvis nogen sig imod denne vedtægt findes at forbryde, som efter indbemelte articuler nogen straf eller vide til byen vedhænger og dend skyldige og brøstfaldne icke strax på anfordring clarerer, det skal ved oldermanden og yngermanden tillige med 2de andre af byemændene tagis pant for udi den skyldiges boe, uden sig noget dermed imod loven at forse.

2. Og skal oldermanden forelægge dend, som således for sin forseelse og brøde blifver pantet, en vis

tid, forinden hand sit pant har at løse. Og hvis det icke til forelagde tid blifver indløst, da oppebydes pantet 3de gange på stefnet, og dersom da hverken panteieren eller andre på hans veigne pantet for dend pris, det er udtaget for, vil indfri, skal oldermanden self betale byen, hvis penge det er udpantet for, og derefter ei svare dend, pantet er frataget, videre der til.

3. Ter sig dend, der pantis skal, uhøflig med ukvemsord eller i andre måder opsætsig imod oldermanden og hans medfølgerere, gifve hand til vide 2 mark, og derfor strax tagis pant såvelsom for dend forhen ifaldne brøde. Men griber hand til værge, omskiønt ingen skade sker, eller truer og undsiger nogen i samme forrætning, skal hand gifve til vide 1 rdlr., hvilken ligeledis, som meldt er, strax udpantis. End giør hand skade, tiltalis hand efter loven foruden nogen forskånsel, efter som skaden og forseelsen er til.

4. Formener sig nogen at være pantet for uræt og erbyder sig det at bevise, da skal oldermanden udnæfne 4re uvillige mænd af byen til det at undersøge. Befindes da, at dend klagende icke burde at have været pantet, bekommer hand sit pant igien uskad uden nogen vide. Hvor imod hans angifvere skal lide og undgielde alt, hvis dend, som pantet blef, ellers for ræt skulde betale, og tagis pant derfor til det betalt vorder.

XV. Endelig om noget videre end herudinden allerede anført er.

Ved daglig forfarenhed kunde observeris enten til byens, markernis eller menige mands nøtte og fordel, som egentlig her at tilføre denne sinde kunde være forglæmt, da skal samme, når det med samptlige byemænds samtycke, ofverværelse og underskrift her

efter vorder indført, så vidt det icke strider imod loven, alletider være af lige kraft. Til hvilken ende og yderligere stadfæstelse vi også, som foran meldt er, ei alene hermed tienstydmygeligst tillige er rættens middels på skrift og forseigling begierende, men endog, så vidt vi icke alt self kand skrifve, hafver ladit forfærdige en hver for sig et sit eget signette ved nafn og nummer efter omgangen i byen til af betienning her neden under med at forseigle.

Over-Kiærby 1. Dec. anno 1723.

Her under 11 segl med mændenes forbogstaver.

Læst for retten inden Vinding, Bierre og Aasum herreders ting løverdagen d. 15. Janv. 1724 og derom protokolleret. Testerer

Salomon Lindegård. Jacob Lordropp.

Anno 1724 d. 1. Mai antog Niels Bertelsen oldermandslænet og Lars Hansen yngermands- og stoelsbroderlauget samt foldefogderiet. Samme gang blef for menige mand lydelig oplæst indbemeldte vedtegt efter dends melding Cap. I. art. 1.

For hvert af årene 1755, 1768, 1775, 1780, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1791 er der en optegnelse som ovenstående med tilføjelse: »og samme af os ved egne hænder underskreven, vedtagen til vedbørlig efterlevelse.« *Og bymændene skrev så under med deres forbogstaver.*

Efter originalen. Det er en bog 17 cm. høj og 11,5 cm. bred. Den er indbunden i læder. Overskriften står uden på bindet. Den er på 198 sider. Teksten er på de første 98, meddelelsen om tinglæsningen på side 99, og de årlige optegnelser på side 102—117. Resten er blank.

Den findes hos gårdejer Christen Pedersen i Over-Kjærby.

Svendborg amt.

Lunde, Sunds herred.

I. 1800.

Anno 1800 den 17. December vare vi underskrevne forsamlede hos oldermanden Peder Thomsen, Lunde, og da til vort laugs destobedre holdelse vedtoge følgende poster:

1. At gå fire gange årlig omkring hos hver mand i Lunde by for at efterse, om deres ildsteder forsvarlig ere vedligeholdte og rengiorte. Befindes nogle ildsteder at ikke være rengiorte, bøder den eller de, som tilhører samme, 1 mark til lauget. Men befindes andre feil ved ildstæderne, straffes de efter brandforordningen. Og de, som ikke møder de bestemte tider, nemlig hver Tamperdag, for at efterse ildstæderne, når de ei ved lovlig forfald kan bevises at være undskyldt, bøder ligeledes til lauget 1 mark.

2. Når nogen gårdmand indtræder eller afviger lauget, giver han og hustru hver 1 rdl. Der imod en husmand 3 mark såvel for sig som sin hustru, og *en* indsidder 2 mark for enhver. Dette svares for enhver til afgang og igang.

3. Når nogen ved døden afgår, det være gårdmand, husmand eller indsidder, står det enhver frit for at bede til begravelse, hvem de lyster; men når hele lauget ikke bliver indbuden til begravelsen, svares i

penge til lauget for en husmand 3 mark, en gårdmand 1 rdl. og en indsidder 2 mark, såvel for mand som for hustru. Og de, som ikke møder, før liget bliver udbåren af stuen, bøder 4 sk., og møder de ikke for at kaste jord på, bødes 8 sk., og uden lovlig forfald bliver ganske borte, 1 mark. Men når nogen ikke uden sygdoms forfald møder til anførte tid, når en udflytter skal føres til kirken, bødes dobbelt.

4. For laugets destobedre holdelse er indsat 2de oldermænd, en gårdmand og en husmand, som efter omgang skifter hver Maidag. Ved indtrædelse og afgang gives af enhver 1 mark. Oldermanden skal være forbunden at holde til lauget det fornødne brændevin for samme pris, som det fåes i kiøbstæderne.

5. Den eller de, som i lauget enten ved skieldsord eller hug og slag begynder at giøre eller yppe klammerie, bøder til lauget 24 sk. Og dersom de, fordi de skal betale *den* bestemte mulct, udgår af lauget, som ved vegring inddrives ved pantebøder, 1 rdl.

6. Udflytterne er 1. og 4. post uvedkommende.

7. Ifald nogen forser sig og derfor bliver mulcteret og ei godvillig vil betale det, bliver han uden videre lov og dom pantet for det mulcterte. Og dersom han ei inden 4re ugersdagen indløser pantet, bliver det bortsålgt ved offentlig auction. Så skal og alle i lauget værende beboere være pligtige at møde ved udpantningen. De, som ikke møder, bøder til lauget 8 sk.

At forestående poster i alle optænkelige måder af os skal efterleves, det ville vi ved vore hænders underskrivt bevidne.

Peder Larsen. L. Larsen. Peder Ibsen. Niels Larsen.
Rasmus Ibsen. Rasmus Marquardsen.
Anders Marquardsen. Anders Hvid. Jørgen Christensen.

Rasmus Svendsen. Hans Dyr. Lars Bødker.
Johannes Hansen. Tønnes Larsen. Christen Skrædder.
Anders Madsen. Jens Jensen. Johann Weinrich.
Anders Madsen. Hans Nielsen. Morten Nielsen.
Peder Jensen. Hans Pedersen. Niels Dinesen.

Mas Lavesen indgår i Lunde bydelav og er dermed fornøiet, undtagen jeg ligger i kgl. tienste, da frafalder jeg alt.

Mas Lagesen.

II. 1823.

År 1823 den 20. Mai var vi underskrevne forsamlet hos oldermand Lars Jensen i Lunde og da til vort laugs destobedre holdelse blev vedtaget følgende poster.

1. At gå 4re gange årlig omkring hos hver mand i Lunde by for at efterse, om deres ildstæder forsvarlig er vedligeholdte og rengiorte. Befindes nogle ildsteder ikke at være rengiorte, bøder den eller de, som tilhører samme, 1 mark til lauget. Og de, som ikke møder til bestemt tid, nemlig hver Tamperdag, for at efterse ildstæderne, bøder ligeledes til lauget 1 mark.

2. Når nogen gårdmand indtræder eller fragår lauget, giver han og hustru hver 1 rdl., og en husmand det halve for sig og hustru, og en indsidder for sig og kone 3 mark. Dette svares for enhver til igang og afgang.

3. Når nogen ved døden afgår, det være gård- eller husmænd eller indsidder, står det enhver frit for, at indbyde til begravelse, hvem de lyster, hvor imod at svare til afgang efter 2. post for enhver.

4. Når en almisselem i bylauget bortdøer, er hele lauget efter oldermandens tilsigelse, uden at nogen

slags foregiven undskyldning — sengeliggende syg undtagen — pligtig at møde og derved udføre, hvad efter omstændighederne måtte findes fornødent. Udebliver nogen, da bøder de enhver især 1 mark.

5. I byen holdes tvende oldermænd, en gårdmand og en husmand. Efter rigtig omgang skiftes hver maidag. Ved til- og fratrædelse gives af enhver 1 mark. Udflytterne, som befries fra oldermandsbyrderne, betaler ligeledes i forhold til deres antal ved oldermandsskiftning, nemlig ved til- og fratrædelse, hver gang 1 mark.

6. Den eller de, som i lauget enten med skieldsord eller hug og slag begynder at giøre eller yppe klammeri, bøder til lauget 24 sk. Og dersom nogen af modvillighed ikke vil betale den bestemte mulkt, betragtes de som udgåede af lauget og betaler derfor 1 rdl.

7. I fald nogen forser sig og derfor bliver mulkteret, og ei godvillig vil betale, bliver han uden videre lov og dom pantet for den bestemte mulkt. Og dersom han ikke efter 14 dages forløb indløser pantet, bliver det ved offentlig auktion bortsolgt. Så skal og alle i lauget værende beboere være pligtige at møde ved udpantningen. De, som ikke møder, bøder 2 mark.

8. Til gade- og haugefreds erhvervelse pålægges enhver, som har hegn til gaden, samme til alle årets tider i lovlig stand at holde. Befindes det modsatte, da betales en mulkt for hver favn slet hegn af 8 sk., og efter advarsel om istandsættelse for hver 24 timer samme således befindes, fordobles mulkten, indtil samme er istandsat. Og befindes nogen enten forsætlig eller uskiellig at betjene sig af gaden til løsgående kreaturer, da betales for sådant en mulkt, første gang

for hvert 8 sk., og i fald sådant oftere indtræffer, fordobles mulkten daglig.

9. Betræffes nogle løsgående lænkehunde eller andre skadelige hunde, da bødes første gang 8 sk. Sker det oftere, fordobles mulkten.

10. Når ordre udgår fra brandfoged eller oldermand om samlingsmøder, haver enhver især at give møde til bestemt tid. I udeblivelsestilfælde mulkteres de udeblivende fra 8 sk. til 1 mark efter omstændighederne.

11. At anførte poster er vi alle enige i at holde og efterleve. Det bliver med vores underskrift bekræftet.

Lunde den 20. Mai 1823.

28 underskrifter.

Ifølge 5. post forandres med samtliges samtykke således: At de, der bære byrde og tilsigelse som oldermand, fritages for udgift ved af- og tilgang, hvilken for eftertiden udredes af dem, som for oldermandsskab fritages, som bekræftes med hænders underskrift.

Tre underskrifter.

At husmændene således har indgået forening i anledning af deres oldermandskab bekræftes endmere af undertegnede gårdmænds underskrift som sognefoged og oldermand.

Lunde den 24. Mai 1825.

Underskrifterne.

Originalerne er ikke til at finde. Efter afskrifter, som dyrlæge P. Jensen i Kværndrup i sin tid tog.

Egeskov, Kværndrup, Sunds herred.

I Egeskov har man et husmandslav, der efter overleveringen skal være over hundrede år gammel, og det kan være rimeligt nok, thi det må være fra tiden før

udskiftningen, der foregik 1805. De har haft deres vedtægt, men den er forlængst forsvunden. Dyrlæge P. Jensen i Kværndrup fik en af de ældre, der troede at kunne huske indholdet af vedtægten til at gengive den, og han optegnede så følgende:

1. Når en mand ønskede at blive optaget i lavet, skulde han betale 1 kande brændevin. Og før dette var betalt, måtte han ikke snakke med.

2. Såsnart han var optaget i lavet, måtte han overtage bestillingen som skænker eller stoelsbroder. Og denne bestilling beholdt han, til en ny mand blev optaget i lavet, der så måtte afløse ham.

3. Oldermandsbestillingen skiftede hvert år 1. Maj. Oldermanden skulde sammenkalde lavets medlemmer ved en løbeseddel, når der skulde være møde. Den skulde gå byen rundt i en bestemt orden. Den, der forsømte at sende sedlen videre lige med det samme, skulde bøde én pægl brændevin. Forsømte han det en halv dag, skulde han bøde en halv potte.

4. Alle lavets medlemmer skulde møde, når de var lovlig sammenkaldt. Den der kom for sént til mødet, måtte bøde én pægl, og udeblev nogen helt fra mødet, var bøden en halv potte.

5. Når noget skulde forhandles på et møde, måtte ingen tale om andre ting, før sagerne var ordnede.

6. Der blev holdt hvert år et fastelavnsgilde hos oldermanden på Fastelavns mandag. Det begyndte kl. 3 om eftermiddagen og varede til næste dags formiddag. Hver mand gav 1 mark til oldermanden. Denne skulde så give øl og smørrebrød, kaffe og æbleskiver. Brændevin var der i reglen nok af i de indkomne bøder. Manglede der noget, blev det købt og betalt i fællesskab.

7. Hvis der ellers bode husmænd i byen, som ikke drev landbrug — det kunde være jordløse husmænd og håndværkere — kunde de, når de havde lyst til det, blive optaget i lavet, når de gav en kande brændevin. Dog kunde de kun optages i platlavet, det vil sige, de måtte ikke tale med, når sager behandledes.

Lavets vedtægter og penge tillige med to spilkort, en blyant og papir gemtes i en lavskasse, der fulgte oldermands bestillingen.

Lavets love handlede mest om de bøder, der kunde idømmes, og det var i reglen brændevin.

Lavet består endnu, men nu har de næsten ikke andet at samles om end fastelavnsgildet.

Om kilden se foran side 226—27.

Langå, Gudme herred.

1607.

Langå byelog och gildisskrå med alle ord och artikler, som efterfølger, sampt register och stadfestning til tinge. Actum anno 1607.

Fortale: I nafn Gudfaders, Søns och Helligånds! Amen. Guds hellige ord lærer, råder och formåner alle Guds børn at lefve et kærligt, stille, gudeligt och erlig lefnit, så som David siger, at det er deiligt och lystigt, at brødre bor endrechtelig tilsammen. Och st. Poul formåner, at mand skål holde fred med hver mand så megit mueligt kand verre, och hand siger och, at den, der håder sin broder — det er sin jefnchristen — hand er en manddråber, och sådant folk hafver icke part i Guds rige, thi hvo som ei elsker sin neste,

som hand ser, langt mindre elsker hand Gud, som hand icke ser. Sirach siger och, at der er tre dejlige ting, som behager Gud och mennisker såre vel: Når brødre ere endrechtig, når naboer hafver kierlighed tilsammen, och hosbonde och hustru forligis vel. De gamble visse hedninge pleiede at sige, at det er skådeligt at trette med nogen, ihvo som helst det vere kand; thi at trette med sin ofvermand, det er dårligt, at trette med sin jefnlige, det er vogligt och misligt; thi mand ved icke, heller mand vinder eller tåber, men at trette med sin undersatte, det er spotteligt, thi spot och skåde følgis ad, synderlig hos den fattige, och retten er ofte på dend sidde, pungen henger. Vor dansk lov och reces priser och sådan endrechtighed i lande, riger, steder och landsbyer. Och efterdi her findis mange buldervurig, spildehoune och tretachtige folk, som icke ville orgis och nøies med deris egit, hiembles och samtøckis der af dend høie øfrighed och i dend store lov, at hver landsby, liden eller stoer, må hafve serdelis sin egen byelog efter hver byes leilighed om skof, mark, agger och eng, stefne och samsede, vide och vedtegt efter Guds ord och verslig lov, så och alle mands samtycke, hvilken der bør at komme ofverens med ordet och landsloven, thi her foruden kand ingen bye holdis ved macht, ligge och ret. Derfor hafver vi menige mend, som nu bygge och boer udi Langå efter vor byes leilighed, ladit sammenskrifve och forfatte disse efterskrefne korte artikler, som vi beplichte os och voris efterkommere indbyrdis med alle voris gode villie och samtycke ubrødeligen at ville holde under dom, pine och straf, som følger hos hver artikler, som efterfølger.

Dend evige almechtigste Gud for sin kiere søns

Jesu Christi skyld hielp os nådeligen, at alting kunde udrettis hans hellige nafn til ære och os alle til tarf och evige salighed. Amen.

1. Først ville og skulle vi med voris hustrus, børns och tiuende och så mange, som findis i vort vurdt, for alt frygte, ere och tiene Gud vor himmelske fader, som af sin nåde for sin søns Christi skyld gifver os alt got til siel och lif. Och ville vi icke uden synderlig årsag forsømme Guds ord och kierkens tieniste. Och hvo der ofver en monidstid er af kierken — om hand er uden sotteseng — skål gifve di fattige 8 sk., som vore stoilsbrødre skulle indkrefve och sidden af meninge mand byttis.

2. Dernest skulle vi ingen tage til husse, som kommer anden steds frå, enten at holde hel, halt eller fierding ar, uden vi tilforne gifve det tilkiende for menige bymend och for vor sogneprest. Hvemb der imod giør, skal gifve 1/2 tønde øl til vide.

3. Når nogen af gildbrøderne giør nogen værskab, brøllop eller barsel, då skål ingen af naborne husse eller helle skøeger eller hieføre landstrygger, som pleier at giøre stor skåde i sådane bestilling. Hvemb det giør, gifve 1/2 tønde øl til naborne.

4. Hvo som der holder nogen i sit brøed eller til husse, som førre et forargeligt lefnit, så at det er dennem fuld vitterligt och blifver åbenbarit, holder di dennem derefter ofver en monitstid, gifve 1/2 tønde øl til vide. Men hvilken, som husser dennem, efter fiere mend hafver udsagt dennem af byen, gifve for hver nåt 1 tønde øl.

5. Hvo som vil vorde gildbroder och gifve sig i dette gilde och vere under denne byelog, hand bede sig så Gud til hielp på, at hand vil giøre med

sine gildbrøder, som hand vil af hannem hende och hafve.

6. Skål och ingen vorde søester eller broder i dette gilde, uden de ere velberyctede til hæder och ære och må stånde udi lov och ret med dannemend, och deris mål skål brydis til skels på fåstende stefne och randsagis, om de ere sådane, som forskrefvet står.

7. Hvilken som gifver sig och sin hustrue i gildit, skål gifve for dennem både én tønde øl til igang, vere sig husmend, pebersven, drenge eller grønne husse. Hvilke herefter och icke ere markmend, skulle side neden for dennem, som hafver agger och eng i marken, hegner och gierder der udi. Mendene skulle hafve deris sæde i vort gillishus efter deris alder och kvinderne, som ere gildsøsterer, efter deris verelse. Fordrister nogen sig, som icke er gifven i vort gilde, at sidde ofver gildbrødre eller søesterer, gifve en fiering øl til vide.

8. Omb nogen gildbroder eller søester blifver siug om høesten, då skal hver gildbroder vere hannem behielpelig med en dags arbeid, om siugen forlenter sig. Hvo det icke giør, bøede en fiering øl. Iligemåde skulle de verre plichtig at hielpe om voren och rugseden, om siugdommen på de tider tilkommer.

9. Opbrender nogen gildbroders hus eller gård af vådeild, då skal hver gildbroder vere hannem behielpelig med en dags arbeid, en trauf langhallem och et timmer træ, eller 1 tønde øl til vide.

10. Når nogen gildbroder eller søster afdøer, då skulle alle gildbrødre och søstrer følge deris lig til grafve, eller 1 tønde øl til vide.

11. Skulle den dødis arfving gifve toe tønder øl til erfvegildet.

12. Hvo som forlocker sin gildbroders dreng eller pige, gifve $^1/_2$ tønde øl til vide.

13. Hvo som bander eller løcter sin gildbroder eller søester eller deris bud i nogen forsambling, gifve 1 fiering øl til vide.

14. Hvo som opkaster — ved tucht sagt — i gillisstuen, gifve 1 fiering øl. Men setter hand sig til sæde at dricke med andre, efter hand så hafver skicket sig, och skielligen kand bevissis, bøde dubbelt.

15. Hvo som slår sin gildbroder eller syster eller deris bud udi gillishuset eller på gillisvei ud eller hiemb, gifve 1 fiering øl. Men sårgiør hand sin gildbroder, bøde 1/2 tønde øl.

16. Vorder nogen sigted for nogen sag, som hæder och ære er anrørendis, då skal hand tilsige sin gildbrødre, at de hielper hannem flittelig, eller 1 tønde øl til vide.

17. Hvilken gildbroder, der sigter anden for skovhoeg, verre hand sig, der sigtis, med firre af sine gildbrødre. Kand hand det icke giøre, gifve 1/2 tønde øl. Sigtis hand och med uret, da bøde den och 1/2 tønde øl, som hannem sigter med uret.

18. Hvo som indbyder nogen gest i vort gilde, hand skål betalle och stå for hans brøde.

19. Hvo som ei vil udgive sit vide med velvillighed, hvad som hand er fallen for med rette, når aldermanden dennem hafver udskicket om anden och tride sinde, då må gildbrøderne tage hans part for 1/2 tønde øl, och inted bryde dermed.

20. Når aldermanden udveller gildbrøderne i gården om nogen erinde, ihvad som de sige, enten til eller frå, dette skulle alle brødre låde dennem nøies med, fordi det var ei ellers brøderskåb efter vor egit vilkor.

21. Hvo som giør aldermanden uliud, når han stander til tals for gildbrødre og søstre, då skal dend, som giør uliud, gifve 1/2 tønde øl til vide.

22. Slår nogen aldermanden enten af gildbrøderne eller deris bud blå eller blodig, når hand handler byens tarf eller beste, bøde en fiering øl imod hver gildbroder, men dersom aldermanden slår nogen uden brøde, gifve en fiering øl til vide.

23. Når aldermanden låder stefne våre om aftenen eller om dagen tilforn eller sielf tilsiger om byens nytte og gafn, hvo ei vil komme til stefne, bøde 1 fiering øl.

24. Gifvis der årsag af uhegen eller i andre måder til byes nytte, at gildbrødre skulle hastig samblis eller hans visse bud, om hand icke er tilstede, och at høre klocken. I hvo da ei strax møder, om hand er i byen eller så ner, hand kand høre klocken, gifve til vide 2 sk.

25. Når vi komer tilhobe i gillishus, då skål stoilsbroder anamme til sig deris knifve eller andre våben och antvorde dennem udi bondens giemme til om anden dagen.

26. Findis nogen gildbroder eller hans bud at gå med knifve åbenbare på lifvit och icke antvorder dennem frå sig, gifve 1 fiering øl. Gifver stoilsbroder icke sådant tilkiende, bøede och 1 fiering øl. Men hafver nogen knifve i løndom eller lummer eller erme, och blifver bevist, bøde 1/2 tønde øl.

27. Når vor aldermand låder tappe dend første skålle af tønden, skal hand klappe til ljud och råde dennem, som ere tilstede, at bede Gud om sin nerværelse och nåde. Skal och hver dend, som efter kommer til gildit, før hand rører nogen skål eller dricke nogen drik, tage sin hât af och læse sit fadervor. Det skulle och kvinderne giøre efter deris vilkor. Hvo det forsømmer, gifve 1 fiering øl til vide.

28. Hves nogen findis at pløie eller slå gres tillig frå sin rensbroder, bøde en fiering øl.

29. Klager nogen gildbroder enten på afpløining eller afslet, och aldermanden med gildbrøderne icke følge hannem strax ud och fly hannem ret, bøde hver af dennem én fiering øl. Men dersom nogen klager urettelig, bøde hand och en fiering øl.

30. Hvo som agger ofver sin naboes eng, korn eller høe, skal gifve for hver mands, hand ofver agger, 3 sk. efter gammel brug. Iligemåde skulle ingen pløie lenger ud i nogens hofder eller enge, end som det af arrilts tid verit hafver, eller bøede derfor, som forskrefvit står.

31. Hvilken enten gildbroder eller nogen i hans .... eller vurt, som føre tyrrer i vor mark, før alle mand vedtager, bøde 1 fiering øl.

32. Hvilken som drifver eller drifve låde sit kveg i afrit, før alle mend vedtager, bøde $^1/_2$ tønde øl.

33. Hvo som finder sin gildbroder i nogen forhindring på farende vei, då skal hand hielpe hannem, eller gifve 1 fiering øl til vide. Udi ligemåde skulle gildbrødre hielpe hverandre med tingstefninger och i andre måde, om di kommer i nogen dellemal, under same bøder.

34. Findis och nogen at røfve en andens gierde enten på stavr eller torn, bøde en fiering øl.

35. Skulle rugmark, biugmark, så och alle Rygårds gierder vere fuldgiorde til Voldborredag. Disligeste alle andre heginds gierder efter vedtegt, eller gifve 1 fiering øl til vide och herskabet 1 ørte havr.

36. Hvilke gildbroder eller bud, der uretferdelig esker nogen på gulfvet i vort gilde eller ofverfalder hannem i sit sæde eller andensteds, såvit vort gillisrom strecker, och dend anden vilde gierne verre i rolighed, då skal dend, sådant ypper, gifve den andens vide ud til sit egit.

37. Kommer de sammen på gulfvet och dragis, då skal ingen røre dennem, før de blifver tilmelt af aldermanden ad skille dennem ad. Hvo der imod giør, bøde 1 tønde øl til vide.

38. Når aldermanden tilmelder gildbrødre at pånte nogen, och icke de gå strax, bøde 1 fiering øl, såvel de i de små husse som i gården, for alle brøde.

39. Dersom de, der pantis, giør dennem, som panter, nogen forhindring eller tager til verie, gifve én tønd øl til vide.

40. Hvad de fleste i byen vedtager med hegnen och anden byens nytte och gafn, må icke de andre, i byen er, i nogen made kuldkaste.

41. Item skulle alle de, som ere gildbrødre och markmend, verre aldermand hver for sig, når det dennem ordentlig tilkommer, eller gifve 1 tønde øl och dend strax udlegge, førind hans nabor vedtager.

Hvis tilfald sig kand tildrage, som icke findes besked om i disse forskrefne artickler, skål stånde til aldermanden och menige gildbrødre. Hves de derom forhandler, skal stande for fulde, ligsom det stoed i denne byelov ved alle ord och puncter indskrefvet, dersom det kunde i nogen måde vere vort gille och bye nyttigt, enten om gillissager, med byens nytte och tarf, med vide och vilkor, som ske kunde, som forbemelt er.

42. Item dersom nogen klager, at hannem er noget fråstollen, hvad som helst det er, då skål aldermanden, om hand blifver ombedet, vere forplictet at tage af gildbrøderne med sig och randsage i byen och begynde, hoer dennem lyster. Och dersom de icke finde det, som er stollit, då skulle de, som randsage, intet hafve forbrøt dermed til nogen, enten herverk, husfred eller gårgang eller vold i nogen måder.

43. Item dersom der kommer hul på nogen mands gierder, och dend, gierden tilhører, blifver advårit och fanger det at vide om morgenen och icke ferdig giør det inden middag, gifve 1 fiering øl och betalle skåden. Det same er och, om hand fanger det at vide om midaftens tid och låder det ligge natten ofver, under det same vide och betalle skåden, som for berørt er.

44. Item hvilken mand der blifver advarit, at hans svin eller andit af hans kveg er i nogen mands vang, och hand icke strax skicker bud och låder hente det af och skaffer råd dertil, gifve 1 fiering øl til vide, såtit hans brøst findis. Det same er med vangvocteren, om de findis forsømmelig och icke tage same kveg ind, da ochså at gifve same vide, om de ser igiennem finger med nogen.

45. Dersom nogen findis at drage ud i voris skov eller mark enten at stiufve eller hugge enten ris eller torn på andre tider, end som alle mand vedtager, gifve 1 fiering øl til vide, om hand end hugger på sit egit, men hugger mand på en andens, gifve $^1/_2$ tønde och betalle skåden. Disligest hvilken som fordrister sig til at hugge i Hesthafven eller i bøgeskoven, gifve $^1/_2$ tønde øl til vide. Sammeledis hvilken der finder nogen at hugge, som forbemelt er, och dyl med dennem, gifve 1 fiering øl til vide.

46. Item blef samtyct, at på hver Askeonsdag skal settis ny aldermand eller hvilken dag på de tidder, at der bevilgis stefne. Och hvilken sig understor at icke vil vere aldermand, da strax at kledde stollen med én tønde øl. Dog same kald skal gå ret om i byen.

47. Disligist skal aldermanden, den som nu er eller efter blifver, vere forplictiget at tage firre mend til sig och hver år toe gange, på Vollermisdag første gang

och på st. Hans-midsommersdag anden gang, at gå udi byen och hver mands hus at bese alle ildsted, vere sig ofven, skorsten, eser eller hvad ildsted det vere kand, at dersom der findis brøst på, at de icke er så fuldferdig, som det sig bør, så at byen och hver mands hus kand vere uden skåde, då skal same forskrefne mend dennem strax nedslåe och intet dermed at hafve forbrøt til nogen mand. Och når aldermanden med forskrefne mend dennem hafver advarit, och de icke råder boed derpå, gifve til vide 1/2 tønde øl, på det hver hus kand verre uden fare for ildebrand.

48. Beplichter vi os alle och hver på voris gode troe och lofve icke at ville førre uden vort gillishus hvis ord eller talle, der kand falde i druckenskab eller hastighed nogen til argist och verste, men som brødre och søstrer holde hverandre alting til beste, så megit ske kand med en goed samvittighed och uden ærespille.

Derefter følger et register over de 47 poster, én, nr. 46, er dog oversprungen.

Jep Finnditzøn udi Rysling, herritsfogit i Gudme herrit, Peder Markorsen i Gislef, Hans Findtzen i Holme och Jørgen Michelsen Schar, vi giør vitterlig for alle med dette vort obne bref anno domini 1607, torsdagen d. 18. Juni på Gudme herritsting for os och menige tingmend, som den dag, forskrefne ting søgte, var skicket Peder Jørgensen i Langå på sin egen och menige Langå bymends vegne, hvilken der bedis och fik et fult tingsvinde ved 8 trofaste dannemend, som ere Matz Rasmesen i Svinding, Matz Dinsen i Tange, Rasmes Madzen i Ellerop, Nels Persen i Sandagger, Niels Knudsen i Holme, Knud Andersen

ibidem, Hans Nilsen i Sandagger och Jens Audsen i Auenskovmølle, hvilke forskrefne dannemend der alle endrechtig vindet på tro och sandhed, at de på forskrefne ting och dag sandelig så och hørde at Anders Nielsen i Langå, Hans Nielsen, Rasmes Hemmingsen og Peder Markorsen ibidem, di frembstoed her inden tinge på deris egen och menige Langå byemends vegne och samtøkte alle ord, puncter och artikler, som udi denne Langå byelov findis beskrefven och antegnit och nøides gierne dermed udi alle måder och beplichter dennem, deris arfvinger och efterkommer at holde forskrefne deris byelov vid alle och hvis artikler, dend videre om formelder, vid same pæn och straf derhos er antegnit och indskrefvit.

At så gifven och ganget er, som forskrefvit står, det vinder vi med voris besegling herneden.

Datum ut supra.

Efter en samtidig afskrift i Ledreborg samlinger nr. 306 i kvart.

Stoense, Langelands Nørre herred.

1707.

Ståense eiermænds antagne vedtægt og byelov, hvilken som den på landsens af kongen givne almindelig lov, som af ingen anden måe forandres, er grundet, så er den også til allerhøistbemeldte lovs desto bedre efterlevelse af os samtlig Ståense eiermænd vedtagen og indretted, således som den af os og vores efterkommere holdes og efterleves skal udi følgende poster.

Kirken og gudstieneste angående.

1. Alle de mænd, som bygger og boer udi Ståense by, være sig gårdmænd eller husmænd, skal, når fredsklocken ringes morgen og aften, hver med sin hustrue, børn og tienestefolk — de, som ere i husene — indfalde for Gud med sammenlagde hænder og bede af deres hierter Herrens bøn med mere at tilbede eller afbede. Og de, som ere i marken eller skoven, skulde og sammeledes gøre deres bøn til Gud, og des imidlertid hvile fra deres arbeid. Hvo her imod handler, giver i de fattiges bøsse, hver gang det sker, én skilling danske. Ellers når der holdes bøn udi kirken, skal der af hvert hus og gård i det ringeste et menniske møde og være tilstæde udi kirken til bøn, under tov skilling for hver gang udi de fattiges bøsse.

2. Hver den, som om søndagen for prædiken giør noged groft arbeid eller færdes med heste og vogn enten i skov eller mark, give foruden de bøder, loven ommelder, tov mark danske til de fattige.

3. Hvo som findes på kirkegården ståendes, siddendes eller liggendes, efter det har ringet sammen, og messen begyndt er, og icke forføier sig ind i kirken, give hver gang én skilling til de fattige.

4. Hvo som driver nogen kiøbmandsskab for prædiken på kirkegården eller i våbenhuset, da straffes både den, som sælger og kiøber således, at dends gods tages i arrest af vedkommende og dermed omgås efter kgl. forordning, og dend, som kiøber, giver fire skilling til de fattige, hver gang det sker.

5. Hvo som holder nogen snak sammen i kirken eller er nogen til forhindring, som vil høre Guds ord, skal give, hver gang det sker, til de fattige én skilling danske.

6. Hvo som haver at forrette hos deignen om søndagen eller nogen prædickedag, da skal det ske, før prædicken begyndes, og icke under prædicken. Giør nogen her imod, skal de give til de fattige hver gang én skilling, og hans ærinde skal være foruretted, med mindre noget så hastig måtte påkomme, som icke før har kundet tilkiendegives.

7. Ingen skal fordriste sig til — uden største nødvendighed udkræver — at gåe ud af kirken, for velsignelsen er giort af præsten. Hvo her imod sig forbryder, skal give hver gang til de fattige én skilling danske.

8. Hvo som forsømmer mutvilligen og uden nogen drivende nød — som sygdom eller andet sådant — gudstieneste, skal give hver gang de fattige tov skilling danske foruden den straf, loven tilsiger.

9. Vorder nogen syg og er fattig, da skal den hielpes af de fattiges bøsse, og ellers eierne den at hielpe til føde og underholdning ud af christelig medlidenhed.

10. Bortdøer nogen, som ei haver dend formue, at hand kand fåe en sømmelig begravelse, da skal alle eierne efter oldermandens sigelse, enhver efter sin andel, som de ere eiere i byen til, giøre udlæg til samme ligfærd, både med kiste, lagn, grav at grave, klocken at ringe, én af hver gård og gadehus i det mindste at følge liget. Hvo herudi findes forsømmelig, med mindre hand lovlig forfald haver, skal give til alle eiermændene en fierding øls værd, og hand skal, strax liget er begravet, give i de fattiges bøsse én skilling danske, eller strax tage hans pandt derfor.

11. Dersom nogen ved døden afgåer, som er indskreven til fulde almisse, og samme ei haver at lade sig begrafve for, da skal eierne lade dem begrave,

som sagt er i ovenbemeldte tiende articul, og intet begiære for deres umag eller bekostning. Haver og slige noget efter sig over deres begravelse, da, dersom de ei haver børn, som er fattige, skal deres formue komme de andre indskrevne fattige til deling.

12. Dend som er oldermand, skal have eller lade have flittig opseende overalt på leiteret i kirken og i særdeleshed med dem her af byen og ellers med andre, som sig uskickelig forholder med stimen under prædicken og sangen, så og når offergang sker på høitiderne — som hidtil sked er — at de fra råben, stimen, hårnappen, knugen og støden, til og fra altergang, sig aldeles entholder. Hvo som sligt herefter befindes at giøre, skal give, hver gang det sker, fire skilling danske til de fattige. End sker det groveligen, da dennem at straffe med kirkens fengsel og derforuden give til de fattige, som sagt er.

13. Lader sig nogen finde i kroehuse eller brendevinskroer eller anden steds på nogen helligdag, søndag eller beddedag, sig der at overlade med øl, miød, brendevin eller anden drik, førend gudstieneste er forrettet, da skal dend, det giør, give til de fattige én mark danske inden søndagen nest efter og derforuden bøde efter loven. Men dersom så sker, hand kommer drucken i kirken eller af overflødig drik der opkaster eller overgiver sig, da skal hand straffes med det fengsel, som nestforegående tolfte articul omformelder, med mindre hannem sådant formedelst anden hastig og brad svaghed kunde uformodentlig påkomme. Og dend, som samme drik udtapper eller lade udtappe, skal give til de fattige foruden lovens bøder én rigsdaler og til eierne en half tønde øls værd. Og hvis dend eller de skyldige icke strax udlegger og retter

for sig, som for er melt efter ald forskrevne articuler, de som der imod forser sig, da deres pandt der for at tages.

Eierlavets rættighed angående.

Alle de mænd, som bygger og boer udi Ståense bye, med indhavende articuler indganget, at ville holde og holdet have til vide og vilkår, på det de kand holde deres mark og gresning udi goed fred og giøre hverandre ret og skiel, under den poen og straf, som efterfølger. Viden, som almuen udi dend vores bye om hegnet, gierder eller anden byens nøtte og tarv, det måe icke én eller tov kuldkaste, men skulle alle holde vide og vedtægt, og den, som bryder samme vide og vedtægt, som deres eiermænd vedtager, da måe de dennem pante for ulydighed og ei bøde derfor enten for vold, herreværk eller andet sådant.

1. Oldermand at sætte, og om hans vilkår og embede: 1) Oldermandslavet skal gåe om til hver et år, og skal oldermanden altid settes om Voldermissedag. 2) Hand skal tale deres beste, og de skulle være hannem hørige og lydige, i hvis hand dennem lovligen befaler. 3) Hvilken dannemand, som de betroer at være deres oldermand, hand måe icke bøde sig derfra, men skal selv sidde derfor året omkring eller skaffe en anden døgtig mand i sit sted og have da af byens penge trei mark danske til et par sko. 4) Skal der være ingen oldermand, som selv er en ond heigents mand i marken eller derfor fordelt er, og hvilken der haver disse brøster, da måe der sættes en anden i hans sted, om hand icke vil minde sig selv til det at afståe, og bøde for sig derfor og tage hans pandt foruden for en halv tønde øls værd. 5) Skal og oldermanden efter denne vedtægt

dele alle de delemål, der byen vedkommer, og hans umag, hand i så måder haver, skal byen giøre hannem fyldest for. 6) Måe oldermanden icke sige sig sit oldermands lav fra, førend hand haver været oldermand et år omkring, uden lang siugdom tvinger hannem, eller hand haver anden skillig årsag dertil. 7) Når noget forefalder, som til byens nytte, med gierderne at have giert, gresning, tyrbed eller andre byens sager, som skal legges vide om, da skal oldermanden til sig tage tov eller fire mænd af byens eiere, som derpå skal lægge vide til en vis dag, sligt at ske og efterkommes skal, det som skelligt og ret er. Findes da nogen, som gåer med frie villie imod deres dom og vide, som bliver lagt, bøde foruden pålagde vide til øfrigheden trei mark danske, og til eiermændene en half tønde øls værd. Og hvilken, som vegrer sig af de mænd, dertil bliver udtagen, bøder en fierding øls værd, og dog icke være frie derfor. Endelig skal og oldermanden være forpligtet til at giøre reignskab for alle og enhver menige eiermand for hvis hand har oppebåret eller tilbagestår, være sig brøde, grespenge eller andet, og enten lade det komme til laug*ets* beste, førend hand afskilles med sit oldermands lav, eller vis giøre dennem med forlovere, under en fierding øls værd til vide.

2. Stoelbroderlavet skal gåe også et *år* omkring, og skal også udtages i dend måde som oldermanden. Vil hand det icke annamme eller skaffe en anden i sit sted, som det for hannem kand forrette, da skal hand give en fierding øls værd til vide og dog icke være kvit derfor uden et år. Måe hand icke heller sige sig af med samme bestilling, førend hand har været et år om, under en half tønde øls værd til vide.

3. Foldefoget at sætte: Sammeledes skal og foldefogets eller foldegiemmerens lav også være og gåe ret omkring, og tvende mænd være derved hver år og måe icke bøde dennem derfra, og de skal være fra en Voldermissedag til en anden Voldermissedag, som er et år, og når de da afkommer, skal de give hver for sig til eierlauget én tønde øls værd og beholder der imod dend halve indkomst, som de fåer for det kvæg, som i folden bliver indset, og det andet halve giøre reignskab for til alle eieris nøtte og gaufn på Voldermisse dag, da de kvitterer deris lav, under en halv tønde øls værd.

4. Stevne at søge: Eiermændene skal være ferdige at søge til stefne, når oldermanden lader dennem advare. Hvo som da icke møder eller deres fuldmyndige bud, uden hand haver lovlig forfald, skal bøde, hver gang det sker, tov skilling. Vil hand ei være med mændene, da skal oldermanden befale tvende af mændene, som skal hente hans pant for fire skilling. Tager hand da til værie eller bander dennem, som samme pante hente, bøde foruden lovens bøder til eiermændene en fiering øls værd.

5. Slår hand, som pantes: Dersom dend, som bliver pantet eller pantes skal, slår eller sårer nogen, hand skal bøde efter loven og være af byes lav. Og sker det så, at nogen af oldermanden befales at gåe efter pant, og de dennem derudi vegrer og icke vil hente det, da skal de hver give, for hver gang det sker, til vide fire skilling.

6. Skiælder, truer, slår nogen eller lader ilde på byes stefne eller i gildes stue eller anden forsamling, bander eller løgter nogen, da skal den, det giør, hver gang hans brøst findes, give til vide til eierne

en fiering øls værd, og det strax at betale eller pant i steden, og derforuden at lide tiltale efter lov eller ret, om nogen angribes således, at det er deres ære og gode rygte til forkleining. Men hvo som øver slagsmål med hverandre, da at bøde en half tønde øls værd strax eller pant i steden, og derforuden efter loven at lide tiltale efter sagens beskaffenhed, over hvilked oldermanden er forpligtet at holde, og øvrigheden alt sådant give tilkiende, såfremt hand icke selv bøderne vil svare om noget siden bliver åbenbared, som af ham var fortied.

7. Lyed at holde: Dersom nogen, enten mand eller kvinde, giest eller gildesbroder giør oldermanden ulyed, når hand haver slaget til lyed, enten med ord eller gierninger, så hand icke kand fåe lyed at tale, efter som hand dertil er sat af menige gildesbrødre, da skal den, det giør, bøde én tønde øls værd til menige gildesbrødre. Giør og oldermanden uret i nogle af disse articuler, da skal hand og bøde, som for er rørt.

8. Gårdgang: Voldermissedag skal gårdgang ske, og hvo som icke da har giert sin rugmarks gierder og slaget sine stenger lougfaste til den dag, skal give strax toe skilling for hvert gierde, der icke er lougfast, enten på rugmark, koehaver eller enghaver, fordi at de følger rugmarks gierder, og siden fire skilling for hver gang hand bliver advaret og icke lucker under tolf timer, men tredie gang dobbelt og bøde skaden. Rugmarks gierder skal være gavlugt fra Voldermissedag og indtil biug er såed, eller give én skilling til vide for hver gang, nogen kunde finde dem ulugt. Men dersom de icke findes fuld gierde fiorten dage, efter såed vorder, da bødes en fierding øls værd til vide for hver gård, og siden ligeså meget, hver gang

de findes åben nat eller dag, efter at hand bliver advaret og bøde skade, der af sker. Om oldermand byder til gårdgang, og eiermænd vedtager, og de derefter icke møder eller deres fuldmyndige bud på dend tid og sted, som vedtages, bøde én otting øls værd til vide, uden det kand bevises, at de ere i herskabs eller anden nødtørftig forfald. Hvilke fire mænd, som oldermanden udtager at dømme og sige på gierder, når gårdgang sker, og hvis gierder, som da siges i fald, skal derfor bødes det vide, som alle eiere vedtager på dend tid.

9. Svin i vongen: Hvilken som modvilligen holder sine svin i vangen, og hand icke vil råde boed derpå, når hand første gang bliver påmindt, da skal hand give for støcket første gang toe skilling, anden gang fire skilling og tredie gang en otting øls værd. Mens kommer svin i vang, for gierderne icke ere gierde eller loflige, da svare dend dertil, som icke holder sine gierder gierdet, og bøde forskrefne vide.

10. Hopper og kiør i tyre: Hvilken mand, som tyrer kiør eller følhopper med føl hos sig udi vores vang eller mark, uden det sker med alle eieres villie, ja og samtycke, hand skal give for hver høved, hver gang det skér, én tønde øls værd til vide og et halv pund havre til herskabet. Item skal og ingen af vores eiermænd efter denne dag indleie nogen husmand, pebersvenne eller nogen udeiere enten heste, hopper, kiør eller noget andet kvæg at sette udi tyer udi nogen af vores marke, uden det *sker* med eiermændenes og oldermandens minde, under forskrevne vide. Item skal og ingen af vores eiermænd efter denne dag fordriste sig til at tyre enten heste, hopper eller kiør eller andet kvæg på nogen sine medeieres ager

eller eng, enten de ere slagen eller uslagen, uden hand haver det i hands minde, under en half tønde øls værd til vide, hver gang det befindes, og foruden at betale skaden.

11. Rede for sit kvæg at giøre: Når eiermændene samles Voldermissedag eller på andre tider, når de ville komme deres kvæg udi græs, da skal hver mand være forpligtet til at giøre rede for sit kvæg, og hvem som da icke selv haver kvæg nok at drive på sit græs, da skal hand først tilbyde sine eiermænd det for fyldest. Dersom ingen af dennem det behøver, da måe hand leie andre det, dog skal man icke leie noget vongvandt kvæg derind. Hvo her imod giør, og nogen fanger skade, da skal de bøde skaden og strax skaffe det af igien. Og dersom nogen inddriver eller indleier videre, *end* hans rettighed og andel kand tåle og er, og første dag bliver inddreven, sæt og samtykt, da skal hand give til eiermændene en halv tønde øls værd til vide og til herskabet en halv pund havre og strax tage det igen.

12. Vongeledet at holde vedlige og færdig: Hvilken mand, som skal holde vongeledet ved magt og færdig, og derpå klages, og hand icke vilde holde det færdig inden dend aften nest efter, så de kand giøre hegnet, og der sker nogen skade for hans forsømmelse, som leddet eier, da skal hand bøde dend igien og give til vide en fierding øls værd ickun dend første gang, efter hand er advart og får det at vide. Og er det så icke lovfast giort, når gierder siunes, gielde da vide derfor en half tønde øl.

13. Halninggierder: Hvilken mand, som haver half gierder til hallings med sine naboer og icke vilde gierde dennem i rette tid og holder dennem færdig

for skade af svin eller andet kvei, og derpå klages, da skal hand betale skaden og give for hver sinde til vide en fierding øls værd.

14. Indgangs øl: Når nogen gildesbroder, som kommer til at bygge og boe hos os i en anden gildesbroders sted og icke er gildesbroder tilforne, skal give os én tønde øls værd til indgang og en drickeskål i vort laug. Derimod skal enhver eiere i byen være pligtig at udvise dennem deres jord og eng, som de agter at forsvare ved deres æd, om påklages eller tvistes. Og de sig her udi vegrer, give til vide en half tønde øls værd, og til herskabet et half pund havre.

15. Skielder eller uførmer nogen hinanden *i gildet* eller andensteds: Dersom nogen mand eller ungkarl giør hveranden nogen uføie udi gildet efter oldermanden haver afløst våben og verie eller før, og sidder med sit gevehr, øxe eller knif, enten giest eller gildesbroder, på hverandens verste, da skal hand bøde til sit herskab et halv pund havre og til eiermændene én tønde øls værd. Desligeste dersom nogen slår hveranden med slag eller rusker hverandre i håret eller uførmer hverandre på deres hiemfærd, efter at hand er gangen fra sine laugsbrødre, og til hand kommer til sit eget hus, dend skal bøde til sit herskab ét pund havre og én tønde øls værd til eiermændene foruden rette bøder efter loven. Til dend ende skal alt sligt af oldermanden strax hos øfrigheden anmeldes, efter at hand derom er vorden vidende, og det såfremt hand ei selv derfor vil svare.

16. Hielp udi sygdom eller anden modgang og forhindring: Om nogen vores laugsbrødre eller deres folk bliver siuge om høsten eller i sædetiden,

så hand selv icke kand høste sit korn eller såe sin sæd, så at alle eiere icke skulle fortøve efter hannem med vongen at opgive, da skal hver laugs*brodèr* forpligt være, som er uden sygeseng, at hielpe hannem med et bud en dag på sin egen kost, når hand det begiærer, som sidder for gård. Og hvo det ikke giøre vil, skal give til alle eiere en half tønde øls værd og herskabet én tønde havre. Og skal oldermanden tilsige hver eiermand eller gildesbroder om sådan hielp for hans dør eller bøde fornefnte bøder.

17. Mark og vong at opgive: Når marken skal opgives, og det tilforne er kundgiort, hvor lenge hun skal stande i fred, da må der ingen indslåe noget før den bestemte tid. Hvo sig herimod fordrister, skal bøde til øfrigheden én tønde havre og til eierne én tønde øls værd. Og ingen at indslåe sit kvæg i nogen vang, som de icke haver lod og part *i*, under forskrevne vide.

18. Skade af ildebrand: Om nogen fanger skade af ildebrand, hvilken Gud almegtige nådeligen afvende, da skal hver laugsbroder giøre hannem tov dages arbeide, forære hannem tov traver langhalm, tov skiepper got korn og et got bygningstræe, nemlig i det ringeste en stolpe. Hvem som det icke giør, skal bøde til byemændene én tønde øls værd og til øvrigheden ét pund havre, og icke siden hielpes i de vilkår, om de fanger sådan skade.

19. Lig at følge, erreøl at give og dricke: Når Gud ved døden henkalder nogen lavsbroder, lavssøster eller deres folk, og eiermændene blive tilsagt at følge dem til deres begravelse eller hvilested, da skal hver mand lade et bud medfølge under en half tønde øls værd til vide til eierlavet. Desligeste skal hver

mand, gildesbroder, gildessøster eller deres venner, som igien lever, give eiermændene én tønde arveøl efter husbonden eller hustruen, mens efter børn og tienistetiunde at give til eiermændene en half tønde arveøl, og det at dricke, dog icke på noget hellig-, mens en anden dertil udvaldt dag. Og hvem, som sidder for arveøl, være sig enten for husbond, hustru, børn, svend eller pige, og hand påmindes at oplegge samme øl, og hand icke vil, da skal oldermanden til sig tage fire af gildesbrødrene og pante ham derfor.

20. Torn og gierdsel at selge: Ingen mand måe uden øfrighedens tilladelse selge eller afhende nogen gierdsel, torn eller ris enten til sine naboer eller andre, hvo det være kand, imod loven og kgl. allernådigste skovforordning. Mens om det ske måtte, at noget sådant med øfrigheds villie af fornødenhed skulde hugges, da enten selv eller ved sit visse bud det at udvise, på det de icke skulde hugge på andres mål. Hvo her imod handler, bøde til eierne en half tønde øls værd og der foruden aftinge sagen hos øfrigheden, hvor oldermanden strax bør det at angive, når sligt forefalder, eller og selv være tiltale derfor undergiven.

21. Skovhug: For denne post tage sig hver mand vel i agt, eftersom loven og skovforordningen på skovhug så som stoer straf har sat, at en ringe forseelse lettelig kan koste ære og timelig velfærd. Derfor og til at forekomme så meget desto mere den fare, så mange ellers sette dennem udi ved et eller andet af skoven at tage i mening, det icke har meget at sige, da haver vi således vedtaget, at hvilken gårdmand, husmand eller inderste, som befindes at hugge af nogen mands skov uden lovlig udvisning eller til-

ladelse, og enten ager eller bærer hjem eller borttager det, anden mand kand have hugget enten på sine egne mål eller anden steds, det være sig ildebrand eller gierdsel, og ei kand strax vise sin hiemmel, skal, foruden at miste, hvad hand har hugget eller borttaget, icke aleneste give til eierne første gang en half tønde øls værd, anden gang én tønde og tredie gang forvises byen, mens de, hvis brøst i så måde måtte findes, endogså hver gang sagen efter beskaffenhed hos øfrigheden at aftinge, og skal som nest foregående post tilbørligen af oldermanden angives.

22. Stavre at optage af andres gierder: Dersom nogen bomand, husmand, interst, tienestefolk eller børn befindes at oprykke eller opkaste nogen mands gierder eller stavre, være sig om kornmarke, koehauger, tofter, kålgårde eller abildgårder eller legger ulovlig stender på nogen mands gierder, da skal dend, som dermed bliver befunden, til eiermændene give én tønde øls værd. End findes hand tiere i sådan gierning, da at rømme byen og derforuden sagen, som tilforn sagt er, hos øfrigheden aftinge.

23. Gierder, som icke ere lovfaste: Hvo som haver onde og ulovfaste gierder og fortrycker sig at giøre dennem lovfaste, når hand bliver der om påmindt, hand skal give første gang, efter hand bliver advaret, til eierlauget en otting øls værd, anden gang en fierding øls værd og tredie gang en half tønde øls værd.

24. Afpløjning og afslet såvel som erter at plukke: Dersom nogen mand afpløier, frahøster eller fraslåer sin naboes jord, korn eller eng, og eiermændene bliver udtagne derpå at grandske og forfare,

hvilken som der har gjort sin naboe ufrid, hand skal give dend, som udtages, en fierding øls værd og legge det strax tilbage igien, og derforuden lide tiltale efter loven, dersom det kand siunes icke at være sked af misforstand. Item hvem som plucker og oprusker eller nedvader nogen mands erter eller vicker, og de vorder dermed befunden, da skal de bøde til eiermanden en fierding øls værd.

25. Heste i tyre: Hvilken mands heste, som kommer løse af tyre og ganger i nogen mands korn eller eng, da skal skaden vurderis og betales af dend, som hesten tilhører, og derforuden skal hand give til vide første gang én skilling, anden gang tov skilling, tredie gang fire skilling, og det på første stevne; dog der hos at agte, at dersom en dannemand forskaffer sine svenne og drenge loflige tyr til sine bæster, og svenden eller drengen formedelst deres uagtsomhed lader dennem gåe løse og giør eierne skade, da skal fornefnte bøder dennem udi deres løn afkortis.

26. Uloflige veie over korn og eng: Befindes der og nogle, som legger ulovlige veie eller stie over nogen mands agger eller eng, rider eller går, giør andre veie end addelvei og af menige mand bliver samtykt, og det åbenbare bliver kiendt at løbe fra nogen mands hus eller gård, da skal dend, som det haver giort, give til eiermændene en halv tønde øls værd og aflegge veien.

27. Enge at slåe: Ingen mand måe slåe sine enge om høstens tid, førend det af alle mand en vis dag i ugen dertil berammes, så de alle tillige kand følges ad, på det ingen skal ske forkort på sin rettighed, og de fleste deres vedtægt da at følges. Hvo her imod giør og fordrister sig, førend hand eller de tilsiges, skal give herskabet én tønde havre og eierne en half tønde øls værd til vide.

28. Randsagelse at gøre: Bliver noget stålen i eierlauget, da forholdes med randsagelse efter lovens 6. bogs 17. cap. 15. art.; dog om nogen sig opsetlig skulle giøre og icke ville lade hos sig randsage, da derfor og over lovens straf at give én tønde øls værd til eierne, og det fordi hand giør sig self mistenkt at have tyvned inde.

29. Skienden på kirkegården eller kirkevejen til eller fra: Måe ingen mand for eller efter prædicken overskielde hverandre på kirkegården eller kirkeveien, enten med ord eller gierninger hverandre overfalde, men hvem som haver noget med hinanden at bestille, hand skal det forrette på gadestefne for oldermanden med gode og beskeden ord. Hvo herimod bryder, bøde til eiermændene én tønde øls værd og aftinge sag hos øfrigheden efter dends beskaffenhed.

30. Grave under lig og ringe for dennem: Når nogen af vores eiere, være sig bomænd eller husmænd, de eller deres hustruer, børn eller tyende, ved dødet afgår, da skal det gåe omkring i lauget, så tov bestilles af oldermanden, som skal grave, og de samme, som graver, skulle og ringe for liget, til det er nedsat i graven og jord påkast. Hvo det forsømmer, når det hannem tilfalder, skal bøde til eierlauget hver en fiering øls værd, og derforuden ringe og grave for nestefterfølgende lig, uden eiermændene for gravningen og ringen vil have *ham* forskåned.

31. Brøstfældige og forfaldne ovne og skorstene: Alle eiermændene skal være forpligted til hvert år fierde Pindsedag at gå om i hver mands hus at siune og se deres ovne og skorstene. Hvilken mand, der icke vil lade sine ovne og skorstene forsøge, skal give bymændene én tønde øls værd til vide, dog allige-

vel måe de foruden ald skade og lovmål bese hannem, og dersom da findes nogen ovn eller skorsten, som er brøst på og kand hielpes, da skal hosbunden dertil forelægges til at giøre den færdig og uskadelig inden hellig trefoldigheds søndag dernæst efterkommendes, hvilke og alle bymændene under fornefnte brøde skulde besé på den tid, og dersom de icke da ere bødte, som nøiagtig kand være, da skal oldermanden med bymændene det flittige overse og dem dømme i fald, hvilket gives øfrigheden tilkiende, og derefter nederslåes sådanne ulovlige og farlige skorstene, hvorfra ildebrand kund komme. Findes der nogle, som truer eller undsiger sine naboer for den gierning skyld, da skal hand foruden lovens straf give til øfrigheden et half pund havre og til eiermændene én tønde øls værd. Og skal så hosbunden herforuden være forpligtet til at opbygge en anden nye ovn inden st. Hansdag dernest efter; dog skal hver af hans eiermænd hielpe ham med et bud én dag, så at dend bliver færdig giort til forskrefne tid, under en otting øl til vide. Og når nogen skal hiælpe på forskrevne arbeid, da skal oldermanden dennem det lade vide, når hand derom tilsiges.

32. Gildesøllet at oplegge og dricke: Oldermanden og stolsbroderen skal være forpligtede til at gåe til dend, som øllet skal oplegge, og forfare, om det er got. Dersom det siunes dem, at det icke er, som det bør at være, da skulle de fuldmagt have at tage tov af gildesbrødrene med dem, og dersom de da dømme øllet unøiaglig at være, skal hand, som det skal udgive, forskaffe andet øl, som got er, eller kiøbe det andetsteds, som icke kand vrages. Og hvilcke tov mænd, som icke vil gå med dennem, når de dennem

det byder, skal give hver fire skilling til vide, og siden må de tage tov andre udi deris sted under dend samme vide. Og dersom fornefnte fire mænd icke laster det øl, som last er værd, da skal oldermanden og stoelsbroderen give en half tønde øls værd til vide. Og skal oldermanden forpligted være at advare og tilsige husmændene, som haver givet eller skal give deres indgangsøl eller laugsøl, såvel som boemændene, når noget gilde eller øl skal drickes, som kand ske og falde af vores laug og byes rettighed, på det de og kunde nyde deres rettighed deraf, som ret og billigt udi sig selv er. Findes oldermanden herudi forsømmelig og sådant tilstæder, da at bøde til eiermændene, for hver gang det sker, en fiering øls værd. Og dennem, som er med at dricke uden de andres minde, om de icke er tilsagt derom, da enhver for sig at give til vide én otting øls værd, enten de dricker hiel eller half tønde øl eller og mindre.

33. Kvæg i dønde: Hvilken som ser sin gildesbroder eller gildessøster hindes kvæg ligge i dønde eller anden uføre og icke vil hielpe det op, om hand kand ene, eller ufortøved giver sine eiermænd det tilkiende, bøde en fierding øls værd til vide. Kand icke eiermanden da med sit folk hielpe det, og hand tilsiger sine eller andre gildessøskende, eller deres bud icke er tilstæde, og hand på sit kveg lider nogen skade derover, da give hver hosbunde, som tilsagt vorder og icke vil hielpe, en half tønde øls værd til vide.

34. Skabet kvæg: Hvo som haver skabet kvæg, være sig hvad det være kand, og derpå klages, da skal eiermanden være forpligted til at holde det inde eller aflegge det, under én tønde øls værd til vide.

Og hvis hand det icke vil, må eiermændene jage dem i døndebløde og dræbe det efter loven.

35. Ådsel: Dersom nogen mands bester, kvæg eller andet støtter og døer i bye eller ved alfare vei, hvor folkes ferdsel falder, da *skal* hand forpligted være at skaffe det af veien hen på de steder, som det ingen kand være til fortrædelighed og skadelig lugt. End dersom sligt sker udi koehaver, da skal alle eierne betale én, som det bortfører, på det de andre creature ei deraf skulde fordærvis, som ofte sker. Hvilke som icke vil skaffe sit eget af byen og fra alfare veie, bøde derfor til vide en fiering øls værd. Og dennem, som icke vil være med at forskaffe det af koehaverne, bøde derfor til vide til de andre eiere en fiering øls værd, hver af dennem for sig.

36. Bud og tienistetyende at fæste og stede: Hvilken som steder eller fester sine gildesødskendes bud imod hans minde, eller førend hand spørger hannem ad derom, skal give en half tønde øls værd til vide, med mindre det sker efter stefnedag, at hand haver kvittered sin tiennist lovligen.

37. Stiested at tage sig til: Skal ingen mand trenge sig på sin gildebroders stie at bygge hannem til forhindring og skade. Hvo her imod giør, bøde til vide en fierding øls værd, for hver gang det sker. Item hvem der leier udenbyes folk stiested eller andre, der icke selv haver part i marken, skal give en half tønde øls værd til vide, om derpå klages. Enhver skal bygge stie på sit eget eller have det i minde, under en half tønde øls værd til vide, uden de haver været til gården, hand iboer, af arilds tid. Item måe ei heller nogen bygge nogen stie udi noget alminde såsom kohaver, felleder eller noget sådant, under en half tønde øls værd og tiltale efter loven.

38. Kvæg på fælleden: Hvilken mand, som icke haver såmeget kvæg, som hand bør og måe slåe på felleden, da skal hand give sine eiermænd det tilkiende, så hand ved deres villie og samtycke må leie så meget derind, som hans græs kand tåle; dog skal hand ingen udeieres kvæg leie derind, før hand har bødet sine eiermænd det til. Men vil de icke have det for fyllist, da med eiernes minde at leie det, til hvem hand vil. Og hvis de da icke ville samtycke, da skal det græs, som icke bliver bortleied, betales hannem af byens penge. Hvem her imod giør, bøde én tønde øls værd til vide. Dog skal det agtes, at når der måe noget indleies, at der icke indleies noget ubærig eller uvangvant kvæg eller svin. Om så sker derpå klages, da at skaffe det strax af igien, under en half tønde øls værd til vide, for hver gang de findes, og til herskabet en half ørte havre.

39. Kvæg at vogte i vongen i havre- eller biugsåed: Når mand pløier eller såer i rugmarken, eller korned er opvoxen, da skal de vogte dennem udi moserne hver mand uden skade på korn og eng og ei tage mere kvæg udi marken med sig end som de, der plougen drager, uden føl, som diger deres mødre. Hvem her imod giør, bøde til vide én fiering øls værd. Og når som af alle eierne vedtages, at de ville bede udi marken med plougkvæget, når de såer biug, da skal de alle samtligen det vedtage, følges tilsammen og vogte kvæget i mosen, hver mand uden skade på korn og eng. Og ingen fordrister sig til før at komme i marken at bede, uden de kand have det på deres eged, hver mand uden skade, under en half tønde øls værd til vide, for hver gang det sker.

40. Uhegn på korn eller eng: Hvilken som giør

uhegn på korn eller eng enten med bed, tyring eller afslet eller med hilde heste, og det findes med frie villie at være giort, hand skal bøde skaden efter eiermændenes sigelse *og* en half tønde øls værd til vide. Men sker det uden hans villie, da at bøde skaden og gielde til vide én skilling. Desligeste kommer nogen mands kveg eller bester en eller anden gang udi vores kornmarke, og de det videndes vorder og siden icke vil holde det af og råde boed derpå, da pantes, for hver gang det siden derefter indkommer, for én tønde øls værd og betale skaden.

41. Løst kvæg udi vongen: Hvilken som sér sit kvæg at gange løst udi vongen eller ved andre fanger det at vide og icke vil hente det strax af, skal bøde til vide en fiering øls værd og betale skaden, som det giør.

42. Korn eller græs at skiære eller slåe på andens grund: Hvilken mand, der skiær eller slåer græs, korn eller stær enten hand eller hands bud i anden mands ager eller eng eller andensteds uden eiermændenes minde, skal give en fiering øls værd til vide for hver gang eller hvert sted, det findes eller bevises kand, og bøde skaden igien.

43. Indtaget kvæg af folden at udborge: Hvilken som udborger kvæg af folden andre end foldegiemmeren eller hands hustrue eller anbud eller hvem hand haver betroed udi hans fraværelse, give en fierding øls værd til vide, for hver gang det sker. Item hvilke andre, som fordrister sig til at udtage noget kveg af folden imod foldegiemmerens samtycke, skal bøde til vide en half tønde øls værd.

44. Husfolk, betlere og tartere: Skal ingen huse eller hæle nogen udensogns betlere mere end én nat.

Hvo som der imod giør, bøde til de fattige i sognet otte skilling for hver gang. Item skal ingen tage til husfolk af andre lande eller sogner nogen, som icke haver deres ærlig bevis, hvorfra de ere komne, og hvorledes de sig haver skicket, som de haver været tilforn, under en ørte havre til herskabet og en tønde øls værd til vide. Item hvo som huser eller hæler nogen berygtet folk, som af øfrigheden og sognepræsten eller af oldermanden er forbøden og noget ret lovlig overbevist, bøde for hver nat, efter hand er advarit, til herskabet tre mark til vide, til eiermændene én tønde øls værd og til de fattige i sognet otte skilling danske for hver gang. Ingen skal huse eller hæle nogen tarterer, som kommer her udi vort eierlaug, med mindre de haver vor allernådigste arvekonges pasbord, at de her udi riget måe reise, som da strax for øfrigheden skal fremvises under én tønde øls værd til vide til eiermændene for hver gang, og til herskabet trei mark danske, og i det øvrige efter lovens 3. bog. 20. cap. 3. art. med dennem at forholdes.

45. Bøder og vider at oppebærge: Hvis bøder og vider, som nogen mand er falden for, det skal oldermanden oppebærge på alles gafn og beste og derfor gøre menige mand rede og regnskab for tvende gange om året nemlig til Jul og Voldermissedag. Og dersom det befindes, at oldermanden døl eller underslåer noget af fornefnte bøder, skal hand bøde én tønde øls værd til vide og være af med sit oldermandslav. Hvilke bøder og vider altsammen skal anvendes til dend nytte og brug, som loven omformelder og icke udi gilder og kroehus virkeligen at drickes eller fortæres andet end indgangs- og erveøl eller deslige, hvor over oldermanden haver at holde, således som

hand det for øfrigheden agter at svare, om anderledes befindes skulle.

46. Gildesskråe at læse: Skal denne gildesskrå eller byelov en gang om året, nemlig Voldermissedag, læses udi menige eiermændenes nerværelse og påhørelse, og det førend gildet angår.

47. Vongeledet at lucke: Hvo som færdes igiennem vongeledet eller vongeledene for nogen af vores marker og icke lucker dennem efter sig, sålænge der står korn i marken, bøde til vide, for hver gang det sker, en fierding øls værd og betale skaden, deraf kommer.

48. Gildeheste at bede med i marken eller vongen: Ingen skal sig tilfordriste at bede med sine heste, som de lader gilde, på nogen sine medeieres agger eller eng, mens enhver holde dend på sit eget, med mindre det kand være uden skade, og det sker med alle eieres samtycke. Hvo her imod giør, skal bøde, for hver gang det befindes, til herskabet én tønde havre og til eierne til vide en half tønde øls værd og derforuden betale skaden.

49. Alfareveie, markveie, strandveie og gangestier: Hvo som pløier eller i nogen andre marker ødelegger nogen alfare veie, markveie, strandveie og gangestier, som med rette bør at ligge og være og af gammel tid været haver, den skal bøde efter lovens 3. bog 15. cap. 2. art. så og til vide, for hver gang det sker, en half tønde øls værd og til herskabet et half pund havre og derforuden giøre veien så goed, som den var tilforn.

50. Om gierdsel at hugge: Ingen måe hugge gierdsel eller torn i vores koehaver eller i vores marker uden på deres egen grund, hvorom videre udi

21. post er meldet. Og hvis brøst så findes, give derforuden én tønde øls værd til vide.

51. At vogte stenge skal enhver advare sin naboer om morgenen eller om middagen i det seniste, at hans karl eller færdigt bud skal tage ved og møde ved stenget ved solens nedergang. Hvo der imod giør, skal bøde en fiering øl til eiermændene.

52. At have hest i tyre: Måe ingen hel gård have mere end fire heste i tyre og end mindre tre heste og en halfgård tov heste uden alle eiermændenes villie og samtycke. Hvo her imod giør, bøde en half tønde øl til eierlauget.

Hvilke forskrevne puncter og articuler udi alle deres ord og indhold alle Ståense eiermænd, boemænd og husmænd til vide og vedtægt indgåen haver, således at de uryggeligen af os og vore efterkommere holdes skal, og derfor ansøgt vores øfrighed enhver for sig dette med os at ville samtycke og stadfæste.

Datum Ståense d. 31. October 1707.

Denne for mig producerede Ståense eierlaugs opretted byelov haver jeg giennemset og efter mit ringe skiøn intet der udi fundet stridigt mod loven, gode sæder og brug, hvorfor den efter begiering af mig, for så vidt de grevelige bønder og eiermænd angåer, til vitterlighed og stadfæstelse er underskreven og forseglet.

Tranekier slot d. 30. December anno 1707.

Junghans.

Samme Ståense eiermænds vedtagen bylov stadfæster, underskriver og forsegler jeg også på mine bønders vegne.

Datum Stensgård d. 21. April 1708.

Hendrich Steensen.

Denne eierlaugs oprettede bylov stadfæster, underskriver og forsegler jeg, for så vidt mit gods er angående.

Datum Schausgård d. 28. Juli 1713.

J. Kaas.

Såvidt denne oprettede Ståense bylov ei findes landsloven stridig og er mine mensalbønder til ræt og ærbarhed tienlig, underskriver jeg og forsegler den på deres vegne.

Snøde præstegård d. 4. August 1713.

J. Marstrand.

Denne bylov underskriver og samtycker jeg på mit deineboligs vegne.

Datum Snøde deinebolig d. 4. August 1713.

Hans Diderichsen.

Jørgen Hansen — J. H. S. — nafn.
Mads — M. R. S. — Rasmussen nafn.
Anders — A. P. S. — Pedersen nafn.
Jacob — J. O. S. — Ollersen nafn.
Anders — A. R. S. — Rasmussen nafn.
Hans Nelsen — H. N. S. — nafn.
Hendrich — H. N. S. — Nelsen nafn.
Peder — P. R. S. — Rasmussen nafn.
Hans — H. J. S. — Jørgensen nafn.
Hans — H. H. S. — Hansen nafn.
Laus — L. D S. — Diderichsen nafn.
Niels — N. M. S. — Madsen nafn.
Peder Hansen. Peder — P. H. S. — Hansen nafn.
Noch Peder — P. H. S. — Hansen nafn.
Hans — H. A. S. — Andersen nafn.
Jacob — J. C. S. — Casten nafn.
Oluf Hansen.

Efter en samtidig afskrift i Tranekjær godsarkiv. Den er i folio på otte ark. De første 25 sider er fuldskrevne. Den er skrevet med en fast og tydelig hånd, dog med enkelte skrivefejl. Åbenbare skrivefejl er rettede. »Uvangvant« i 38. post, skal vist være vangvant, men det har jeg dog ikke turdet rette.

Forhen trykt i »Vilh. Lütken: Bidrag til Langelands Historie, 1910«, side 352—67.

Thisted amt.

Øsløs, Vester Han-herred.

1736.

Eftersom hs. kgl. maiestæt vores allernådigste arvekonge og herre udi sin lovs 3. bogs 13. cap. 31. art. haver givet menige bønder og almue på landet, som boer udi bye og torp den allernådigste tilladelse og friehed, at de imellem dennem selv må indgåe og slutte vedtægt om hegned og gierde, grøfte og led, item hiord og andet, som kan være byen til nytte og fremtarv, så haver vi efterskrevne Øsløs sognemænd, nemlig: Malene, sal. hr. Vogeliusses, Anne Maria Obel i Syndergård, Laurids Axildsen, Anders Christensen, Mads Jensen, Christen Boier, Jens Christensen, Anders Andersen, Christen Pedersen, Jens Nielsen, Peder Nielsen, Laurs Nielsen, Niels Laursen, Poul Christensen, Christen Nielsen, Peder Bage, Anders Christensen, Jens Larsen, Ove Pedersen, Jens Bertelsen, Christen Jensen, Laurs Jensen, Jens Andersen, Christen Nielsen, Laurs Jensen, Peder Christensen, Jens Nielsen, Christen Toudal, Ole Nielsen, Jens Nielsen, Peder Christensen, Jens Jensen, Christen Nielsen, Jens Boier og Christen Nielsen på heden, samtlige med hverandre i dag været på grandstævne og som ærlige sognefolk,

naboer og grander, til at forekomme ald tvist og uenighed opretted, sluttet og indgåed et venlig og kiærlig grandebrev, som består udi efterfølgende puncter.

Om hegned.

1. Marken skal årlig heignes 14ten dage før st. Volborgdag og så fremdeles, til ald kornet er høstet og kommet i hus. Imidlertid skal hver mand holde god varetægt og fæste på sit creature, og dersom nogen mands bæster, fæeshøveder, får eller svin giør anden mand skade på korn eller græs, da skal den, som høvderne eier, betale skaden uden ald lovmål og proces. Og dersom de tvistende ikke indbyrdes derom kunde forenes, da skal samtlige byemændene med grandfogden samles på grandstevne og kiende dem imellem, således som grandfogden med fire mænd lovligen taxerer den giorde skade, hvor efter betalingen af den, som eier høvderne, til den, som skaden har lid, strax uden ophold skal ske eller derfor af hans hus og boe at måe udpantes. Og derforuden skal den, hvis høvder således har gåed sin naboe til skade, bøde til byen for hver øghøved eller fæeshøved, stort eller lidet, fire skilling, og for hver svin eller får én skilling.

2. Ingen måe lade noget creatur eller kvæg, af hvad slags det være kan, lidet eller stort, gåe løst i marken, førend den er ganske ledig for neg og rivelse. Langt mindre måe nogen slåe noget kvæg, lidet eller stort, vordesløs i marken, sålenge der er neg eller rivelse på marken at finde. Hvo her imod fordrister sig at giøre, skal være strafskyldig til byen for én sletdaler og derforuden betale skaden til den påklagende efter dannemænds siun og taxering.

3. Ingen måe lade svin eller grise gåe på marken i de tider om året, de jorden kan opvrode og beskadige, med mindre de ere så forsvarlige i næsen ringet, at de i ringeste måder ingen skade kan giøre, under toe skillings straf af hver, som således uringet antreffes og befindes.

4. Der måe ei heller nogen mod nogen mands villie og minde tyre sine høvder på anden mands agger eller eng i hegnetiden, ei heller giøre tyrer så lang, at det kan rekke over agererenerne. End sker det, da betale skaden og bøde derforuden til byen for hver høved otte skilling.

5. Ei heller måe nogen tyre sine følhopper op til anden mands korn, at føllen ikke skal æde og nedtræde anden mands korn. Hvo her imod befindes at giøre, betaler skaden og derforuden bøde til byen, for hver gang der påklages, otte skilling.

6. Slipper ellers nogen slags tyred creatur løs og giør anden mand skade, da bør den, det eier, at betale skaden og derforuden for hver gang bøde til byen fire skilling. Mens er det kiør, som af våde biser løs og strax løber hiem til hus uden at opholde sig i anden mands korn eller eng, og det bevises, at tyren var fast derpå, og hælen vel neddreven, bødes ei derfor.

7. End befindes nogen øghøved eller fæeshøved så skadeligt, at der ingen dige eller lukkelse, som lovlig og forsvarligt er opsat, derfor kan ståe, at det jo derover kan komme, da skal eiermanden, efter at hand tilforn der om er advaret, være forpligted at holde samme i god fæste, så det ingenlunde støder sig løs til at giøre nogen mand skade i sit korn eller græs. End vil hand det ikke giøre og derpå klages, da at

betale, hvis skade det giort haver, og derforuden bøde til byen, for hver gang sådant sker, tolv skilling.

8. Ingen, i hvo det være kan, måe enten nat eller dag slåe eller rykke korn eller græs på anden mands agertolde eller eng, ei heller på de stæder, hvor tvende mænds agre leger rén om rén. Dersom nogen antreffes her imod at giøre, skal strax efter dannemænds syn og taxering betale skaden og derforuden for hver gang give til byen toe mark danske, om det sker om dagen, men begåes sligt om nattetide, da bødes dobbelt, nemlig fire mark.

9. Hver mand her i byen og sognet, som haver giæs, skal holde dennem under god varetægt i hegnetiden, som er fra st. Voldborgdag og til alt høe og korn er kommen i hus, så at de ikke giører anden mand skade enten i hans korn eller eng. Befindes anderledes, og de påklages, da den, som eier samme giæs, efter dannemænds sigelse at betale skaden, som de giort haver, og derforuden bøde til byen for hver hjord giæs og for hver gang de således nogen til skade befindes, fire skilling.

10. Ingen måe lade sine vedere efter Michelsdag gåe løs på marken imellem fårene, mens enhver skal være forpligtet at holde sine i fæste. Og hvilken veder, som i så måder løs befindes, deraf skal af eiermanden betales til straf fire skilling.

Om diger, grøft og leder.

11. Hver mand her i byen og sognet, skal dige for sin ager og eng, hvor det støder på digen. Og skal alle diger, som nu er og ellers alle, som af gammel tid pleier at diges både for mark og eng, herefter årlig oplegis og diges fiorten dage før st.

Voldborgdag og siden tilbørlig holdes vedlige så fuldkommen dygtig og forsvarlig som grandfogden og fire mænd holder dem for gode at være. Der som nogen her udi findes efterladen, bøde til byen hver gang én mark danske. Og der som hand ikke inden anden dags aften skaffer sine diger færdig, bøder hand atter én mark, og siden være granderne tilladt dem ved andre at lade ferdig giøre, og hvis bekostning derpå giøres, igien af den skyldiges boe at udpandtes. Og bliver nogen gård eller boel øde i byen, da skal den, som nyder græsningen eller avlingen, holde digerne ved lige.

12. Ingen mand måe i bye eller mark udflytte deres diger fra de stæder, som de af gammel tid hafver stået. Og hvem som indlukker, indplanter eller noget i så måder indgierder lidet eller meget i byen deres kålhauger og tofte dermed at giøre større, eller nogen i marken noget dig udflytter, den haver grandfogden med fire mænd, som hand til sig tager, at pandte første gang for én mark og advare den, som det haver giort, at hand det inden anden dags aften nedtager. Sker det ikke, pandter grandfogden ham anden gang for toe mark og atter tilsiger ham det at nedkaste. Vil hand endda ikke, pandtes hand tredie gang for tre mark danske, og vil hand ikke selv det nedkaste, haver grandfogden med byemændene dette at lade giøre.

13. De som befindes at have særdeles hauger og lukkelser, skal være forpligted at holde diger og grøfter der omkring så forsvarlig ved lige, som de vil have fred på deres eget.

14. Lederne for byens mark skal årligen forsvarlig være ophængt og lugt fiorten dage for st. Voldborgdag,

som grandfogden på byens bekostning haver at lade færdig skaffe. Og hvis nogen ikke godvillig vil betale sin anpart af den bekostning derpå giøres, da måe det hos hannem udpantes.

15. Dersom nogen lukker markeledderne op og ikke lukker dem efter sig igien, bøde for hver gang til byen fire skilling og derforuden betale den skade, som derved kan hende.

Om tørvegrøft, liøngslet og ræ ved fiorden.

16. Ingen gårdmand, boelsmand eller husmand eller nogen, hvem det være kan, må grave eller grave lade brændtørve i udmarken, førend det på grandstævne af menige byemænd bliver vedtagen og samtykt. Hvo her imod fordrister sig at grave eller grave lade, førend det således bevilget og pålagt er, da skal tørvene være forbrudt til de fattige og derforuden være strafskyldige for hver læs til byen fire skilling. Mens dersom nogen befindes, være sig hvo det være kan, at sælge tørve til andre udenbyes folk, gammel eller nye tørve, enten sommer eller vinter, og det lovlig kan bevises, da skal samme tørve være forbrudt til de nødtørftige og ellers derforuden bøde til byen for hver læs én sletdaler.

17. Belangende liøngslet udi Øsløs udmark, da er således af os samtykt og indgåed, at enhver af os her udi Øsløs sogn og bye, nemlig gårdmænd og boelsmænd, der udi måe lade slåe og bierge og til deres hus hiemføre årligen, ligesom vi efter landmålingstaxt skatter til, og det så meget, at det kan være på hver tønde hartkorn halvanden læs liøng. Dernæst er det således sluttet og aftalt, at enhver husmand her i byen, som haver matricullerede hus enten

én eller tvende huse i fæste og brugelighed, nyder årlig til deres huses fornødenhed toe læs liøng, mens alle jordeløse huse, hver et læs, dog degnen og smedden tillades årlig fire læs hver at måe lade slåe og bierge. Item nyder Christen Nielsen på heden årlig tre læs liøng, såvelsom til Laurs Jensen af Goldings stæd toe læs lyng, og til det versted, hand påboede, toe læs. Men dersom det befindes at nogen af os, enten gårdmænd, boelsmænd, husmænd eller andre, være sig hvo det være kand, slåer eller lader slåe og bierge mere, end som hannem her oven benævnte tilladt er, eller og det lovlig bevises, at nogen enten på åstæderne eller fra deres gårde og huse vinter eller sommer sælger enten nyt eller gammel lyng, da skal samme ikke aleneste være forbrudt til de nødtrængende, mens endog være straffeldig for hver læs tre mark.

18. Græs i udmarken, om der er noget, som tiener til at slåe, måe ingen slåe eller bierge, uden i sin egen skifter, under én rigsdalers forbrydelse for hvert halv læs.

19. Ingen slags tørve — undtagen digetørve — måe graves fra Syndergård indtil skiælled i Strandkiær, tvert over fra Lyngbye høi og nør til Snekkedal under toe marks bøder for hvert læs, og tørven derforuden på stædet at sønderhakkes.

20. Hvis ræe, som af fiorden opskylles og indkommer, forbliver ved de skifter, som derpå tilforn giort er. Og dersom nogen befindes enten nat eller dag at begive sig til anden mands skifter og deraf tager og bortfører, giver til straf for hver læs toe mark. Ei heller måe nogen ved fiordsiden lade sig finde at bierge noget ræe fra soelens nedgang og til soelens opgang under forreskrevne straf.

Om lydighed og skikkelighed.

21. Grandfogden skal udvælges årligen hver Kyndelsmissedag på grandstevne af samtlige byemændene. Og hvilken mand i byen, som de fleste af byemændene vorder ens at udnævne, skal uden ald undskyldning være grandfoged et år omkring, dog måe de ingen udnævne, som er syg og sengeliggendes, skrøbelig, vanvittig eller skiødesløs, mens altid en troefast og god dannemand. Og hvo som således har været grandfoget et år, måe ikke udnævnes igien neste sex år, med mindre hand det selv godvilligen samtykker. Dersom nogen modvillig imodståer og ikke vil være grandfoged, når som helst hand dygtig og goed for der til eragtes, bøde til byen toe rigsdaler, som byemændene hos hannem udpante, og da nævnes i hans sted en anden, som dette år skal være grandfoged.

22. Til en begyndelse haver Christen Jensen Skårup dette år 1736 sig påtaget at være grandfoged og til sig taget denne grandebrev, hvor over hand og alle hands efterkommere skal holde således, som de for Gud og øvrigheden vil ansvare og bekiendt være og ikke lege enten én eller anden for had i nogen ting, mens lade hver nyde ræt og jevnet, og ingen frem for andre imod dette, som forskrevet ståer, forskåne eller forurette. Og bliver dette grandebrev alt udi grandfogdens hus og giemme mand efter mand, og skal den sidste grandfoged altid svare til grandebrevet, og byemændene at have magt den af hannem at eske og til ham den igien at levere, og enhver som til grandfoged settes altid kræve og annamme dette grandebrev årlig på Kyndelmissedag, hvor den da også årlig på grandstevne ord for ord til alle byemændenes efterretning skal lydeligen oplæses.

23. Dersom nogen grandfoged ikke grandebrevet — tillige med den igiennemdragen forseilede og underskrevne bog, som til bødersstrafes udgifter derudi at indføre heri sognet indretted er — fra sig leverer, når hand kvitterer grandfogdens bestilling, da skal hans fæste være forbrut på hans gård, om hans hosbond det for got synes, og til byen skal hand betale toe rigsdaler og dog skaffe grandebrevet og bog tilstæde.

24. Hver mand her i sognet og byen skal bevise grandfogden tilbørlig lydighed udi alt det, som hand efter dette grandebrev påbyder til byens og menige mands nytte og gavn. Og skal byemændene hver søndag toe timer efter prædiken og gudstieneste er fuldendet og forrettet, møde på grandstævne på det stæd, hvor den anordnes, med mindre hand ikke i byen er tilstæde, eller så skrøbelig, at hand ikke kan, thi da skal i hans stæd møde den beste karl eller dreng, som findes i hans gård. Mens dersom noget høit magtpåliggende måtte forefalde, som ikke kunde lide den bestemte tid at opbie, da skal grandfogden lade byemændene advare, at de strax inden toe timers forløb møde på grandstævne at påhøre, hvis som er at foregive. Og dersom nogen da eller om søndagen, som meldt er, befindes modvillig og ikke vil møde på grandstevne, betale til byen for hver gang fire skilling, som grandfogden strax hos hannem haver at udpante, om den ikke godvillig vil betale.

25. Når grandfogden skal pante nogen mand i byen, da skal toe af byemændene altid følge med, hvilke hand begiærer, som ikke måe nægte det, under otte skillings straf til byen. Og dersom hand kommer i nogen mands hus eller gård og der vorder ilde

tiltalt, trued eller undsagt, da skal den mand, som hannem så ubesindig overfuser, betale til straf til byen tre mark danske. Mens overfaldes grandfogden eller hans medfølgende med hug og slag, da skal det agtes og ansés at være en vold, være sig på hvad sted sligt sker eller begåes enten i bye eller uden byen. På grandstevne skal og måe ingen bande eller lygte hinanden eller bruge nogen usømmelig skiendsord; mens hvem som det giør, skal strax give til straf fire skilling, eller de hos hannem udpantes. Og dersom nogen vorder så ubesindig, at hand slåer anden mand på grandstevne, da bøde til byen toe rigsdaler og derforuden straffes efter loven.

26. Belangende fæe og creatur, være sig bæster eller andet, som tages og findes i mark eller eng nogen mand til skade, dermed forholdes således, at den som finder og tager anden mands creatur i sit korn eller græs udi hægnetid, skal strax føre det i grandfogdens hus eller gård og give eiermanden til samme creatur det tilkiende, og hand at være pligtig sit creatur uden ophold at indløse og bøde derfor efter grandebrevet. Vil hand det ikke giøre, da skal grandfogden til sig tage tvende mænd og udpandte bøderne, eftersom skaden kand være. Mens dersom dend, som creatured eier, vil nægte, at hans ei har gåed hans naboer til skade, da bør dend, creatured indtoeg enten giøre det beviseligt, om hand kand, eller giøre sin edelig forklaring derom til sandheds oplysning og stadfæstelse, som grandfogden da holder sig efterrettelig.

Om bødernes udgifter og anvendelse.

27. Alle de bøder, som efter dette grandebrev af byemændene bliver falden til at udgive, skal forblive

i grandfogdens giemme til årets omgang. Og skal af samme bøder først lederne for byens mark bekostes, og hvis overbliver skal anvendes på hvis andet, som vores bye kand være til nytte efter byemændenes sigelse og samtykke.

At foreskrevne pungter således urygeligen holdes og efterleves skal, der til bekræftelse haver vi dette samtlig med vores egne hænder boemerke underskrevet såvelsom giennemdraget og forseglet.

Datum Øsløs den 30. April 1736.

C. Berregard.

Andes Skaarup. *Nu kommer der 25 navne af de samme, der nævnes i indledningen.*

Til vitterlighed underskriver jeg ligesom min formand.

Oluf Obel. Magdalena Steenstrup, sal. Hr. Michel Wogeli enke. Anne Marie Obel.

På velbårne frieherinde Gersdorfs vegne tilståes dette, at hendes tienere holder sig samme efterrettelig.

Thisted den 13. October 1736.

C. Caspergaard.

På den måde underskriver og forsegler jeg dette grandebrev, at såfremt de tvende mænd i Øsløs, for hvilke jeg er forsvar, uden mit og deres hosbonds minde og villie reiser eller forårsager nogen proces, da de selv dertil at være ansvarlige så vel til processen i sig selv som til dens bekostning, hvilket jeg under hånd og signet bekræfter.

Kokedal den 27. Juli 1736.

Braes.

På lige måde underskriver for min bonde.

Den 21. October 1736.

Rubech Humble.

Publiceret for Hanherredernes tings ræt den 1. Februar anno 1738. Testerer

Severin Bruun. (L. S.). Manderup Lund. (L. S.).

Forevist i Hanherredernes ræt løverdagen den 14. Februari 1756. Testerer

Mandrup Lund.

Efter en afskrift i en protokol over udskiftningen i Øsløs sogn i 1786 på henved 450 sider. Den findes side 321—341. Protokollen ejes af Godsejer C. Nørgård, Kongstedlund, Kongerslev.

Forhen trykt i »Historisk årbog for Thisted amt« 1912, side 68—79.

Serup, Odby, Refs herred.

1629.

Niels Thomsen i Serup et vinde epter et grandbref i sin mineng:

Vi[illegible]epterskrefne — *tolv navne* — alle bofvende i Serup kundgiør och giør viterligt, at vi nu idag, som er den 26. Juni 1629, haver verit her forsamlit til grandstefne på byens nyt og gafn.

1. Da er vi kommen ofverens, at vi skal hold voris gaddig ferdig at st. Voldbordag, och voris mark*dig* derfor strax epter byg er såd, og hvor som vanlig rug, skal dige til fornefnte tid, som forskrefvet stander, hvad heller det findes for end eller sidlængis med nogen mands jord. Och hvilken mands diger, som findis obene epter fornefnte tid, och nogen mand fanger skad der ofver, då skal dend, som rugen hør til, gield skade och gifve sin grander én fierding got øl.

2. Item ingen må tage ubyes kveg til voct. Hvo det giøre, skal gifve én fierding got øl til ....

Her er et stort hjørne af tingbogen ødelagt, så slutningen af 2. post, hele 3. og en del af 4. kan ikke udredes.

4. .... ingen skal fore kvæg i nogen vang, for kornet blifver indhøsted af mark som vang. Ingen skal bere sin koren fra agersenden vider end sin huodager.

5. Item skal ingen grafve for sin grandes diger eller agerender, ingen skal tyre sin øg som hafver føel, siedlangs met sin grandes korn. Ingen skal tyre sin grandes engeslet forend st. Volsdag.

6. Item X skifter i Vesterkiær vesten for Serup sø, skal holdes i hegen fra st. Volbordag och til st. Volsdag.

7. Item di 2 små skifter østen for den skifte, som Villards Jensen och Christen Knudsen hafver østen ved Sodtofte dieg, skal holdis i hegen fra st. Volbordag och til st. Olsdag.

8. Item skal ingen tilstiedes nogen ubysfolk, husmend eller gårdmend at grafve eller grafve lad hogetør eller skortøre i Serup kier østen eller vesten i nogen moder.

9. Item ingen skal slå sin plag eller kålfve eller andet kveg løs i koren eller gres.

10. Item ingen skal lad sin svin vere uringet eller hecteløs fra st. Vol og til koren kommer i hus.

11. Item nar der skal kaste ... *her kommer bagsiden af det ødelagte blad* ... fra Serup nørkier och til Serup brovei, end vi kand hold diger ved macht och leg hør i rode.

12. Item hvo sig her imod forbryd nogen af disse fornefnte puncter och artickeller, då skal hand hafve forbrøt til sin grander hver sind, hans brøst så findes,

at hand slar sin kveg løs nat eller dag met fri vilie, en hal td. got øl og til herskab 2 rixmark. Hvis gies, som findis i sin granders korn eller gres, siden at hand er derom vared, da skal hand bød for hver 2 gies 1 sk.

13. Item hvo som icke velvillige vil ulege och betalle, hvis hand falder for, då skal hans grand hafve fri forlof at pant for, hvis hand falden er, och ei der met bryd gårdfred eller husfred eller nogen anden lofmol.

Til ydermere vindesbyrd lader vi voris signit under trøcke.

Datum Serup den 26. Juni anno 1629.

Efter Refs herreds tingbog for den 11. Juli 1629, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Ålborg amt.

Årestrup, Hornum herred.

1719.

I Jesu navn.

Gud dend allerhøieste til lov, pris og ære og på det hans goede laen, gafver og velsignelser icke uskickeligen skulde misbruges og forderves og et goed christelig naboskab og grandelav måe holdes, høres og spørges hos os så vel som for anden goetfolk, da er samtøgt, pålagt, ... og vedtaget med voris gunstige hosbondes høiædle og velbårne hr. major Albert Christopher Due til Torstedlund, Halckier og Albech, hans villie disse efterskrefne puncter og artikuler uryglig i alle måder skal holdes af os underskrefne, nemlig Jens Jensen Haseris, Jens Christensen, Niels Christensen Foldager, Peder Sørrensen Degen, Niels Lauritzen Bieregård, Niels Jensen, Morten Christensen Ryter, Christen Degen, Christen Justsen, Jacob Dal, Søren Mortensen, Laus Lauritzen, Anders Brems, Anders Sørensen, Michel Madsen, Christen Vindelboe, Søren Nielsen Skovfoget, Jens Jensen Smed, Niels Bøcher, Olle Jensen, Jens Haseris, Peder Smed, Mads Andersen, Christen Bojer, Gadehusmænd: Laus Pedersen, Michel Christensen, Laus Madsen, Niels Jensen,

Jens Andersen, Laus Skreder, Christen Grafver, Jens Soldat, Anders Skreder, Niels Christensen Birche-skrifver, Anders Ladefoget, Jens Laurizen Rebbild, Kield Skoemager, Jesper Skoemager, Peder Glarmester, Niels Skomager, Søren Nielsen, samtlige Årestrup byes beboeres, som nu derudi er eller herefter derudi boendes vorder på det at alt, hvis som os Gud nådeligen med forlener, måe skickeligen og retferdeligen med omgåes, dend goede Gud til lof, pris og ære, menige grande og byemænd i Årestrup bye til nøtte og gafven, bestandighed og enighed, hvilket er for fatted udi efterskrefne puncter.

I. Om sabatens helligholdelse, om skickelighed i kierken, om børenes tilholdelse til kierke- og skolegang og om unge folk og tienestefolks forhold imod deres madfædre og madmødere og andre gotfolk.

1. Hvo som tre hellige dage enten sielfver eller hustru eller børen forsømmer kierken om hellige dagene, med mindre sygdom og dislige høie vegtige årsage dennem derfra forhindrer, strafes hver tredie gang, de derudi befindes, med 6 sk.

2. Hvo som betrefes at arbeide nogen grof arbeide om helligdagen, strafes med 8 sk., arbeide under prædicken strafes fra én mark og endnu derforuden strafes af herskabet på kropen.

3. Skulde nogen sede udi kroehuse og dricke under prædicken, da strafes enhver med 2 mark. Ligeledes, dend som dreckelsenvarer udtaper.

4. Begåe nogen uskickelighed i kierken med skielden, trette om sæde eller andet forargeligt, da strafes den skyldige på ..... og derforuden med gabestocken

efter forseelsens grofhed, dog alene efter herskabets og præstens samtlige tilerkiendelsen.

5. Hvo som icke tilholder sine børen og ungdom, som skolegang behøfver, at de om vinteren udi det mindste 2 gange om ugen går i skole hos deienen fra den tid, som hand advarer, at skoelen skal optages, og indtil den ophefves, strafes hver gang for sin udblifvelser med 2 sk. og om de udeblifver af kierken, når tilforen er blefven advared om catechismus holdelse, strafes med 4 sk.

6. Hvo som udløber af kierken førend velsignelsen er afsagt, strafes med 2 sk.

7. Dersom tienistetyende, karl eller piger eller drenge bruger nogen und mund med banden, skielden eller anden utilbørlig tale til deres madfædre eller madmødre eller nogen anden skickelig mand eller kvinde, da strafes dend skyldige for 1 mark. Og befindes sagen meget grofvelig, da gifves det herskabet tilkiende, som dend skyldige tilerkiender tungere straf.

II. *Om oldermandshvervet.*

1. Byen skal hafve en oldermand for at forskafe enhver lige og ret efter grandbogen. Og skal samme mand kunde læse og skrifve. Og når oldermanden skal udsættes, skal samtlige grander udvelge hannem og skulde *de* ei kunde forenis derom, skal de gifve herskabet det tilkiende, som da skal udnæfne, hvo oldermanden skal være.

2. Oldermanden skal forholde sig udi alt efter grandebogen og måe ei udi noged lader se villi eller venskab, slegt eller svogerskab, men giøre enhver lige ret og skiæld. Hvis oldermanden sig anderledes forholder, da hafver grandene hannem at anklage for

herskabed, som hannem da, om det hannem ofverbevises, icke allene afsætted, mens derforuden multered for 2 mark til granderne.

3. Skulde nogen klagemål vorde oldermanden forebragt, grandstæfningen vedkommende, da skal hand tage tvende upartiske mænd til sig og dømme de stridende imellum. Formener sig nogen at være fornermet med oldermandens dom, da kand de andrage det for herskabed, som da skal skafe enhver ret.

4. Oldermanden skal hafve et horen eller tromme, hvor ved hand skal gifve advarsel til grandene, at de skal forsamle sig på stæfne. Og skal da mændene selfver møde, om de ere udi byen. Hvis icke, da hafver deris hustruer eller tienistefolk, som er tilstede, at møde der på deris vegne. Hvo udeblifver og verken selfver eller nogen på deris vegne møder, skal betale til grandretten 2 skielling. Og skal en plas udvisis mit udi byen, hvor grandstæfnen alle tider skal holdes.

5. Hver søndag eftermiddag ungefær klocken toe, skal der holdes grandstæfne, hvor da skal afhandles om alt, hvis som kand være forbrudt imod viden, så og da at berådslae, hvad der den tilstundende uge skal forhanles og giøris.

6. Hvad oldermanden med de flerste af grandene pålegger, må de andre ei kuldkaste. Ei heller må nogen understå sig at bryde grandretten under straf af 2 mark, for hver gang hand det giør, og tilkommer samme penger til granderne.

7. Ingen måe skiende, bande eller bruge skiældsord på grandstæfne. Hvo det giør, skal betale til grandene for skienden og banden 2 sk., for skiældsord 2 mark. Mens undsiger nogen oldermanden eller nogen af grandene, når de er på stæfne, eller når de

går derfra, da skal de bøde derfor til grandene 4 mark, og her foruden anses med straf af herskabed efter loven.

8. Forårsages oldermanden at reise udaf byen på den dag, som grandstæfne skal holdes, skal hand, førend hand bortreiser levere grandbogen tillige med tallerne til en anden mand eller til neste grande, som skal tage der imod og udi hans fraværelse forrætte oldermandsembede, og derfor for fylde antages af de andre grander, indtil den rette oldermand igien hiemkommer. Tager oldermanden herudi forsømmelse, betaler hand til grandrætten for hver gang 6 sk.

9. Og på det at oldermanden, som dend, der skal hafve opsyn til byens gavn og beste, kand hafve myndighed til at handtheve retten, skal samtlige byens beboere agte og ære hannem, de gamle ligesåvel som de unge. Og skal oldermanden, så lenge, som hand er udi bestillingen, hafve dend øverste gang og sede udi alle selskaber og forsamlinger for de andre grander og byemænd der af byen, omendskiøndt at de kunde være ældre end som hand. Hvo her imod bryder med ord eller gierning bøder til grandelavet én skp. biug. Og som oldermanden alle tider måe hafve stoer besvering for byen, så skal hver helgård gifve hannem, når høstens tid er, én kierve rug. Så og skal hver hel- eller half gård levere hannem et forsvarligt læs tørf, hver hus- eller boelsmand eller kvinde 4 skil., siger årlig.

III. Om løckelserne om marktofter og engerne.

1. Løckelserne, som skal giøris om mark og eng, skal pålegges dend første søndag udi April månet på grandstæfningen, hvor da enhver mand skal anvises

sine løckelser, som hand skal oplocke, og samme tid skal dennem foreligges, at de hafver oplucket inden første Voldborgdag, da oldermanden tillige med samtlige byemændene skal omkringgåe samme dag og efterse løckelserne, om de ere så forsvarlige giort, som de bør at være. Hvo som da ei hafver tillucket, bøder til grandrætten 2 sk. Og foreliger inden ottende dagen at hafve oplukt under 4 sk. straf og fremdelis, indtil hand hafver forsvarligt oplucket.

Iligemåder forholdes det, når oldermanden tilligemed byemændene tager siun til løckelser, og om nogen ei skulle være så forsvarlig giort, som de bør eller og at der kunde være gået fald derpå, da skal det hannem foreliges til en vis tid at forbedre og forfærdige dennem under forermelte straf.

2. Med løckelserne om tofterne forholdes det på lige måde.

3. Løckelserne, som kunde tilfalde de øde steder, som kunde vorde udi byen, skal samtlige byemændene oplucke.

4. Veiene bør at være så vide fra byen, at tvende vogne kand kiøre lovlig om hver anden, så og må ingen lucke sin kålgårds gierder eller kringgårds gierder udi veiene, som mange af husfolkene her i byen have giort. Hvo det efterdags giør, bøde til granderne 3 mark, og dem som det har giort, skafe det af veien igien, når det bliver dem tilsagt eller bøde samme straf.

IV. Om hegningen på marke og enge.

1. Den 1. Mai eller såkaldet Volborgdag skal marken og enge lyses på grandstæfning udi hegne af oldermanden, og skal så hver mand fra dend dag, og indtil engene er bierget, og kornet af marken er indtaget,

endtholde deris creaturer derfra. Hvis nogen creatur siden befindes udi ager og eng, da skal eiermanden icke allene bøde skaden efter oldermandens og tvende uvillige mænds sigelse af granderne, mens endog derforuden betalle 2 sk. af hver creatur, hvor udaf den ene skilling tilkommer granderne og dend anden skilling markmanden eller dend, som tager creaturene i hus.

2. Ingen må slippe sine creaturer i vangene, førend alle kierfverne så vel som rifvelset er deraf bortført, ei heller slippe dennem udi engene, førend at alt høet er der udaf bortført. Og måe det endda ei ske, førend oldermanden tillige med granderne derom hafver vedtagen på stæfne, under forermelte straf nemblig 2 sk. af hver creatur.

3. Tyrer nogen sine creaturer imellum kornet eller ved enderne af kornet, omendskiønt det kand være på hans egen grund, bøder dog for hans creatur 2 sk. Mens er det følhopper, bødes derfore 6 sk., alt til granderne.

4. Mens skulle nogen forseteligvis icke ville hegne med sine creaturer, da bør hand at betale dobelt, nemblig 4 sk. af hver creatur.

5. Går nogen mands creaturer udi anden mandens korn eller eng, og de undrender, at dend brøstholdne eller markmanden ei kand få fat på dennem at tage udi hus, så skal dog oldermanden foreholde sig her udi efter dend første postes indhold, når dend klagendes fremstiller en eller toe, som kand bekrefte, at de såe, at det var dend mands creaturer, som var udi skaden, eller og at markmanden bekrefter det med sin æed.

6. Rider nogen ofver korenvangen eller engene udi heigningstid, da bøder hand skaden og derforuden betale 4 sk. til grandretten.

7. Nedrider mand diger eller nedbryder gierder, da skal den, som det giør, straxen være forpligtet til at opbygge dennem og derforuden betalle til grandretten 6 sk.

8. Ingen måe lade løse creaturer løbe på veiene igiennem kornvangene under straf af 1 sk. af hver creatur til granderne.

9. Hvo som ei locker vangelædet efter sig, når hand far der igiennem, bøder der fore til granderne 1 sk.

10. Borerne, som ere pålagt hegne, er under samme fræd som eng og kornvang.

11. Ingen må plocke græs udi agersrene eller trenge inden digene med sine creaturer under straf af 4 sk. for hver gang.

12. Gierderne om mark og eng eller kålgårder måe ei nogen borttage eller afbrende omendskiønt det er på hans egen grund. Hvo det giør, bøder 1 mark.

13. Ingen husmand måe hafve mer end 1 koe og 8 får på vor gresning. Og dem som icke hafver koe, hafver forlov til at hafve 10 får, under straf 2 mark eller mere, om hosbonden vil. Icke heller måe nogen husmand eller boelsmand sette deris bæster på det års grøde, som vi heigner til voris egne, uden dem som hafver jord på marken eller i samme års grøde.

V. Om pløie-, sæde- og høste- og høebierings-tiderne.

1. Når der skal begyndes at pløies til sæd udi byen, skal oldermanden talle ofver med granderne, når de vil begynde at lade for pløfvene, da de alle skal vedtage på en gang at begynde, og kan de ei vorde enig derom, skal det gåe efter de flerste af grandernes mening. Fordriste sig nogen der imod at giøre, bøder til grandretten 1 mark for hver gang.

2. Iligemåder skal det forholdes med høsten udi hver kornvang. Hvo der imod giøre, bøder til granderetten for hver meie, som der hafver været derudi, 1 mark.

3. Med høebiergene og engene at slåe skal det således forholdes, at de skal vedtage udi byen, hvilken eng der må begyndes slåe gres udi. Og skal de slåe af udi dend eng, førend der må begyndes udi en anden. Hvo her imod giør, bøder til grandretten 8 sk. for hver meie, der går imod forbudet udi en anden eng.

4. Oldermanden må ei gifve tilladelse til nogen at høste serdelis udi vangen, førend at hand tillige med de flerste af granderne hafver besét dend, om dend kand være moen nok til at høste, skal det så påligges på stefne, hvad dag de måe begynde dend at høste og skal byemendene alle tider giøre dend vang, som de hafver begyndt på først rydelig, førend der måe begyndes på en anden, og ei høste udi vangene, som en hver selfver løster, under straf som dend 2. post nestforegåendes omformelder.

5. Når kornet er tienligt til at indages, skal pålegges af oldermanden og granderne, hvilken dag som de vil hafve, at tindetagene skal komme at udtage tinden, om Gud der til vil gifve veierlig. Og når tinden så er tagen og samtlige granderne vil indvilge det, må enhver og sit korn, det snareste de kand, *indage*, dog måe ei nogen kiøre korn af marken, ei heller lesse korn der, når det er mørk. Og finder oldermanden tillige med de flerste ud af granderne fornøden at påligge, at ingen måe indage sit korn, førend tindevognene ere hiemkomne, eller også påligger, at de ei måe age lengere endsom til en vis tid om aftenen, da må ingen understå sig at bryde der imod, under straf af 2 mark til granderne.

6. Dend yderste ager udi vangen, som skal såes, skal alle tider af dends eiere besåes, og på det, at hand ei skal bere frygt for, at dend skal vorde opædet af creaturerne, som støder ind udi vangen. Da, om dend befindes beskadiget, når høstens tid kommer, skal oldermanden tillige med samtlige granderne eller 4re mænd af dennem udgåe og syne agerne. Og når da befindes skade derudi at være giort, skal ald byen giøre hannem sin ager ligeså god, som sin neste naboes ager. Når hannem ofverbevises, at hand dend falsk hafver besåed, bøder hand 4 mark til granderne.

7. Når nogen løser sténe af sin ager, må hand ei kaste dennem på sin naboes ager. Giør hand det, bør hand at løse dennem deraf igien og derforuden betale 2 mark til grandretten.

VI. Om hiorden, hyrden og markmanden.

1. Fæet, forrene og svinene udaf byen skal gåe under hyrde, som oldermanden såvelsom samtlige granderne skal giøre deris flid til at få der til for en vis løn årligen.

2. Kand ei nogen hyrden bekommes, skal samtlige byemændene vogte hiordene selfver og forenes om efter hiordens størelse hvormange folk der dagligen skal til at vogte, og vogter så alle, som ere udi byen såvel husmænd som gårmænd hver sin dag ligesom de hafver creaturer til, nemblig af 1 koe, 1 ung nød, én fårsti a 5 får, 1 svin, 2 grise, af hver én dag. Og når hiorden skal optages, skal dend begynde først på byen, og skal byen hafve et horen, som alle tider om aftenen tilforen skal leveres af dend, som sist vogted, til dend, som skal antage hiorden igien om morgenen, og der advare alle de om aftenen tilforen, som skal

antage hiorden om morgen. Tager hand forsømmelse her udi, bøder 8 sk. Hvo som da tager forsømmelse og ei om morgenen betids møder at antage hiorden, bøder til granderne 24 sk. og skal derforuden være pligtig til at antage hiorden om anden dagen igien.

3. Når dend, som hafver fæet udi varetegt, vil drifve ud af byen, skal hand blese langs igiennem byen, på det at enhver kand vide, at de skal udlade deris kvæg til hiorden, udi dette hannem leverede horen. Hvo som da icke udlader sit kvæg til hiorden, førend det er uddrefven af byen, dend skal selfver være pligtig til at uddrifve det udi marken efter til hiorden og bøde 1 sk. til granderne. Og hvis skade samme kvæg eller creaturer kand giøre, førend det kommer til hiorden, betaller eiermanden.

4. Når hiorden er en gang optaget, måe ei nogen sende sine creaturer bort af byen udi dend tanke der ved at være frie for vogtningen. Og omendskiønd hand dennem bortsender, skal hand dog lige så fult vogte hans omgang der af, som de kunde være til stede.

5. De som hafver hiorden under varetegt, må ei underståe sig at slae hvis kvæg og kreaturer, som dennem er betroet, med kiep eller stene under straf af 1 sk. Ofverbevises det nogen at giøre, og creaturet fanger der ofver lyde, da skal dend, som det giorde, betale skaden efter oldermandens og 4re udaf grandernes sigelse. Og skulde det være sked af haed til eiermanden, da skal det gifves herskabet til kiende, som dend skyldige derforuden exemplariter skal lade strafe på kropen.

6. Svin hiorden skal optages så snart hafret er tilsået og derved forblifver, indtil høsten er til ende.

7. Når byen hafver sin videhyrde og markmand, skal oldermanden drage omsorg for, at de bekommer deres rettighed af enhver, som dennem er vorden tilsagt. Hvo som ofverbevises der med at indeholde, skal oldermanden udpante det hos udi deris huse.

8. Dersom hyrden på sin side erviser sig skarnagtig enten med at omdrifve med fæet eller med at lige forlenge inde der med om dagen eller er slem og uforskammet udi munden imod granderne, da skal oldermanden kalde samme frem på stefne og sette hannem til rette og dømme hannem udi straf til granderne efter sammes beskaffenhed til 2. 4. 6. 8 til 10 skillings mulkt.

9. Iligemåde må ingen skielde og undsige hyrden under samme straf.

10. Markmanden nyder samme ret som hyrden, er også samme straf undergifven.

11. Markmanden skal være pligtig *at* tilsvare byemændene til hvis skade, som sker udi mark og eng, og om hand icke fremsiger, hvis creaturer der hafver giort skaden.

12. Hvis skaden, hyrden lader de creaturer giøre, der ere under hans varetegt, skal hand selfver bøede skaden af til dend forurettede efter oldermandens kiendelse.

13. Ingen måe holde serhiord med sine creaturer, med mindre de ere syge eller kommer på en eller anden måde til skade, så de ei kand følge hiorden, så skal de dog, forud lade dennem bese af oldermanden og fire af granderne, som skal dømme derpå, om det kand være tilladt. Hvo ellers der imod giør, bøder til granretten 4 sk. af hver creatur om dagen.

VII. Om torfveskiør og lyngslet.

1. Oldermanden tillige med alle granderne skal holde god hefven ofver deris heder og skotorfvemoser til byen, og måe de ei gifve noget fremmet eller udenbyes mand forlof til at bierge ilding på deris grund. Hvo det giør, bøder for hver gang 6 mark til granderetten og derforuden være tiltalle undergifne af herskabet.

2. Ingen husmand må grafve videre torfve, endtil som hand til sit huses ildsted kand hafve fornøden, og måe ei underståe sig at grafve torfve til at selge under straf af 4 mark.

3. Ei heller måe nogen husmand blende jord imellum giøde, som hand vil hafve udaget. Hvo det giør, skal hafve sin giøde forbrudt til granderne, og dend første gang nyder oldermanden det, og siden skal det forundes dend af gårmændene, som vild gifve mest derfore.

4. Ligeledes forholdes det med lyngsleten i heden som med torfveskiør.

5. Ingen måe skiere hengetorfve udi fædriften eller i engene eller for agreenderne. Hvo det giør, bøder derfore 1 mark til granderne og foruden torfvene for hannem at styckes.

6. Om torfveskiør og lyngslet måe ingen husmand eller til husfolk grafve torfve eller slåe eller drage lyng i gårmendenes hede. Icke heller måe nogen af gårmændene bierge noget at selge husfolkene, under straf 2 mark.

VIII.

Hvilken mand som hafver uskårne hester eller plage udi byen, da skal hand lade dennem skiere, når gielderne er der udi nerverelse, og oldermanden

der til advare. Og skulde nogen af granderne hafve en uskåren hest, som var ofver 7*) år gammel, da, når det hannem foreliges dend at lade skiere, skal eiermanden lade dend vordere af oldermanden og toe andre mænd af granderne, hvad hesten kand være vert i penger. Skulde den så døe af det, den blef skåren, betaler samtlige granderne dend halfve skade, og eiermanden tager selfver dend halfve skade. Skulle nogen ellers befindes motvillig udi ei at ville lade sine hester og plager skiere, bøder for sin motvillighed af hver creatur, 3 mark, og derforuden skal hand være pligtig til at holde dend uskåren hest udi fædre om benene, at dend ei kommer løs. Hvis eiermanden det ei gør, bøder hand, for hver gang hesten findes løs, 1 mark til grandretten.

IX.

Ender, høns og gies måe ei tillades udi byen, med mindre de kand samtlige forenes om at holde dennem under hiord, dog alligevel tillades enhver at slae dennem ihiel, når hand antrefer dennem udi sin koren og eng, dog måe hand ei tage dennem med sig hiem, ti så kand hand vorde tyf derfore, men skal lade dennem lige på stedet, så er hand angerløs.

X.

Skulde det giøres fornøden at nogen becker eller åer og rinder at skulle opskieres eller nogen nye grøfter eller diger at kastes og giøres for mark eller eng, da skal derom vedtages på grandstæfne, og når så de fleste af grandernes tanker falder dertil, skal oldermanden pålige, hvad dag de skal begynde derpå, og skal da hver udaf granderne lade møde sine folk, som det er pålagt. Og hvo som udeblifver, skal betalle 12 sk. til straf og dog om anden dagen møde igien til arbeide.

*) *er vist en fejlskrift for 2 år.*

XI.

Byens svin skal alle være ringede udi neserne, når ruget er tilsået, og skal det således forblifve, indtil de antages under hyrde, skal være når hafret er sået. Hvo her imod bryder, betaler af hvert svin 4 sk. hver gang han forsømmer det efter advarselen.

XII.

Oldermanden så vel som samtlige granderne skal holde udi deris egne huse goed opsigt med ild og lys, så også tilholde deris børen og tienistefolk at omgåes forsigtig dermed, så også hvo som udi deris huse ere, i synderlighed også med tobakspiber, som endel skarenagtig mennisker både understå sig at lige med udi senge, så også at gåe dermed udi udehusene, jo vel nogen står og tersker der med den udi laden, alt så strengeligen forbydes alt dislige. Og hvo som antrefer nogen således skiødesløs med ild at omgåes, enten udi husene eller på gaderne, da skal de bøde 1 mark til granderne. Og findes nogen varendes udi sin skiødeløshed, da skal oldermanden og granderne gifve herskabet det tilkiende, da den skyldige exemplariter skal vorde strafet.

XIII.

Tvende gange om året, nemblig første søndagen efter Påske og første søndagen efter Michelsdag, skal oldermanden tillige med samtlige granderne omkringgåe udi alle husene udi byen og visitere deris bagerofne. Skulle da nogen findes brøstfældige, skal oldermanden advare eiermanden inden ottende dagen at forfærdiges. Og skal hand da igien visitere. Men er dend da ei forfærdiget, skal hand støde dend ganske under.

XIV.

Skulde nogen mand af voris grander falde nogen sygdom, svaghed eller anden ulycke udi sin høst og høebieringstid, da bepligter vi os alle at ophøste hans korn og slae hans enge for hannem, førend vi begynder på voris eget, på det at dend Guds velsignelse, som dend goede Gud vil gifve, ei skal vorde forderved eller opædet af creaturerne på marken. Hvo som icke indfinder sig efter oldermandens advarsel her om, skal bøde til granderne 24 sk. for hver person, som blifver borte, og derforuden møde igien om anden dagen.

XV.

Ingen udi byen enten husmænd eller gårdmænd måe holde kroerie med at udtape eller selge brendevin eller ølsal, med mindre de påviser skriftlig tilladelse af voris herskab. Hvo her imod giør, betaler, for hver gang dennem ofverbevises det at giøre, 2 mark til granderne og 2 rdl. til herskabet.

XVI.

Når nogen nye beboren kommer til byen, skal oldermanden tilligemed tvende af de elste mænd udi byen udgåe med hannem, hvor deris markeskiæld om deris bye er på alle sider, såvit som dennem videndes er, og fremvise hannem alle skielstenene, som dennem er bekiendt, så og vise hannem, hvor hans ager liger udi marken, og hvor hans eng er beliggende, hvor udi oldermanden tillige med de gamle mænd ei måe tage nogen forsømmelse, under dend straf, som herskabet vil tilkiende dennem. Hvor imod hver nye mand, som kommer til byen, gifve 4 mark til grandretten.

XVII.

Når noget vorder bortstålen udi byen, som der kunde være mistanke til at skulde kunde findes udi

byen, da tillades det frit at måe randsages derefter på denne måde, nemblig at dend forurættede beklager sig for oldermanden, som straxen skal kalde alle granderne på stefne og der sige dennem, at det eller det, hvad som det kand være, er dend mand frastålet, som begierer, at der skal randsages udi byen derefter, hvorfore de nu alle skal medgåe og begynde de der først at randsage, der mistanken kand falde, at de stålne vare kunde være indkomne, og så siden rundtom hos enhver udi byen. Og omendskiøndt at de ei findes, så forbryder dend dog intet dermed, som lader randsage. Vil nogen forhindre, at hans hus ei skal visiteris, skal hand anses som tif eller tifsmedvidere og anses med straf af herskabet.

XVIII.

Hvad oldermanden med de flerste af granderne kand optenke, som kand være til byens nøtte og opkomst, måe de andre ei kuldkaste, mens skal ståe ved magt så vel som også, hvis mult de derpå liger. Og skal det være ligeså gyldig, som det var indført her udi grandebogen.

XIX.

Hvis multer, som granderne vorder pålagt til straf efter denne grandebog, skal fra den Mickelsdag til dend anden indliges udi en sparebøsse og skal da først åbnes på grandstæfne. Imidlertid skal nøgelen der til vere under forsegling hos oldermanden, og skal samme penge, så mange der af kand behøfves, til byens nødvendige udgifter anvendes.

XX.

Hver søndag på grandstæfne skal enhver straxen der betale sine penge, som hand kand komme til at gifve for sine forbrydelser imod grandbogen, hvilke

så straxens at indlegges udi sparbøssen. Og skulde dend, som skal gifve pengene ud, ei hafve dennem dend søndag, så kand hand af oldermanden vorder antegnet til neste 8te dagens grandstæfning, da hand skal betale dennem. Hvis hand det da ei giør, skal oldermanden med samtlige grander gå udi hans hus og der udtage pandt derfore. Vil hand da sette sig til verie, da om hand giør skade, da at strafes for et fuld vold. Og fanger hand selfver skade, da hafver hand ingen magt til at klage, mens end fanger skaden for hiemgield. Hvo af granderne, som ei vil følge med oldermanden, når pantningen skal ske, bøder for hvert sted, hand udeblifver fra, 1 mark.

XXI.

Den første og niende post udi dend anden articul skal det forholdes med udi byen anlangendes grandfogden, at mændene udi byen skal skiftes til uden betaling at være grandefoget, og skal det fremdelis gåe fra en naboe til dend anden udaf gårdmændene. Og skal dend, som er grandfoget, være det et år omkring, nemblig fra en Voldborgdag og til dend anden. Og bekommer hand toe eller fire mænd af byen til medhielpere, som hannem skal settes til stadfæstelse.

Hafver 8 mænd på samtlige byens vegne dend voris grandebog underskrefen.

Aarestrup dend 30. April anno 1719.

Niels Christensen. Jens Nielsen Haseris.
Peder Sørensen Biergård. J. Jensen Haseris.
Povel Laurssen. S. M. S. Laurids Jensen Sckreder.
Olle — O. P. S. — Pedersen.

Til aprobattion och stadfæstelse af denne nye opretede grandebog af samtlige Årestrup byes beboere urygeligen skal holdis, hafver jeg dend hermed rati-

ficeret och med egen hånd underskrefvet och mit sædvanlige pitskaft hos føiet.

Actum Torstedlund d. 1. Mai 1719.

A. C. Due.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg i Torstedlunds arkiv. Den er i kvart, på 19 blade. Lidt medtaget, dog læselig med undtagelse af enkelte ord.

Blenstrup, Hellum herred.

1729.

Grandebog for Blenstrup begyndt anno 1729.

Udi den hellig trefoldigheds nafn. Som det er den almegtige Gud behageligt at brødre og naboer lefver samdrægtelig og i god forlig med hinanden, og derfore for at forekomme al uenighed er efter Guds lof forfattet verdslige love til at styre og straffe de uregerlige, at de forurettede ved ofver- og underretter kand nyde bistand og frelse. Iblandt samme retter findis af arildstid forordnede og vedtagen granderetter efter en hver byes tilstand og nøtte, som voris allernådigste arfve herre og kongis lov confirmeret d. 3. bogs 13. capitel 31. artickul således meldende:

»Hvad bøder og straf, som almuen ligger på i nogen by eller torp om hegnet og gierde og grøft og led, særhiord og anden byens nøtte og tarf, det må ei en naboe eller to kuldkaste, men skulde alle holde vedtegt. Hvo der imod giøre og ei vil holde, da må mand hannem pante for hans ulydighed og ei bryde dermed vold, herreverk eller andet.«

Derfor udi dend hellig trefoldigheds nafn hafver vi underskrefne menige Blenstrup byemænd tillige med

voris gunstige hosbonder samtykt og vedtaget denne lovlige granderet, på det vi med hverandre Gud allermægtigste til lof og meninge mand til gafn udi en sand gudsfrygt kunde holde en christelig skik og kierlig samdrægtighed. Og skal samme granderet udi alle sine ord, punkter og articuler ubrødeligen holdis og af os alle sammen efterlefves. Hvilken granderet og vedtegt af os alle er forfattet og vedtagen udi efterskrefne articuler, nemblig:

1. Mand og kvinde med børn og tiunde skal lade sig finde i kirken, når Guds ord forhandlis, så ingen må forsømme prediken undtagen én, som hus og gård kan tage vare, eller de, som med siugdom og svaghed er forhindrit eller anden høi fornødenhet det uforbiegiengelig forhindrer. Hvo her imod giør, straffis for helligbrøde, som er trei lod sølf, til byen hver gang 1 mark og til de fattige 4 mark. Mens sker det ofver 3de gange, da at lide, hvad herskabet eller hosbonden vil påbyde.

2. Det samme er og om nogen pløier, sår, høster, skover, grafve torfve eller udi anden måde giør noget grof arbejde om hellige dage, straffis ligesom foregående 1. art. både til herskabet og byen, med mindre høst kunde være våd og ubestandig vejrlig, da med menige granders minde efter prædiken at bierge deris korn og høe, at det icke skulde vorde fordervet.

3. Ingen i grandelavet være sig gårde eller husefolk må tillade, at de umyndige bruger dobbel eller drik eller andet uskickeligt, som ungdommen kan forføres af. I hvis hus sligt sker, skal den, som husit eier og forestår, bøde første gang til sit herskab 1 lod sølf og til byen 1 lod, til de fattige 1 mark. Sker det tiere, da hver gang dobbelt. Og findis, at de ere komne

til myndige år, som bruger dobel med de umyndige, være lige straf undergifen. De umyndige af forældrene i oldermandens og 2de granders ofverværelse med ris at pidskis lige som forseelsen er stoer til, og de hafver kræfter til at udståe.

4. Rugluckelseren skal hver mand om foråret skaffe ferdig efter meninge mands vedtagen tid, under 1 mark straf til byen. De andre luckelser for havre, byg, høe og græs, sampt andre påkommende fornøden luckelser skal og under lige straf til byens nøtte til vedtagen tid forsvarlig luckis, så at korn, græs og andet for kvæg, bæster og svin kand være conservered uden skade.

5. Dersom nogen af granderene tager skade på sit korn eller kvæg for anden mands luckelser, som findis efter vedtagen tid uoplugte, da dend, som luckelsen eier, betale skaden efter 4re mænds sigelse og hafve forbrudt, for hver dag og nat de findis uopluckte og påklagis, til byen 1 mark, som oldermanden strax hafver at forskaffe dend forurettede ret for.

6. Ingen må tyre nogen slags creature i kornvangen eller nogen steds imellem kornraderene, under 3 mark straf til byen af hver stoer høfved, mens hver, som hafver agre ubesåed til sin gård eller tilleie, kand hegne dem til at slå græs derpå og dem ei anderledis at bruge.

7. I tyringen, som til bæsterne blifver udlagt, må ingen anden slags creature komme. Sker det, da gifve af en stud eller koe 8 sk., af hver fåer eller gris 1 sk., af et svin 4 sk. for hver gang, som strax skal pantis for.

8. Hvo som vandrer ridendis, agendis eller gåndis igiennem vangelederne og icke lucker dem efter sig,

dend bøde for hver vang, det hannem ofverbevises, 12 sk., uden dend er siug og vanmegtig, at dend icke kand løfte ledet ofver pellen. Og skal ledene være således hengt og lavet, at mand magelig dennem efter sig kand lucke, og i synderlighed hvor vei for reisende folk kand falde, at da ingen skade der ofver kand tagis.

9. Ingen mands bæster eller fæmon med forset og villie måe vogtis eller tyris i korn eller eng, efter at det er lovlig lyst i hegne. Hvo her imod giør, bøde, for hver gang det bevises, af et stoert høfved 6 mark, 1 ungnød eller svin 3 mark, af 1 får 1 mark, til de fattige 8 sk., anden gang dobbelt, dernest at oprette eiermanden sin skåde. Mens hvis det kommer af våde efter at *der* er lyst i hegne, gifve af hver bæst, stud, koe eller kvie 8 sk., for et svin 4 sk., for hver får, gås, gris eller kalf 1 sk. De forsættelige strax at pantis.

10. Når grandretten holdis, skal først markmanden, dernæst menige grander opsige alt hvis kvæg og bæster, som de dend forgangene uge hafver set i korn, eng, eller andet, som vedtaget er at hegne til byens nøtte, og det med sandferdighed tilslår, hvor tit samme fæmon er set i skåde. Hvorfor dend, som skyldig er, skal betalle for hver gang af hver høfved stoert eller lidet, som foranførte 9. articul omformelder, og det til byens nøtte betallis og anvendis. Og dend, som samme fæe tilhører, der foruden betalle skaden til dend, som skaden lider, eller derfor pantis.

11. Hvilken mand, som ofverbevises, at hand enten self eller hans folk indgienner eller indfører sit fæmon i hegnevang, der liger og beder i andens borer, eng eller agerender, bøde af hvert høfvet efter anførte 9. articul. Sker det tiere, betallis dobbelt, og skaden at

oprette dend mand, som skaden lider. Er hans folk skyldig i denne gierning, og det er sked imod hans villie, søger hand vederlag hos sin folk, mens hand at svare granderne strax eller derfor at pantis.

12. Hvo der rider, kiør eller fører sine bæster ofver andens mands besåed ager eller uslagen eng uden hans minde, gifve til byen 24 sk. og oprette eiermanden sin skade.

13. Dersom nogen slæber ofver anden mands agger, når korn er opløben, enten med ploug eller hare, gifve for hver agger, som er ofverslebbet, 1 mark 8 sk. Fordrister nogen sig at giøre vei eller stie ofver anden mands ager, gifve til vide 2 mark og oprette eiermanden sin skåde.

14. Ingen må tyre på nogen mands hegneborer, som tilforn på grandstefne er aflyste. Hvo det giør, bøde til byen af hver stoer høved, første gang det sker, 3 mark, anden gang dobbelt. Der foruden betalle skaden til eiermanden.

15. Vorder nogen ofverbevist at hafve nedkast sine granders luckelser, hand skal oprette det lige så got igien, som det var, og der foruden for hver gang nogen det ofverbevises, bøde til byens nøtte og gafn 4 mark, som strax skal pantes for.

16. Hvo som skal vedtage grandhiorden, når pålegis af meninge mand, hand skal derom advaris aftenen tilforn. Men hvo som forsømmer at advare, hand skal self om anden dagen vogte og vare så fra sig igien, som forskrefvet står. Og dersom hand kaster grandhiorden, skal hand betalle, for hver gang det sker, 12 sk. og vedtage på nye igien.

17. Ingen skal eller må enten såe, pløie, slå høe eller høste noget af enten af parterne, førend menige

grander almindelig tager ved, når med noget sligt arbeide begyndis skal, uden om høst, då må dend, som dertil trenger, høste et læs korn, nemblig 1/2 læs rug og et 1/2 læs byg, som hand i sin trang kand bruge til føde, dog at tiendetageren deris retfærdige tiende deraf bekommer, mens lade alting tøve til sin tilbørlige og bekvemmelige tid at monis. Hvo her imod giør, bøde til byen 4 mark, til de fattige 1 mark, som strax skal pantis for.

18. Så må ingen hafve mageled på sin gård og lade fæmon derigiennem enten ind eller ud, fra korn er tilsåed og igien høstet. Hvo her imod giør, gifve til straf og vide til byen 2 mark og til de fattige 1 mark, der foruden oprette skaden, som ved samme mageled fangis, så tit påklagis, for hvilke bøder om anden dagen uden nogen undskylding og undseelse pantis.

19. Og som vi grander her i Blenstrup icke er til ét herskab eller giør hofveri til ét sted, da om så sker, at enten et fald jord eller eng af meninge grander blifver lyst i hegne til at bede på i bygsæd eller rugsæd, da bør samme at være og blifve i hegne, til samtlige grander på en gang kand få sine tilfaldene plougbæster derpå. De som sig her imod fordrister at påsætte, gifve for hver gang vide til bogen 2 mark, til deris herskab 2 mark, foruden at betale for hver bæst 8 sk.

20. Og som græsningen er ringe her til byen, så ei kand græsses mere kvæg eller bester på voris græsning end som behøfves til voris avlings fortsættelse, då forbydis herefter dags at tage noget fæmon, kvæg eller bæster til byen på græsning, men hver år til Volborgdag giøre rigtig ofverslag på hvis kvæg og bæster, som er i byen, at den ene grande kand hielpe

den anden for betalling, som skal ske til st. Olufsdag, da at betalle hinanden efter jefnit for samme gresning. Dend kvæget eier betalle self hyrdeløn. Hvem her imod handler, bøde til byen 4 mark og til herskabet 4 mark, til de fattige 1 mark.

21. Da som nest for anførte 20. articul hafver bifald af dend nådigste lovs 13. cap. 30 art., at hvis nogen i byen begierer til leie at få sit kvæg og bæster derpå, da bør hand det for fremmede at nyde, dog skal således dermed forholdis, at i tyringen, hvor bæster står, der må ei andet end bester indleies og påsettis, koedriften, hvor allene kiør går, skal allene kiør indsættis og ei stude for fare skyld imellem kiørne må komme, mens stude at græssis med andre stude. Ei heller må brugis nogen særdrift, men hver sit kvæg og bæster, som for melt, skal følge hiord og jevn. Hvo her imod handler, bøde for hver høfved, for hver gang det sker, 1 mark til byens nøtte. Og om nogen fordrister sig til at drifve med særhiord, bøde til byen hver gang 2 mark og til de fattige 1 mark. Og så frembt hyrden antager sligt forbuden kvæg mod grandernis samtliges tilladelse, skal hand stande til retten derfor og lige straf undergifven.

22. Husmændene her i byen, som hafver eller vil holde får, kand efter byens græsnings ringe tilstand ei efterdags hafve flere får end en hver 12 a 14 støcker. I fald at nogen skulde være så trodsig at holde flere, skal de gifve af hver støcke, der mere findis, for hver gang til vide til byen 6 sk. og til herskabet 6 sk., og forlegis ved grandstefne dennem bortskaffe eller bøde dobbelt.

23. Og som mand daglig befinder, at mange svin udi en bye tilføier skade både på ager og eng, ja og

i disse tider koster mere at opføde, end de kand være værd, da hafver vi således ofverlagt og besluttet, at en helgårdmand skal ei hafve mere end 4re svin, en 1/2 gårdsmand 2 svin og en husmand 1 svin, som i hjord skal holdis efter vedtaget. Så frembt flere svin holdis af nogen, skal dend skyldige af hver støcke, der mere findis, bøde til granderne for hver gang 3 mark og til herskabet 3 mark.

24. Hvo som holder gies og ingen gasse sine naboer til skade og fortred, bøde til byen for hver gang 8 sk., om hand der om er tilforn advaret og icke vil rette for sig med sin forseelse, pantis for samme bøder.

25. Ingen inderste eller nogen, som sig til huse opholder hos andre, tilladis ei at sætte sine bæster anden steds end i fædriften, under 2 mark straf til byens nøtte, og om det ofte sker 1 mark høire hver gang, hvorfor, når klage er beviselig giort, dend skyldige strax at pantis.

26. Til jord at blende må ingen grafve jordtorfve, men i aprilmånet skal oldermanden med sambtlige grander udlege et sted i voris græsning og hede, mindst til skade, som enhver kand bekomme det jord, som hand behøfver til sin avlings fortsettelse. Befindis oldermanden til bemelte tid forsømmelig, bøde hand derfor til hosbonden 2 mark, til byen 2 mark, som strax skal udpantis.

27. På rugland eller på mands besåd hofvedager må ingen lade sin ploug slebe og giøre skåde, men en hver skal plove hofvedager for enden af sin egen agger. Befindis nogen efterdags enten i så måder eller andre måder at beskadige enten rugsæd eller vårsæd, hafver forbrudt til hosbonden 2 mark, til byen 4 mark. Skaden efter bevislighed at betalle.

28. Hvo som tager en andens jord hen heller fratager hannem det, som hans rettighed er, enten på agger eller eng, ved afslet eller afførsel, da skal hand strax lige det tilbage igien udi dannemænds ofververelse og efter deris sigelse inden toe dagis forløb, under et lod sølfs straf eller 3 mark til sin hosbond, 3 mark til byen, 3 mark til dend urettede, og 3 mark til de fattige i henseende, at som hand icke vilde lege fra sig, det hand icke tilhørde, og af forset giort hafver. Og hvis hand icke det strax efterkommer, omgås derom ved lands lov og ret. Men som sådan af uvidenskab, som dannemænd kand skønne på, leggis det tilbage igien og for vidre straf at være forskonnet. Her udi så vel som udi alt andet skaffer oldermanden enhver ret, som hand agter at forsvare. Befindis det af forseelse at være giort, bøde, foruden for ermelt, for uret til bonden 3 mark og jorddrotten 3 mark.

29. Hvilken grande, som icke godvilligen retter for sig eller vil betalle sine forfaldne bøder, dend skal af sambtlige byemænd med deris formand, oldermanden, pantis udi den skyldigis gård og hus, og skal samme pant bestå af got pant. Og dersom hand da giør nogen oprør eller modstand og udførmer granderne, da skal hand derfor stande til rette efter loven, og det ved lands lov og ret forfølgis. Da må hand samme sin førm — om hand vil — det afbede og betalle til herskabet 3 mark, til byen 3 mark og de fattige 1 mark. Og når pantning skal ske, skal hver mand, om hand hiemme *er* og ei siug, gå self med under 2 mark straf til byen at betalle.

30. Hver mand, som hafver ager og eng, skal 14ten dage for Voldermisse årlig forsamblis og sette et ret og lovlig mål og skiel imellum byens enge og andre

steder, hvor behov giøris, og menige grander vedtager. Hvo som da icke følger med og fører sin pæl til stæden, hafver forbrudt 2 mark til sin hosbond, 2 mark til byen og 1 mark til de fattige.

31. Hvo som lader vederen komme til fåren fra st. Mickels dag og til Allehelgenisdag, hand skal gifve, for hver gang det sker, 1 mark til granderne. Og skal hyrden være tilforpligt at tage vare på, hvis de ere, eller self betalle 1 mark til straf.

32. Når bemelte tid er, skal væder hiorden optagis, som sædvanlig hafver været, som fra st. Mickelsdag at vogtis og til Allehelgensdag og disimedlertid husmænd og gårdmænd at lade vogte efter sambtlig grandernis påleg; dog at ingen må eller skal påleggis at vogte mere, end hand tilkommer med rette og hafver vedre til. Befindis nogen modvillig og kaster hiorden førend bemelte tid, bøde, som næste articul omformelder.

33. Om nogen mand eller hans folk vil gienne anden mands fæmon i hus, som har giort skade på korn eller eng, og det tagis hannem imod hans villie fra enten på veie, i gård eller huse, da bøde hand, som sådant uret giør, til hosbonden 4 mark, til byen 3 mark, til de fattige 1 mark, som strax pantis for, og dog betalle skaden.

34. Må ingen holde andens fæmon i hus lenger, end mand har sat pant deraf, uden den, som det således ulovlig forholder, vil svare den anden til, hvad skade fæmonet derved tager, og eiernis forsømmelse.

35. Hvilken af granderne som fanger skade eller brøst af sinne naboer på agger eller eng med videre, grandretten angår, da skal hand det på grandstefne først angifve, hvor da oldermanden skal skaffe den

forurettede ret efter foranførte 28. articul. Kand hand da ei få ret, må hand klage for sin hosbond; men klager hand for sin hosbond, førend hand sagen hafver angifvet på grandstefne, og derom først er handlet, bøde til byen 2 mark og til de fattige 1 mark. Og skal alle siun, som så fornøden eragtis, tagis og omgå efter rebet. Og hvo som for vild og venskab derfor undslår, bøde til byen 1 mark, til de fattige 4 sk. De 4re mænd må nyde for deris umage af den, som uret har giort og siunet forårsaget, 8 sk., som tilligemed må pantis for.

36. Hvilken mand eller kvinde, folk eller børn, der er kommen til forstand, som tager noget af anden mands boeskab eller andet af hans gård eller huse uden dend andens eller hans folkis videnskab eller forlof, gifve til byen 1 mark 8 sk. Vil hand ei bære det tilbage igien forend der efterlysses, betalle til granderne 6 mark 8 sk., til de fattige 6 sk. Ligeså om det sker på grandgade eller mark, som nogen sig noget, en anden tilhør, bemægtiger uden forlof, være sig nogen ploug, hare eller redskab.

37. Hvo som finder anden mands koster og dem icke lovligen oplysser udi kirke eller på grandstefne, og det siden kand hannem ofverbevises, at hand det hafver funden og beholdt, da bør hand der efter icke at side i grandelav eller nogen anden forsamling med sine grander, førend hand sligt hafver afbedet hos den, som kosterne eide, og så hos granderne og bøde til sin hosbond 4 mark, til byen 4 mark og til de fattige 1 mark. Når hannem sligt er tilgifven, og bøderne ere betalte, må ingen hannem, hans børn eller folk sligt bebreide, under samme bøder at betalle.

38. Dersom nogen tager anden mands harre, ploug

eller vogn på marken eller anden steds eller rører noget deraf, gifve hosbonden 2 mark, til byen 2 mark, de fattige 1 mark og svare eiermanden til skadelidelsen.

39. Dersom nogen af granderne af vade påkommer ildebrånd — det Gud nådeligen afvende og forbyde — da hver mand at hielpe hannem med 1 skp. rug og hver husmand 6 sk., hvilket korn og penge oldermanden skal være tilforpligtet tillige med 2de mend den skadelidende at forskaffe og inddrifve ved pantning, om nogen imod forhåbning skulde findis motvillig.

40. Ingen uskårne heste eller plage må gå løse i blandt øeg eller bester under straf, for hver gang påklagis, 2 mark til hosbonden og 2 mark til byen. Hvilken mands bæster, som ofver sligt bekommer af anden mands vrinske heste skade i nogen måde, som kand bevissis, da skal dend, hvilken skaden lider, hafve nøiagtig skadeboed, som hand allene betaller, som skaden forårsager, hvilket oldermanden skal skaffe ret ofver, dog at bruge moderation, om der skiønnedis på, at der er sked af vanvare.

41. Såfremt nogen løse hunde i byen er, som hafver vane at bide lamb eller giæs og løbe tiende på folk og dennem giør skade, skal strax afskaffis og ihielskydis. Så frembt eiermanden skonner hannem, efter at klage ofver hannem er gifven, skal hand bøde for hver dag og nat, hand hafver hannem ofver advarede tid, til byen 2 mark, til de fattige 1 mark, der foruden svare til, hvis skade hand giør enten på folk eller creature.

42. Meninge grander skal være samdregtige om at holde en god tyr og orning, som til byen og hvermands nøtte eragtis tienlig at være, hvilke skal kostis,

kiøbis og underholdis af de bøder, som blifver given for forseelser imod disse articuler, så vit det kand tilstrecke. Og må bøderne ingenlunde til drik eller noget gildelaug anvendis, mens alt til byens nøtte og gafn at brugis så vel og til fattige at bestedige til jorden, som icke self hafver at komme hen for.

43. Skal og meninge grander årligen i det seniste 14ten dage for st. Volborg dag stede sig en markmand, som vil være troe og uden nogen vild eller forskånsel hafve god opsigt til eng og korn, og skal hver mand, som avler, være forpligtet at gifve hannem sin løn uforhindret i retter tide, som sædvånligt været hafver, nemblig hans skp. korn og hans kierfve, som enhver, der avler, hannem pligtig er at betalle og fornøie, under straf til byen 4 mark og de fattige 4 sk.

44. Og skal markmanden se nøie og vel til hver mands luckelser udi marken, om de blifver brøstfeldig, og strax varer eiermanden ad. Om hand da icke råder bod derpå, da skal hand stande til rette derfor efter foregående 4. og 5. articuler. Men dend, luckelset lader lige nat og dag ofver, og markmanden har icke advaret eiermanden derom, da straffis hand self der for, som hannem i hans løn afkortis, og eiermanden self strax lucker det op.

45. Iligemåde skal markmanden se fligtig til hver mands ager og eng, bade årle og silde lade sig finde i marken, og skal hand advare enhver dend skade, hand finder, og af hvilken mands bæster og kvæg det sker, så fremt hans løn icke skal være forbrudt til sambtlige grander, og der foruden self svare dend skade, som er giort.

46. Hvad for en hyrde, som de fleste grander — det er de, som hafver mest kvæg — vil antage, må

og skal menige grander være fornøiet med, så frembt hand er uberygtet og hafver god vidnisbyrd. Og skal trende mend tillige med oldermanden forsickre ham om hans løn efter gammel skik. Og må ingen til hyrdeløn pålegis mere af enten fårstie eller andet kvæg end hidindtil hafver været. Hvilken bemelte hyrdeløn bør oldermanden med de andre forlofver have at pante for, og med samme pantning ei hafve noget forbrudt, dog skal som sædvanligt med hyrdeløn og af alderstid været hafver omgåst, at de gifver efter rebning ret om byen, når hyrden det behøfver og begierer.

47. Hvo som ofverfalder sine grander på stefne eller nogen anden forsamling med skiændsord, hug eller slag, da skal hand gifve til hosbonden 1 rdl. og til granderne 1 rdl., til de fattige 2 mark og dend forurettede at stille tilfreds, hvorfor oldermanden — om dend skyldige icke godvillig vil betalle — tillige med 4re mænd uden nogen forskånsel hafver at pante.

48. Hvo som på grandstefne eller anden steds misbruger Guds hellige nafn ved hans døed, vunder og sår, skal hafve forbrudt til byens nøtte 1 mark og til de fattige 8 sk., hver gang det sker.

49. Der som oldermanden forsømmer grandstefne eller granderret, nøtte og tarf at fremme, for nogen vild, venskab eller sær årsag, når hand skal være til stefne og behov giøris, gifver hand, for hver gang hans forsømmelse kand eragtis og ofverbevises, til byens nøtte 3 mark, som de andre grander skal pante hannem for, om hand pengene ei godvilligen vil betalle.

50. Oldermanden skulde hafve et mål, som skal være indrettet efter sambtlige byemænds tøcke på høiden af deris luckelser og breden af groben, hvor efter enhver skal første gang giøre sine luckelser for-

svarlig efter, i henseende at nogens creature skal ei forårsagis ved falsk luckelser at blifve kornvante. Hvo her imod motvillig findis, bøde første gang til byens nøtte 1 mark, anden gang efter advarsel dobbelt, til hosbonden hver gang 1 mark, til de fattige 4 sk.

51. Oldermanden skal tagis og settis efter grandernis tøcke og vedtegt én gang om året og det mand fra mand lige efter rebet og ret omkring. Og hvem som icke vil holde ved, når det hannem tilfalder, bøde til byen 1 rdl. Granderne skal og være ham hørig og lydig, udi hvad hand byder på byens nøtte og gafn og efter granderetten, under straf 2 mark til sit herskab og 2 mark til byen for motvillighed, og må ingen være fri, hand jo skal være oldermand.

52. Dend, som er oldermand, skal, så snart Martii månet indgår, giøre en advarsel til sambtlige byemend, at de uden forsømmelse, hver efter sin vilkor, hafver deris plougredskab ferdig i henseende til høsten, at vi siden da kand høste tillige. Befindis oldermanden at tage der udi forsømmelse, bøde derfor til byen 1 mark, de fattige 4 sk.

53. Når hastig høst indfalder, da de, som hafver først høstet ind, hielpe deris grander efter sin leilighed at få sit korn høstet, når det sker af uformuenhed, at dend séndrechtige icke kand komme afsted med de andre. Mens sker det af motvillighed og . . . . tagen forsømmelse, da at gifve deris herskab fuldmægtig det tilkiende, som kand straffe og forekomme det. Skulde nogen findis her udi forsømmelig, da bøde de til byen første gang 2 mark, til herskabet 1 mark og til de fattige 8 sk.

54. Oldermanden skal hafve magt og myndighed at påbyde stilhed og skickelighed på grandstefne og

andre steder og der imod afskaffer unøttig ord med svergen og banden og uden personsanseelse lade de skyldige skrifve til straf at lide.

55. Ligeledis skal oldermanden være forpligtet 2de gange om året at lade grandebogen lydeligen oplæse på stefne hver års anden Pindsedag og st. Mickels dag. Og ellers hver Søndag skal hand hafve grandebogen med sig for at lade de articuler oplæse, som noget om kand forfalde, hvor efter de skyldige kand vide sig at rette. Og om nogen esker grandbogen frem og vil høre noget deraf, skal hand det og efterkomme. Hafver hand icke grandbogen med sig, og klage påkommer, bøde derfor 1 mark.

56. Oldermand med menige grander skal 4re gange om året omgå i hver mands hus at besigtige en hvers bagerofven, ilsted og kiølle. Om det befindis, at enten oven, kiøllen eller ildsteden således brøstfeldig *er*, at der er fare derved, at ulycke deraf kand påkomme, skal de på steden påleggis derpå inden en vis tid at rade boed. Hvis de icke til forlagte tid det forbedrer, skal oldermanden med medhafvende grander hafve fuldmyndighed samme at nedbryde. Og dend skyldige icke det nedbrudte straxen opsetter således, at hand og sine naboer kand være uden fare og ulycke, skal hosbonden tilkiendegifvis, og igien bøde ofven melte bod, som hannem hver gang strax skal pantis for.

57. Hvo som lader sin harre lenger blifve i marken, end behov giøris, gifve til vide til byen 12 sk., til de fattige 4 sk., og harren at huggis i sønder.

58. Sambtlige grander skal være forpligtet af deris videpenge at holde tvende lange sterke stier til at bruge, om — Gud forbyde — nogen ildebrand påkom. Og skal samme stier stedse henge på et got tørt sted

hos oldermanden, og ei af nogen må brugis eller henlånis, under 1 mark straf til byen for hver gang.

59. Om aftenen, når får og lamb kommer hiem i byen, må ingen løbe iblandt fårene at tage efter får eller lamb, men de skal lade dem gå stille af gaden, indtil de går til deris hiem. Hvo her imod giør, bøde for hver gang det sker, til byen 12 sk., til de fattige 4 sk., som hand strax skal pantis for.

60. Der som oldermanden fordrister sig til nogen af sine grander eller naboer at ofverfalde med uret, og det hannem ofverbevissis, da bøde, for hver gang det sker, til byen 2 mark.

61. Hvo som med trusel, hug eller slag, skiendsord, unøttig snak, ord og talle ofverfalder oldermanden på grandstefne eller i anden samkvem eller indfører sig i sine naboers talle og forspilder hans ret, bøde, for hver gang det findis, et lod sølf til byen, 1 lod til hosbonden og 1 lod til den forurettede, som strax af meninge grander skal pantis for.

62. Oldermanden skal hafve tallierne på alle granderne. Hand skal først opregne, hvad der hafver været i skade af hans eget fæmon, og det uden nogen dølsmål af markmanden og af ham, som der ved ed på tinge, som påeskis, vil bekrefte, siden tilspørge andre lige med markmanden, om de nogen skade er bevist at være sked, som de ligeledis med en god samvittighed til tinge kand fremføre. Befindis nogen at dølgis og siden at treffis og åbenbaris, da bøde den skyldige til byens nøtte 1 mark, til de fattige 1 mark.

63. Dersom og nogen efter meninge granders samtøcke annammer tallier og siden deris grande og ret forspilde, hvor der bør at tallis på, og tager der for

vild eller venskab, og i så måder forspilder grandernis nøtte og gavn, og dersom hand endda derom er advaret og icke retter sig derefter, og hand anden gang icke retter det op igien, må ei 3. gang beris ofver med hannem, mens pantis for 1 rdl. til herskabet og 1 rdl. til byens nøtte og gavn.

64. Dend, som tallierne hafver i forvaring, skal self personligen møde til stede, om hand er uden siugeseng eller lovlig forfald. Når stefne er holt, og alting er opregnit, skal hand tilholde ved alvorlig formånig granderne og deris drenge at udlege, hvem de hafve set, om nogen af udenbyes folk, som hafver enten med drift eller tyring indsnegen sig i byens enge eller borer.

65. Befindis nogen, som icke vil være oldermanden hørig og lydig udi hvad, som er til byens beste og nøtte eragtet, og menige granders gavn og tarf er anset at søge, give til straf, så ofte påklagis, 1 mark.

66. Oldermanden skal telle ald den vide ud, som falder det år, hand oldermandens embede haver været betroet.

67. Hvo som avlsmand kommer til bye at boe, hand skal, om hand vil være i grandelav med de andre, betalle til byens nøtte og gavn efter gammel sædvanne 1 rdl., og siden agtis og holdis for en grande og naboe, om hand skicker og forholder sig ærlig, christelig og vel, som en skickelig naboe bør at giøre. Iligemåde betaller en husmand til indgangspenge 2 mark.

68. Når nogen er således nyelig boesat, og som forbemelte hafve retted for sig til granderne, da efter gammel sædvanne skal hver mand til bagofven forhielpe ham med 2 læs ler at føre ham og det efter

hans begiering inden 8te dages forløb. Befindis nogen her imod modvillig, bøde til ham 2 sk. for hver læs og til byens nytte 8 sk., som strax pantis for.

69. Meninge grander, naboer, børn og tiunde skal hafve en indbyrdis christenkiærlighed med hver andre, talle vel og giøre hinanden got med ord og gierninger, hielpe hinanden til ret i bye og uden bye, på veie og stie, hvor behov giøris, som de vil ansvare for Gud og alle erlige mennisker. Men dersom det befindis, at nogen forholder sig motvillig imod hverandre med skiendsord, eftertalle, ofverskielden og anden utilbørlig omgiengelse, da skal de, som ofverbevisis, bøde til sit herskab 4 mark, til de fattige 2 mark, som oldermanden strax lader pante for.

70. Når menige mands korn skal tilgis ud af tiendetageren, da skal hver mand være forpligtet self personlig at møde og blifve hos de andre sine medgrander ved sin ager vangen igiennem, og må ingen uden forlof noget arbeide, førend menig mands er aftelget, anfange. Hvo her imod giør, hafver forbrudt til vide til byen 2 mark. Og de som vitterlig, når tiendis eller tilgis, giør tiendetagerne uret eller tiendesvig, så tellingen for samtlige bymend der ofver må stå tilbage dennem til skade og sinkelse, skal bøde til sin hosbond 4 mark, til byen 3 mark, til de fattige 1 mark, som oldermanden uden forsømmelse hafver at pante for.

71. Hvo som tilfalder at ligge uderst i nogen vang, som er inde, skal endelig være forpligtet til samme agger at besåe med hvad korn, som hør til dend vang, så vel og hovedaggeren. Disligiste med samme vangs korn at besåe. Og skal hver mand være forpligtet af sideluckelset for dend yderste agger at lucke,

så sideluckelserne kand være ganske tillukt. Hvo imod disse poster giør, bøde til byen 4 mark, som oldermanden strax hafver at pante for.

72. Hvo som efterdags eller denne dag tager eller annamer til sig tilhuse løse *folk* eller ledige personer og dennem huser og heller med kvæg og høvder eller uden høvder uden menige granders og fornemblig hosbondens forlof og minde, skal være forfalden til byen at betalle 1 rdl., som oldermanden og medtagne mænd strax panter for og de tilhuse antagne strax at udvisse.

73. Oldermanden skal udnefne siunsmænd uden nogen ophold, når nogen klager sig at være forkortet enten på ager eller eng, som tillige med oldermanden skal rebe jorden eller engen, som påklagis. Og skal så den, som formeget hafver, godvilligen legge det fra sig igien og bøde foruden 1 mark til byen og 8 sk. til siunsmændene. Men vil hand icke legge det fra sig igen med god minde, bøde 1 rdl. til byen og dend forurettede 1 rdl. og tiltallis efter loven. Og skal alle siun tagis, så snart mand urettelsen er blefven bevist.

74. Når kvægtienden om årit skal tagis, skal granderne efter tiendetagerens advarsel være forpligtet enhver sinne creaturer, som hand bør at tiende af, at hafve hiemme i deris gårder og husse, og det forsvarlig angifve, og må ingen drifve sine creaturer anden steds bort eller i anden mands gård, dem at angifve, ei heller andris creaturer for sinne at påskyde, at det er icke hans, dermed at begå sig, medens deris er, som de kand tilkomme at tiende af, lofligen angifve og tiende deraf svare. Hvo herimod giør eller sig for sér, skal bøde til byen 2 mark, til sin hosbond 2 mark og til de fattige 1 mark.

75. Og som børn og ungdommen ere høist magtpåliggende udi gudsfrygt og kundskab om Gud deris skabere ved deris børnelærdom at opdragis, Gud til ære, dennem til trøst og sallighed og andre til et got exempel, så skal menige mand holde udi byen en skollemæster, som ganske byen skal gifve kost såvel de, som ingen børn hafve i skoele, som de, der småe børn hafve, mens lønnen tagis af byens bøder, såvit som deraf kand tilstreke, og resten betaller de pro persona, som børn holder hos hannem i skolle. Hvo her imod står, bøde til byen 3 mark, som strax pantis for.

76. Skal enhver baade mand og kvinde være forpligtet, uden siugdom eller lovlig forfald dennem det forhindrer, deris grander og naboer til sit leiersted at bestedige og følge. Hvo det forsømmer, bøde til byen mand og kvinde hver 2 sk.

77. Alle veie, som bør til bye at gange, hvo dendem ompløie, gifve til byen 2 mark for hver sted, det befindis.

78. Item alle de her udi indbemeldte bøder og vider skal oldermanden annamme og giøre byen god fornøilig regnskab for, og må aldelis ingen af samme penge anvendis til nogen drik eller gildelaug, mens til byens nøtte såsom skolleløn, tyr, orning at holde, grandstyr, fattige at lade begrafve og anden fornødenhed anvendis under straf efter hans kgl. maist. allernådigste lov og forordninger for uden at bøde til herskabet 2 rdlr. og til de fattige 2 mark.

79. Hvilken mands bæster, fæe eller svin, som hafver vane til at springe, rifve og bryde luckelser, da skal dend, creaturet eier, skrifvis derfor og advaris, at hand holder fengsel på dennem sligt at for-

hindre. Giør hand det icke, da bøde for hver gang til byen 2 mark, til herskabet 2 mark og svare til skaden, som påkom korn, eng og luckelser der ved begås, som af oldermanden og samptlig byemend ved pantning strax skal skaffe ret for.

80. Ingen må føre sinne bæster eller fæmon i nogen kornvang på auret, førend det af sambtlig grander er vedtaget, og dend ene med den anden hafver sinne kierfve og rifvelse rent af vangen eller ageren. Så frembt nogen sig fordrister enten at tyre eller lader nogen løse creaturer komme, derfor skal gifve af hvert stoert høfved 3 mark, 1 ungnød eller svin 24 sk., af 1 får eller vedder 8 sk., gås, gris eller kalf ligeledis, som strax skal pantis for, og pengene til byens nøtte at bruge.

81. Og som den 71. articul tilholder dend, som ligger uderst i vangen sin aggre at besåe, så hvis skade hand derpå af andris creature med opædelse kunde tilføies, skal sambtlig granderne erstatte og giøre hannem dend ligeså god som én af de mitteste besåed aggere, under straf til byen 2 mark, til hosbonden 2 mark.

82. Er så denne grandebog med sine articuller efter voris begiering således forfattet, som skal, med hvis som her efter af meninge grander til hvers nøtte og gafn af sambtlig grander vedtagis og samtøckis, af os alle fuldkommelig og urygelig holdis udi alle sinne ord og puncter så vel af de her i byen nu boendis som herefter boendis vorder. Og til dets stedfestelse hafver vi en hver for sig dend underskrefvet med voris egne hænder og nafne. Og til ydermere stedfestelse ombedis voris gunstige hosbonder med os at underskrive.

Dattum Blenstrup d. 14. Aprilis anno 1729.

På mit nådige herskabs vegne efter given fuldmagt.

C. P. Lund.

Niels Mechelsen. Laurs Nielsøn. Jens Christensen. Jens Rasmusøn. Anders Jensøn. Jens Tamesøn. Pouel Christensen. Christen Christensøn Roxing Mads Lassen Smed.

På Giessinggårds tiennere Mads Lassen hands vegne at holde sig efterretlig testerer

Giessinggård d. 1. mai 1730.

G. Braem.

Efter originalen i Rigsarkivet i Kjøbenhavn, topografisk samling på papir. Den er skrevet på stemplet papir til 24 skilling og er i kvart. På første side står overskriften. Selve byloven begynder på andet blad og ender på 76. blad første side. På 17—19. blad findes en udførlig indholdsfortegnelse, der ikke er medtaget her.

Den ligner i mange poster Komdrup i II. Side 84—105.

Viborg amt.

Dølby, Hindborg herred.

1763.

Anno 1763 den 1. October vare vi underskrevne Jens Andersøn, Christen Boel, Laust Jørgensøn, Christen Olufsen, Enken Maren Laursdåtter, Christen Simonsøn, alle af øster Dølby, Christen Jacobsøn af Dølbyegård og Peder Svendsøn af Rudmølle forsamlede på grandstævne for at oprette lovlig vide og vedtægt til vores fælleds nøtte; hvor da af de fleste, hvis navne her under findes tegnet, samme haver indgået og vedtaget til efterlevelse, særdelis da vores forrige videbrev er bortkomen, og bliver da følgende poster at agte og ubrødelig holdes.

1. Skal vores rugland være i hegned fra en måned for Volborg dag og til der er indhøsted, lige så skal alle og enhver fra 1. mai og til *der* er indhøsted ei må tyre på anden mands jord eller eng, men enhver tyre på sit eget, og hvem, som handler her imod, skrives 1. gang for 1 sk. og disuden betaller skaden. Ingen måe tyre sine bæster udi høstens tied mellem anden mands korn. Hvis creaturer, der findes tyred på andres jord i ovenmelte tid, skal skrives på sin talie for 1 sk. af hver bést, 1 sk. af hver nød, 1 sk.

af 5 får eller lamme, 1 gammel svin 1 sk., af 3 grise 1 sk., 1 kalv 1 sk. og derhos som meldt betale skaden.

Dersom nogen creaturer giør skade på anden mands eng, græs eller korn, skal oldermanden tage tre mænd til sig, strax det bliver ham tilkiendegivet, siufne og taxere skaden, og dend, hvis creaturer der har giort skaden, strax at betalle same efter de 4re mænds sigelse, eller pantes for én mark dansk og betaler skaden.

2. *Her er en del af papiret hensmuldret eller afreven, så man kan ikke få rede på denne post.*

3. Item hvo som slår eller gienner nogen deris tyred høvder løsse eller tilskade, og det kand bevises, skal skrives, for hver gang det sker, for 8 sk.

4. Hvo som tyrer langs med andens korn med sin føløg efter 1. maidag, skal skrives, hver bæst, hver gang det sker, for 1 sk. og der foruden betale skadegiæld efter to mænds sigelse.

5. Hvo som grafver nermere til andens agerender med nogen grøft, end hand kand vende med sin plov uforhindret, skal pantes, hver gang det sker, for 8 sk. og enda giøre stedet så god, som dend var før, eller pantes derfor.

6. Hvo som tyrer nermere til andens kornagers ender, end at der kand være to favne imellem, med sin høvder, skal skrives af hver høved, hver gang det sker, 1 sk.

7. Item hvo som ikke selv eller hans visse bud møder med sin talie hver søndag middag fra st. Volborig dag og til høstens ende, bør derfor til vide hver gang 2 sk.

8. Hvo som tager tægte får, vædere eller .... fra andre byer, skal strax pantis, hver gang det sker, for

en fiering got øl til granderne, *på* det at der ikke skal komme smit iblandt voris får.

9. Ingen måe bortleie eller bortlåne grøn jord til andre byer eller til nogen. Hvo det giør, skal pantes, hver gang det sker, for en fiering got øl til granderne.

10. Hvo som ikke vil lade sig pante, når hand haver forbrøt noget artikel imod dette bref, mens påfører pantmændene . . . *Her er atter flere linier hensmuldret.* . . . for en rixmark, hver gang modvillig findes.

11. Item når som nogen på grandstævne sver ved sin siæl, at hand haver set en andens fæmon eller høvder til skade, da skal hand skrives på hans tallie, som skaden med sin høvder haver giort, og dersom hand sværger imod og ikke vil lade sig trette af og skrive, da skal hand give for sin menæd 2 sk., og hvis hans høvder bliver skreven for der foruden.

12. Ingen måe drive eller tyre på nogen deris ståbber med deris høvder — enhver måe bruge sin toft, til hvad de lyster, når som kornet står på ageren, eller de høster — hvis det sker, da skal de skrives på deris talie for 4 sk. af hver høved og dog betalle skadegield efter skiøn og af sigelse, uden med deris bæster, dend stund de går ved dem, og endog forliges med deris sidemand, fra hvilken ende og til mit på. Og hvem som vil have føløg imellem råerne, skal tyre føllerne, at de ikke giør skade.

13. Hvo som tyrer over furren på anderis tyrvold med sin høvder eller over skillingen i andres eng, skal bøde til vide for hver høfvet, hver gang, som det sker, 1 sk.

14. Hvem som giver nogen af andre byer forlov til at grave torve i vor hæde, hand skal skrives på hans talie for 4 sk.

15. Hvo som ikke vil gåe med at tage fæmon i hus, som kommer på vores mark af an*dre* byer, når oldermanden dem til siger, *skal str*ax pantis for én mark, hver gang det *sker.*

16. Atter en del hensmuldret.

17. .... *r*inge voris svin og holde dennem *i hecte, for at* de ikke skal oprøde eller opkaste korn*vangen* eller tyrvold. Hvo det icke giør, når de derom bliver advaret på grandestævne, strax skal pantis for 1 mark, hver gang det ikke sker.

18. Hvo som pløier jord fra hver andre eller kaster hver andre for nær, da skal oldermanden ud af dend påklagende tage fire velvillige mænd, som skal være hannem følgagtig og syne og se, om der er gjort uret eller ikke. Er der giort uret, da skal oldermanden str*ax* pante dend, som skaden haver giort eller ... det giøre, for en fierdings got øl, hver *gang* det sker og endda ligge det tilbage igien, *som* på er siønet, og giøre stæden så god *som* dend var tilforn.

19. Hvo som driver med sine plougbæster og ploug udi anderis eng eller på rug eller andet korn, skal bøde til vide én mark og til de forurettedes hosbonde en halv tønde havre.

20. På hver tønde hartkorn måe holdes *et* bæst og 3 fæes høvder, ingen måe have *fl*ere, og dersom de ikke skaffer det bort *efter* tilsigelse, skrives de første gang for 8 sk., *an*den gang 1 mark og tredie gang for 2 mark, hvilke penge skal anvendes til byens fælleds nøtte og ei bruges til drik.

21. Enhver skal drive og lade drive sit fæe ad de gammele veie og ei drive det over andres jord, mens følger vratter og enderne, til de kommer til deris jord og derfra igien, eller bøde til vide, hver gang der imod brydes, 4 sk.

22. Posten er hensmuldret. Den har handlet om bortleje af græs.

23. Flere linier hensmuldret .... er giort uret, da skal dend, som det giorde, give dend, som skaden fik, lige så meget korn, græs eller høe igien, som forenævnete fire mænd siunes at være giort skade for, og der for uden pantis for 8 sk., hver gang det sker.

24. Item hvo som med skiels villie slår øg eller høvder løs nogen stæds i vores mark, enten nat eller dag, og det kand giøres bevislig, skal skrives hver høved, hver gang det sker, for $^1/_2$ mark og derforuden betalle, hvis skade der over sker efter toe velvillige dannemænds siggelse.

25. Item måe ingen holde serhiord med deres får, mens skal lade dennem gåe med byens hiord. Hvo her imod giør, skal oldermanden med granderne strax pante der for en fierdings got øl, hver gang det sker.

26. Item skal alt, hvis som bliver taggen til pant efter dette brev, hiemløsses fra oldermanden.

27. Fra dend tid, som det er pantet og inden sanct Mickelsdag, hvo som ikke det der imellem hiemløsser, da skal oldermanden have fri forlov til at selge eller afhende som pant og skaffe granderne deris rigtighed, som dette brev formelder, foruden videre lovmål eller proces.

28. Item skal der årligen en af granderne være oldermand og skal om gåe og begynde på dennem, som deris navne findes for i dette brev, og så gåe byen om. Og skal oldermanden have magt til hver mands tallie, som forhen skal skrive på hver søndag, som for hannem bliver opregnet, som haver giort *skade* som billigt bør at skrives, og det *uden* ald vild og venskab, dog uden had. *Her atter en del hensmuldret.*

29. .... låde sin korn stå*e* i *vang*en over tre dage efter de andres ere indhøsted, med mindre hand vil selv vogte kornet og holder granderne deris høvder skadesløs; dog dersom enten sygdom eller Guds vejerlig forhindrer det, da bør enhver at hegne kornet til det bliver tør og kunde blive indført, at det forskr*evne* altsammen ubrøderlig og uden *no*gen modsiggelse holdes og efterkomm*es* skal. Hvis fåren findes i engen, imens hegnestid vårer, då skal skrives hver gang for 4 sk. og 6 sk. *lig*e som der er mange udi engen til, på mandens talie, som har fåren, enten di har hiord til dem eller ikke, og siden kviteris i hyrdens løn. Og hvem som vil have sin får af byen, da skal de have dennem hen ad Volborigdag i det seneste; og hvem som vil have d*em* hen, skal sige fra dem ad sancte Ped*ersdag* og skal være henne til vi får ind*høstet*.

30. Hvem som kiører over tyrvold, eng eller border, og det kand i sandhed bevises, da skal hand skrives for 4 sk. Sker det anden gang, da skal hand pantis for én mark. Hvem som rider over nogens enge eller går og giør nogen stie der over, da skal hand pantes for 8 sk., om det sker i hegnets tid.

31. Ingen måe tyre eller grave på nogen deres gårds eie.

32. Hvilkens høns eller ender, der *kom*mer i nogen mands korn va*ng* ... *Her atter flere linier hensmuldret.*

Forbemelte videbrev, som jeg finder efter gammel stil, og da den tid brugelig skik at være indrættet, bliver herved, for så vidt Estvadklosters bonde kand angåe, approbered, allerhelst de fleste og største hartkornsbeboere, som ikke vedkommer og forpligter, dermed er fornøied og vil lade sig være efterrættelig,

påtvifler derfor icke at andre vedkommende herrer proprietarier og lodseiere bliver villig dette tillige at approbere og underskrive, alt desmere til forbindelse for de pågieldende, så vidt det kand komme overens med loven, til at forekomme dend mislighed, som i mangel af vide og vedtægt ellers kand tildrage sig.

Nørkiær den 3. Nov. 1763.

O. M. Laurberg.

Ligeså approberes dette, for så vit Bustrups bonde angår, og lovlig og billig eragtes.

Bustrup d. 3. Novembr. 1763.

P. Skow.

Efter originalen, som findes i Landsarkivet i Viborg: Ribe bispearkiv, dokumenter 1574—1786, angående Estvadgårds kloster. Det er skrevet på stemplet papir til 24 sk., 3 løse ark, der er stærkt opløste af fugt og snart helt hensmuldret.

Avlum, Sønderlyng herred.

1648.

Aalum byes videbref indrettet d. 7. Mai 1648.

Vi efterskrefne Kild Christensøn, Peder Matzøn, Christen Jensøn, Christen Jensøn Ofvergård, Niels Pedersøn, Niels Clausøn, Jens Jensøn, Peder Jensøn, Jens Matzsøn, Jens Christensøn, Jørgen Sørensøn, Jens Boesøn, Søren Andersøn Lang, Matz Jensøn oc Niels Jepsøn alle boendes i Aalum, kiendes og giøre for alle vitterligt udi dette vedtagne forseglede videbref, at vi hafve tilstedeværet udi Aalum bye dend søndag, som indfaldt d. 7. Mai 1648, oc samborne os om nogle visse articuler oc vilkor, som meninge bye

er til nytte oc gafn; hvilke artikler vi ville, at skal ubrydeligen holdis under dend straf, som her efter følger.

1. Hafve vi vedtaget oc samtyct, at hver mand skal holde sit fæmon oc kveg udi hegte og forvaring, at det icke føres i korn oc eng oc drage fra det, at det giør skade. Hvo dette giør, betale skadegielden igien oc gifve siden til vide 1 skippe biug.

2. Item skal ingen age, ride eller gåe ofver nogen mands kornager, siden dend er åred oc tilsået, eller ofver engen, at der blifver vei eller stie efter. Hvo det giør, gifve til vide 1 fierding øl.

3. Item skal ingen mand eller hans folk flytte nogen mands korn af sted på hinandens ager, når det er skåret, at tyre sine hester eller fæmon der på igien, under 1 skieppe biug til vide.

4. Item skal ingen efter denne dag ligge udi bied eller tyring med sine heste eller andet fæmon for nogen mands agerender eller engiskifter, så langt som hans agger eller enge løbber, førend kornet och høet er af ført. Hvo det giør gifve 1 skip biug til vide och 1 mark penge til hosbunden.

5. Item hvo som drifver eller lader drifve femon, svin, gies eller noget andet i agger, eng eller kornstubbe nogen steds i vorris mark, førend man fanger kornet slet af, och hiorden kommer derpå, gifve, hver dag det findis, 1 skipe biug til vide.

6. Item skal ingen må drifve serhiorde uden det er med meninge granders sambtycke under 1 fierring øl til vide, uden det er med skrøbelig femon, der icke kand følge hiorden.

7. Item ingen må tage tegte fæmon at drifve vorris mark uskielig med, under 1 fiering øl til vide och 1

mark penge til hosbunden, hver uggedag hand hafver det i forvaring, uden det er med meninge granders samtycke.

8. Item hvo som hafver vangfemon, der skade vil giøre, och icke førrer råd derpå, når hand tilsiges, gifve 1 skip biug til viede.

9. Item skal ingen tage ind i sine husse fremede byefolk ofver en nat, omb di icke hafver goed kundskab, hvad di er for folk. Och aldelis ingen kieltring eller drafvels folk at herbergere. Hvo der imoed bryder, gifve 1 skip biug til viede, hver nat det sker.

Och icke tage husfolk uden grandernes vilge, gifve én tønde øl strax til granderne och 3 mark til hosbunden.*)

10. Item hvilken mand som hafver stakelsfiellen, och reisen falder til at kiorre och hielpe sådane fatige folk af byen, skal icke agge dennem frå sig, når soelen er nedergangen, icke heller kåste dennem modtvilig fortredelig vis udaf døren mod natertide. Hvo det giør, gifve 1 skip biug til vide. Och skal samme reise gange ret omkring byen.

11. Item hvo som tyrer i anden mands kornagger, gifve til viede 1 skip biug och betalle skaden igien, der blifver giort.

12. Item hvo som icke hielper sin grande och nåboe, som hand følgis af bye med i hosbundens reise, eller drager frå hannem ubehiulpen på kiøbstedveien, om hand trenger, bøde 1 skip biug, om der klagis på.

13. Item skal den, som vor byetyr skal hafve til vinterfoer, gifve hannem en redelig føede och ophold, så at fire mend kand se, hand er vel føed och gafnlig,

*) *De tre linier er senere tilføjet med samme hånd.*

eller stande derfor til rette efter grandernis samtycke och gifve til vide 1 skip biug. Och skal hand derfor hafve 3 slete daller, och skal tiuren gå omkring at føde.

14. Item skal den mand, som viedekieppen hafver, sete en visse dag, på hvilken tid gierderne om kornvangenne och hørgårderne skal verre ferdige giort, på samme dag med fire mand gåe til samme luckelse. Findis di icke då at vere giort så ferdige, så der stander ingen klage på, då gifve den, som sig så forsømmer, hver gang hand blifver tid forlagt, 1 skip biug til vide.

15. Item hvo som krenker nogen mands gierder med stetter eller fører dennem hiem at brende, den gifve 1 skip biug til vide, om det kand bevisis.

16. Dersom nogen forsømmer vor byehiord, ret advared, och søger icke hiorde med gode ferdige hielp, gifve 1 skip biug til viede, om det forsømmis.

17. Ingen må føre sit kveg af byen, hvad det verre kand, under $^1/_2$ tønde øl til viede och 3 mark til hosbunden, undtagen de vil betalle hiorden og vogte hiorde.

18. Item ingen må skierre gres i voris kornvange eller engiskifter under 1 skip biug til vide.

19. Item hvilken mand som icke møder til stefne i rette tide, dersom hand er icke udi lovlig bevist forfald, gifve tov skilling til vide, hver gang det sker, dersom hand icke sender sit bud i steden for sig, på det hver af granderne kand vide, hvad som pålegis byen til nytte och gafn.

20. Item må ingen gårdmænd eller indester dølge och fortie, hvis vieder der nogensteds brydis imod voris videbref, på det voris korn och eng må blifve i fred och velhegnet. Hvo det dølger for nogen sag-

vilge eller venskab och icke lader den skrifve, som sig der imod forbryder, den neste søndag derefter, och det kand bevisis, gifve 1 skipe biug til vide.

21. Item ingen må flytte sin granders heste af tyrslaget, siden hand er sat och er ganget frå hannem, och sette sin i stedet igien, under 1 skip biug til viede. Dersom och nogen setter sine heste på en andens, och di snores, då skal den, sidst setter sine heste, gifve 1 skip biug til viede.

Oc ma ingen føløg settes imellum kornet; thi giøre føllerne skade, da betales skadegielden, gives 1 skippe biug til vide og 1 mark til hosbunden.*)

22. Item skal markmanden self se flegtig til och gifve tilkiende, når sådanne vieder brydis, eller gifve en skip biug til viede, eller hvad skrifven det verre kand.

23. Item dersom nogen, enten markmanden eller andre, lader skrifve nogen af had eller for uret, och det bevises, då skal hand gifve 1 skip biug til vide.

24. Item vieder och kieppenge skal udgifvis fiorten dage efter, det er pålagt. Ellers må meninge grander sielf pante hannem derfor, som det icke vil udgifve, och skal siden, hver gang der klagis på hannem, gifve til vide 1 skip biug.

25. Item hafver vi vedtaget, at hvis vider meninge grander vedtager med giøslet, sæd, erinde och høsten eller andet, som kand verre byen til nytte och gafn, det skal holdis ochså for fuldt, under den vide, der vidtages.

26. Item dersom nogen sage och blifver med rete skrefven på kieppen och vil der ofver giøre sig unøtig mod nogen enten med markmanden eller andre, at

*) *Sidste tre linier senere tilføjet med en anden hånd.*

hand bander, skender eller ilde tiltaler nogen eller och vil slaes med nogen, hand skal uden ald nåde hafve forbrut 1 skip biug til vide och 1 marks penge til hosbunden.

27. Item hvo som ganger udi nogen mands gård og tager noget boskab uden mandens eller hans folkis minde, gifve 1 fiering øl til vide och en marks penge til hosbunden.

28. Item ingen må tage en anden mands harie eller plov, eller hvad det verre kand, i marken uden hand hafver det i minde, gifve 1 skip biug til vide.

29. Item hvo som erier frå hverandre eller och ofverkaster en andens korn, når det er retelig ård och tilsåed och dermed kveller den andens sæde eller och slar toppen af hver andens korn, som dannemend kand tyckes ubillig at verre giort, gifve 1 fiering øl til vide och 3 mark til hosbunden.

30. Item skal skrifveren verre forpligt til at tage fiere mend hver søndag frå sankte Voldborigdag och til Helginsdag. Hvad di påleger byen til nytte och gafn, skal holdes under den straf, di påleger. Och dersom dieris forsømmelse sker der udi, då skal di gifve ½ tønde øl til vide och 3 marks penge til hosbunden.

31. Item hvilken mand, som lader sin harfve stande i marken lenger en 8 dage, efter hand hafver tilsåed, skal gifve 1 skip biug til vide.

32. Item skal den mand, som viedekieppen skrifver, verre forpligt til at afsette nogen kierfve, som af arilds tid er kaldet den gammele. I hvo det icke giør, skal gifve 1 fiering øl til viede.

Alle disse ord och articler, som nu omblålet er i forskrefne viedebref, tilforpligter vi os enhver i egen person at vil och skal urøgeligen holdis under den

straf, som tilforne omrørt er. Och til videre forvaring lader vi forskrefne mend trycke voris signetter neden for dete vort obne bref. Och gandske ydmygeligen tilbede vorris kierre hosbunde erlig och velbiurdige mand Christen Skeel til Fusingøe denne vorris viede och grandebrev med os at sambtycke.

Skrefvet udi Aalum den ... Mai anno 1648.

Her under har der været 15 segl, svarende til de 15 mænd, der nævnes i indledningen. De er alle affaldne. Formodentlig har det været bomærker.

Post 32 ender midt på en side. Slutningen begynder øverst på næste side. Nederst på siden efter post 32 er tilføjet med en senere hånd:

33. Item hvem som holder vrinske heste i byen, som icke kiendes døgtige til at springe med hopper, de skal holde dem i tyr och forvaring. Slipper hesten løs och springer en mands øeg, den mand, som hesten eier, skal gifve én skip biug til viede, for hver gang han springer.

Efterdi Aalum bymend ere med denne videbog fornøiet, så skal hver mand i byen vere tilfortenkt at rette sig derefter, under straf som forskrefvet står.

Christen Skiel.

Christen Skeel har selv skrevet de sidste tre linier.

I margen på samme side står på langs af bladet:

Lest for retten på Fusingøes birketing løfverdagen den 31. Juli 1700.

Jens Nielsen.

Senere tilføjet:

Som udi denne videbog icke findis nogen anmælding om straf for sabbatens ofvertrædelse, kroerhold eller skolegangsforsømmelse, ei heller er der udi nogen

beskicket til brandefoget eller tilsiunsmand, som ofver videbrevet skal holde, at dend vorder efterlefvet, så hafver jeg agtet fornøden der om efterfølgende fem artikler at tilsætte lige efter dend måde, som mine velb. hr. salig forfædre til Fusingøe dennem udi Bierregraf byes videbog hafve ladet indskrifve oc der befalet af alle udi Aalum sogn oc at skulde efterkommes oc ligeså nu her i Aalum bye bør at ske, oc ere:

34. Hvo som helst uden lovlig oc bevislig forfald — hvorpå skal kiendes af presten oc hans medhielpere — gandske forsømmer prædicken enten hellige eller bededage udi sin sognekirke, skal give til de fattige 2 skilling. Ligeså skal de oc gifve, som om søndage oc bededage udløbe af kirken førend catekismus ved spørsmål oc giensvar er forklaret. Hvo som kommer, først når texten er oplæst af prædickestolen eller udløber, førend velsignelsen er læst, gifve 1 skilling. Ligeså skal ungdommen gifve, som forsømmer catekismi læsning på de bestemte tider. Men dersom deris forældre eller husbonder icke ville holde dennom dertil, da straffes de. Forskrefne bøeder skal oldermanden indfordre eller oc dennom self udlegge. Findes nogen slet mutvillig, da pandtes hand derfore. Oc skulde medhielperne med præsten hafve flittig indseende at her ofver holdes, som det sig bør.

35. Hvo som høster, river, ager, binder, pløier, harver eller giører anden slig grov arbeide om søndagen eller andre budne hellige dage eller oc om de ordinaire bededage under prædicen, bøde til husbonden efter lougen oc skrives til vide for 1 mark.

36. Hvo som icke vil holde sine børn til skole fra 6 til 12 år gammelle, at de kunde optuctes udi Guds sande kundskab oc fryct, agtes for dend, som for-

acter Guds tilbudne nådes rigdom, påfører sig self straffen, forsømmer sine børns velfærd oc skulle icke vente sig nogen fyldist oc godt af øfrigheden.

37. Hvo som enten self brygger øl eller brænder brændevin eller oc handler eller handle lader noget øl eller brændevin enten i Randers eller nogen anden steds fra til nogen sal i ringeste måder, oc dend dermed betrædes eller det blifver ofverbevist, at dend sligt fal holder, da skal oldermanden eller grandefogden være skielig til at tage med sig tre mænd, som hannem strax skal følge, oc så tage fra dend samme icke allene øllet oc brendevinen uden noget viderlag; mens oc pandte dend samme for hver tønde øl, dend betrædes med, for penge 2 mark, og for hver fire potter brændevin for penge 8 skilling.

38. Oc hafver jeg beskicket her i Aalum til grandefoged eller til siunsmand at være Mads Nielsøn Høilund ibidem, som skal holde ofver dette forskrefne videbref at det udi alle sine articuler vorder efterlefvet, oc skal hand årligen hafve for sin umage af videpengene forud, penge én rixdaler. Og ifald nogen enten med ord eller gierning skulde sette sig imod, hvis hand med sine ugeligen tiltagne 3 mænd til byens gafn oc nytte retmesigen påligger, da skal dend samme uden al nåde oc forskånsel straffes efter videbogens indhold.

At min vilie er, at dette således efterkommes skal, hafver jeg min egen hånd her underskrefvet.

Fusingøe d. 17. Augusti anno 1701.

C. Scheel.

Post 34 og 36 er omtrent som post 49 i Bjerregrav, se II, side 185—86, 35 som 27, 37 og 38 som 54 sammesteds.

Senere tilføjet med anden hånd:

Til denne videbogs efterlefvelse og samme tilbørligen ofver at holde i alle sine ord og puncter, anordnes Anders Kieldssen i Aalum, der til sig tager 3de af mændene i byen, og anskrifver de skyldige og nachlæsige, som nu er boende i Aalum bye, på viede, ligesom enhver, sig imod vedtægten forsér, til dend endelige betallings erleggelse eller i dettes ermanglen påfølgende udpantning. Hver af disse 3de mænd skal *være* fornefnte Anders Kieldssen behielpelig udi et år, og siden går det omkring i byen med de andre beboere. Hvilket således af dennem og til ....

Sidste blad er tabt, så sidste stykke har ingen slutning.

Efter originalen i Rigsarkivet i Kjøbenhavn, topografisk samling.

Kraglund, Hids herred.

1660.

For retten fremstod och lagde Ænvold Hansen i Kraglund en underskrefven og forsegled videbrif således formellinde:

Vi efterskrefvne hr. Madtz Andersen Bering i Kraglund, Per Jensen Ofvergaard, Jens Clemindsen, Niels Nielsen Vintter, Niels Persen, Ænvold Hansen, Svend Andersen, Svend Lauridsen, Christen Sørensen, Per Sørensen, Michell Jensen, Lass Jensen, Niels Christinsen Sinding, Christen Nielsen, Rasmus Nielsen Vintter, Frans Eskisen, Jens Nielsen och Jens Thomesen Broch ibidem, kiendis och giør vitterligt, at vi hafver verit forsamlit och giort os en granderet och videbrif med mieninge granders villi och minde och vor chri-

stelig øfrigheds samtøcke, och beplickter os och voris efterkomer at holde efterskrefvne punkter och artikler eller derfore at lide, som vedbør och efterfølger.

1. For dit første skal viden holdis och optagis ad Phillippi Jacobi, och hvo icke da indlucker bøien sin part i gierden, straffis først for 2 sk. och siden 4 sk. Hvo icke møder personligen ad viden, om hand er hieme, och dersom hand icke er hieme, da hans visse bud, eller straffis for 4 sk.

2. Vide skal holdis efter prediken, och når behøfvis uden banden, skienden og slagsmoel, eller straffis hver gang for 4 sk. eller høire efter brøden.

3. Skursmanden skal giøre sin æd, at hand skal giøre ret och vere tilforpligt at gange i hver mands hus och gård at pante for prestkorin och tindkorin, hiorkorin och markmands korin, och hvis som di icke goedvilligen, vil udgifve med rette til øfrichheds och bøiens gafn och beste, och skal mieninge grander vere tilforpligt at følge med skursmanden och intet bryde der med, hverken gårdfred eller husfred, ran eller herverk. Och hvem, som icke følgis med, gifve til bøien 1 rixort*) och til voris øfrighed $^1/_3$ rixdlr., och den, som brøden findis huos och lader sig pante, gifver til bøien 1 rixdlr. och øfrigheden 2 rixd., presten undtagen.

4. Hvo som skursmanden påklager, at hand icke må hafve lyd at skrifve på viden, hand skrifvis strax for 4 sk.

5. Item hvo som giør ofverlast med sveren och bordag på voris vide, skrifvis strax for 8 sk. til bøien och gifve til øfrigheden 1 rixort.

6. Item skal skursmanden kiøbe 2 teragels tynder til smag for hver år och icke nigte nogit deraf, dit

*) *Her har oprindelig stået rixdaler.*

behøfver, eller straffis for 3 mark. Hans udlegspenge skal hand igien gifvis, når vidstafven forklaris. Disligste skal hand tage hver en mol i marken *på* gierder eller straffis for 1 mark. Hand skal lofve markmanden sin løn och hiorden ad st. Mickelsdag sampt tyrpenge och ånipenge til dem, som tyren och åni holder, och skal gifvis af hver ko årlig 4 sk., af hver gård til årnepeng 8 sk., dog inderstene undtagen, och skal same tyrpenge och åni- holdis ustrafelig, agtis forskrefne, hvad heller koen løber eller icke.

7. Item skal markmanden giøre sin æd lige som skursmanden och straffis, lige som hand synder och icke giører ret. Och hvo som ham slar og tager femon fra ham, skrifvis for 4 sk. og siden at lide, som vidbør.

8. Item skal vang hegnis ad Philippi Jacobi och ind til høet er indehøst. Og hvis øg eller fe, som findis i anden mands æng eller holomsteder, skrifvis hver gang for 4 sk. och skaden betalle.

9. Item hvo som findis fra anden mands æng skift at hoge eller finde nøder och ålden at afplocke, straffis til eiermanden 2 mark och gifve til øfrigheden 1 sldlr.

10. Item hvis svin, som findis i Vandts uringet, skrifvis hver svin for 2 sk., liden eller stor.

11. Item skal di vogte fårhioren en dag af hver fårsti eller skrifvis for 4 sk. och tage hioren igien.

12. Item skal kohioren holdis efter prestens och granders samtøcke.

13. Item hvo som hold serhiord imod prestens och granders samtøcke, med hvad slag fe och kveg dit vere kand, skrifvis hver dag for 4 sk.

14. Item skal kornit gandske heignes. Hvo som tyrer der imellem, straffis hver tyrslag for 2 sk., en

heldøg 2 sk. och en løs øg 1 sk. och skaden at betalle, 4 gies 1 sk., 2 svin 1 sk. til st. Hansdag och siden dobelt.

15. Item hvem som findis jenlig imellom kornit i høstens tid om nattertide, skrefvis på viden for 1 sl. mark och gifve øfrigheden 1 sl. dlr. och siden agtis for en tiufactig person.

16. Item skal vi hafve 2 dage til hver års indtegt at høste och den tredie at rifve oc lade telge sit korn, och skal mand hafve fri forlov at høste en tr*ave* eller 2 *til* fornødenhed, och hvo som høster videre, skrifves for 3 mark och gifver til øfrigheden 1 rixdlr.

17. Item ingen må binde, førind presten med flest grander vidtager, skrifves på viden for 3 mark och gifve til øfrigheden 1 rixdlr.

18. Item hvis øg eller fæmon imellem kierve eller på urefven stuber findis, skrifvis hver stor høfved for 4 sk., indtil rifningen er indført.

19. Item hvo som meier eller skier anden mands korn eller gres bort, skrifvis for 1 mark och skaden at betalle; och skal hand lide, som liger i ren med ham, som skaden får.

20. Item hvo som kiør, rider eller går ofver nogen mands æng eller korn, skrifvis hver gang for 4 sk. och skaden at betalle.

21. Item skal hver mand afsette 1 meldfure imellem sig och sin nobo, der bredist hafver, hvor som icke er giere. Och hvo som same fure eller giere oppløier eller påkaster, skrivis for 3 mark och gifve til øfrigheden 1 rixdlr.

22. Hvo som grafver for nogen deris agersender eller slar gres i felle eller icke giører opgang i tøregrofver, skrifvis for hver part 1 sk.

23. Item hvo som icke går ret vei i bøien eller ud af bøien, mens går ofver kierkegården, klifver ofver anden mands gierder eller tofte, skrifvis hver gang for 4 sk.

24. Item hvo som stieller stafver af gierder eller plucker der af, skrifvis for 8 sk.

25. Item skal alle grander hielpe til at ferdig vaiser och vandsted i bøien och uden, at folk kand reise ud och ind i bøien uforhindrit, med bro och andet, och hvo som icke følger, skrifvis for 2 mark, och gifve til øfrigheden 1 sletdlr.

26. Miller, som optendis i bøien eller ner der ved, som påklagis, skrifvis på viden for 1 slet mark, och til øfrigheden 3 mark.

27. Item hvo som giør liergrofve i bøien och dem icke strax igien følder, skrifvis for 1 slet mark, och dersom nogen deraf tager skade, da at lide som vedbør.

28. Item skal bucker och veire holdis fra hioren fra Mourits och til Helmis, och må ingen luche hinandens kveg eller femon inde om nat eller dag. Hvo som der imod giøre, skrifvis for 8 sk.

29. Item skal siug fe holdis fra andet fe på tyrvollen i tyre, ellers hvo som her imod giøre, skrifvis for 8 sk.

30. Skabit heste og fæmon skal holdis i sterk tyre fra andit eller kastis i pøten og intet bryde der med.

31. Item hvo som holder uskorni heste, som påklagis, skrifvis på viden for 3 mark, och gifver øfrigheden 1 rixdlr.

32. Krybling skal agis af alle, som heste hafver, och hvo som herimod giør, skrifvis 6 sk.

33. Item skal alle och enhver, som svin hafver, holde svinhior. Hvo som her imod giøre, straffis hver gang for 6 sk.

34. Item hvo som nogit bliver fra stiollin, vere sig, hvad det vere kand, da skal alle grander vere forpligt til at følge med ham, der skaden hafver fanget, och lede och randsage i hver mands hus och gård, och intet bryde dermed i nogen måder. Hvo som der imod står, gifver til granderne 1 rixdlr. og til øfrigheden 2 rixdlr.

35. Item hvo som huser letferdig skarnsfolk, æreskiender, usædvanlig kroer, dobel och drøk, som poklagis af fleste grander, da at gifve til granderne 1 rixdlr. och til øfrigheden 2 rixdlr.

36. Item hver heldøg och løs øg, som kommer på tyrvollen, skrifvis for 1 sk., hver forflok 1 sk., hver gåisflok 1 sk., 1 lamflok 1 sk., hver 4 svin 1 sk.

37. Item hyrdens æng at slå, hans møg at udføre, hans kalgård at lucke, hans brendfang at hiemføre skal enhver giøre sin anpart i rette tide eller skrifvis for hver part 1 slet mark, presten undtagen.

38. Unøttig veie och stier at aflegis eller skrifvis hver gang for 8 sk.

39. Item hvo som vender på nogen mands rug, nor mand såer voersæden enten på høfvisager eller andre steds med sin plog, skrifvis på viden for 1 mark och skaden at betalle.

40. Item må markmanden icke slå nogen deris børn eller folk, men dersom di bryder nogit imod ham, da skal hand gifve det tilkiende på viden och der straffis den, der skylden hafver.

41. Item hvad presten med fleste parten af granderne samtycker och påliger på byens gafn och beste, skal vere urygelig af di andre.

At så i sandhed er, som forskrefvit stor, hafver vi forskrefne mend voris signeter och hender her under skrefvit och trøgt.

Dattum Kraglund den 28. Marti 1660, och fandtis underskrefvit:

Matthias Bering cum consensu magistratus virorum ita affirmat. N. N. V., S. A., I. N., Peder Jensen, E. H., L. I., Michel Jenssøn, P. S., og med 4 signetter undertrøgt, som same videbref om formelte och idag som tilforin er lest och påskrefvit.

Efter en afskrift i Hids herreds tingbog af 25. Juni 1662, i Landsarkivet i Viborg.

Randers amt.

Randers.

1609.

Randers byes fornøden och fri vilge vidtagne vilkor oc artikler, som den gandske menige borgerskab af god betenk på nogen almindelig borgerstefne hafver vidtagne oc sig undergifne aldtid at vil holde och holdit hafve, Gud til ere, di fromme oc retsindige til beskermelse, di onde oc halstarige til disciplin oc straf oc menigheden til nytte oc gafn.

Recesen: 56. capittel. Borgemestere oc rådmend udi hver kiøbsted skal vere forpligtige at holde god skik oc politi.

Recesen: 46. capittel. Hvad vide nogen byes almue pålegger om byens nytte oc tarf, det må ei en grande eller to kuldkaste.

Anno 1609 nytårsdag udi den hellige trefoldigheds nafn hafver vi efterskrefne: Peder Lassen oc Jens Andersen Karde, borgimester udi Randers, Poul Nielsen, Lauritz Jacobsøn, Niels Jacobsen, Ancker Poulsen, Eilert Meir och Lass Poulsen rådmend ibidem, så och vi epterskrefne tilforordnede fire oc tiuge mend på meninge borgers oc indbyggeris vegne, som er først.

kongl. maiests. byfogit Peder Munckdrup, siden Bendt Hansen, Bay Pedersen, Hans Byrial, Jørgen Sommer, Peder Ibsen, Tamis Ibsen, Christen Nielsen, Reinholdt Suurlender, Lauritz Huid, Christen Rasmussen, Niels Ollufsen Guldsmid, Jens Matzen Guldsmed, Peder Jespersen, Niels Broersøn, Rasmus Hattstein, Seffren Kieldsen, Niels Mortensen, Niels Pedersen Black, Niels Bodelsen, Kordt Jacobsen, Frandtz Rasmussen, Renholdt Skouv, Christen Mickelsen oc Michele Søffrensen; såvel som menige borger och byens indbyggere, som då efter gamnel sedvane på almindelige almuesstefne tilstede var, samptligen med flid ofverset, fornyet oc forbedrit voris gamble vide, skrå och byens vidtagne vilkor, efterdi dend tilforne icke hafver verit forseglit eller underskrefvne, och der af beholden fuldbyrdet oc sambtykt, hvis os hafver siøntist kunde verre Gud til ere oc byen oc menigheden til nytte oc gafn, at vil her epter af os sielf indbyrdis och voris epterkommere ubrødeligen holdit hafve, under dend pen oc straf, som der huos findis antegnede, efter den fuldmagt oc møndighed os af Gud oc den høie øfrighed i sådanne vilkor nådigste epter stadsrettens privilegiers oc recesens indhold gifven er, oc indholder same vidtagne vilkor som efterfølger.

1. Om at fåle oc kiøbe: Skal ingen lenger udgå at kiøbe, fåle eller tinge nogit end til reckerne ved Synderbroe oc til broenden uden Nørrepuort, oc inden dend Vesterbroe och Østerpuort, under 3 mark pending til byen och 3 mark til kongen for hvert sinde, oc der til med settis udi gåbestocken, om di tagis med ferske gierninger. Og skal der ingen borgerre, borgerhustru heller dieris hion gå på den lange broe om

fredagen, før 12 slår, och ei heller der at stande oc fålle nogit heller råbe til nogen under fornefnte vide. Dersom nogen mands dreng eller pige fåler nogen kiøb på gåderne, bøde same vide oc der til settes i tornit.

2. Om fremmit, oc de som icke hafve borgiskab, dieres kiøb: Hvilken udenbyes mand eller giest, som kiøber, fæe, korn eller andit, hvad som af fremmit føris til torfvis, då må en sorne borgere hafve den mact at legge hvis pending for det, som dend fremmit er forligt om, oc tage guodsit til sig for same verd. Same ret er oc om di, som boer i byen oc icke vil tage borgerskab, efter at borgerskab er dennom tilboden; dog skal det ingen verre forboden at kiøbe oc selge på voris fri årsmarkede, som holdis ad st. Lodvigsdag.

3. Om forkiøb: Hvem som giør en anden borger forkiøb, så det skielligen kand bevisis, hand skal hafve forbrut 3 mark til byen, 3 mark til kongen og 3 mark til sågvolderen, oc statstieneren strax hafve fuldmact at pante derfore.

4. Om fremmidis pending at tage til nogen fremmedis brug: Hvem som tager udkommendis mends pending eller guods, oc giør sig der med til forpranger eller hielper dem til at kiøbe korn, oste, smør eller nogen anden forhandling på gåden eller på torfvit, eller låner dem skeppe eller flåtte och melle kuorn med, då hafve dend forbrut, hvis våre som i så måde kiøbt vorder, til kongen oc byen, oc dend, sådant tillåder, hafve forbrut sit borgeskab, dog skal der ingen verre formient at kiøbe sit sekuorn oc mele det i en borgers hus med ret byens mål.

5. Om kramboder: Ingen borgere skal bygge kramboder her på Randers gåde uden en tid hver halfve år, under 3 mark til vide, undertagit st. Lodvigs markit, oc icke stande lenger end 14 dage.

6. Om udlendske kiøbmend: Skal ingen udlendske kiøbmandskab brugis her lenger ind 14 dåge af fremmede, oc hvis di hafver at selge, det skal di selge udi hele lester eller halfve lester, udi hele skipund eller halfve skipund, udi hele dosin eller halfve dosin, oc hvis de igien skal kiøbe, det skal de kiøbe udi hele hundrit och halfve hundre, udi hele degger oc halfve degger leir, udi hele skipund och halfve skipund talle; oc skal de gifve giestepending, som de giør udi andre kiøbsteder. Skal oc icke tilstedis nogen fremmit kremmer eller kiøbmend, at hand skal stånde eller udfly sit guods udi nogen borgers gård eller hus, under 3 mark, hvem det findis huos, oc så ofte, som det findis.

7. Om fremmede kramboder: Hvilken kremmer eller kiøbmand, som byger kramboder på Randers gåde, hand skal opbryde dem ottinde dag epter, som hand hafver bygit, under 2 sk. gråt, for hver dag han siden står.

8. Om embitsmend: Skal alle embitsmend bode skomager, skinsnider oc borgerre verre inden ved rendstienen at selge dieris våer om fredagen under 1 sk. gråt. Oc skal ingen bagerre holde brød på gåden uden i hans hus oc på torfvit, under 3 mark til byen oc same brøds fortabelse.

9. Om kiøbmandskab: Beklages at her er nogen skippere oc unge kiøbmend i byen, som bruger kiøbmandskab i Tydsland for udenbyes folk, som er for provster, prester, fougder og bynder, hvilket icke til

forne vanligt verit hafver, den meninge kiøbmand her udi byen til stuor skåde, oc ei heller brugis i nogen omliggindis kiøbsteder. Herhuos hvo her udi epter denne dag brødig findis, hand skal hafve forbrut sit borgeskab, oc skal det ei mere må bikomme. Disligist skal ingen kiøbmand holde nogen kiøbmandskaf huos bønder, som boer her omkring byen oc pleier at søge hid oc giørre dieris markit oc torfvekiøb, såframbt die icke vil hafve forbrøt dieris borgeskab.

10. Om sild, salt oc humble: Hvilken udkommindis mand, som fører sild, salt eller humble her ind til skibs eller til lands, då skal der ingen kiøbe med den, som det indfører, før kiøbit er sat af otte borgerre, hvilke otte borgere borgmester gifver bifaling til. Oc hvis som nogen kiøber med dennom, førind kiøbit er sat, då skal det guods, som di kiøber, verre forbrut, half til byen og half til kongen. Sker det oc så, at fremmede kiøbmænd kommer her ind met guods oc vild oplegge, då skal di det i rådhuskielder eller på loften oplegge, så vit som rum kand til recke, oc ingen borgere det at indtåge under 40 markis fortabelse til byen oc kongen. Oc hvis homble, som skal kiøbis, skal stadstienerren mele oc hafve sin løn derfåre. Sammeledis skal oc forordnis en, som skal mele hvis salt, som kiøbis her ved broen, oc anskrifve, hvem som det bikommer på rodenne, når kiøbit er sat, oc hafve 4 sk. af listen for sin umage.

11. Om baggervogne: Skal alle bagervogne stande på torgit med dieris brød, når sancti Lodvigs markit er om årit, norden for tingit.

12. Om fiskervogne: Skal alle fiskevogne holde udenfor byen, når Lodvigs markit er. Disligist alle ålvogne skal oc holde uden byen i samme markit.

13. Om forbodene fæmon, oc hvad femon oc heste, som holdis må på Randers mark: Hver mand, som sidder udi en fuld redsels gård, må holde sex kiør på marken om sommeren oc icke flerre. Disligist to heste oc icke flerre, under 3 mark brøde til byen for hver sinde, die kand tagis i hus og 4 sk. til dem, som tager dem i hus. Same ret er oc om vogenmends heste. Oc skal same heste verre brendt årligen med byens brende, eller die må tagis i hus oc bødis derfor, som føer er rørt; thi ingen enten borger eller vogenmend må holde mere end 2 heste; men alt andet femon, som øg, øxen, ungfe, giedder, bucke, får, lamb, gies oc svin skal verre aldielis aflagt, undtagen hvis mand kan holde udi sin gåede, hver mand uden skåde. Och dersom enten svin, giedder eller bucke nogen steds kand betredis, enten udi marken, uden byen eller på gåderne, då skal enhver hafve fuldmact at indtage dennem, oc borgmester oc råd at lade selge dennom, byen til beste, hvor di ville, undtagindes det kunde verre fiede svin, som uforvarindis kunde slippe ud af nogen mands puort. Oc dersom sådane forbodenne fæmon, som er svin, giedder oc bucke, fanger nogen skåde derofver, då skal ingen mand lide nogen tiltålle derfoer. Oc hvo som hindrer same forbodne fæemon at indtage eller udtage det af byens eller andre dieris hegte, som det hafver indtagit, hand bøde fuld volds bøder derfore. Oc epfterdi ingen borgere må hafve svinstier eller proveter til gåden, ei heller svin på gåden, da må jo mindre ingen boefolk eller kielderfolk, som icke hafver lod i marken, hafve svin, undtagindis die hafver gårdsrum, di kand hafve dennom stie udi, enten løes eller på sti, under svinenes fortabelse.

14. Om vogenmend: Skal ingen vogenmand tilstædis at hafve heste oc foder udi de boder, som holdis ild udi, under 40 mark brøde til byen af jorddrotten, hvor så findis, uden borgimester oc råd med andre dannemend kand siunis det at verre uden fare, når tendsteder eller ildsteder beses. Men ellers, hvor di kand hafve plats udi byen uden fare, må di vel hafve dieris bolig oc voning. Oc hver vogenmand icke at må hafve uden 2 heste, som føer er røert. Oc hver sommer at udgifve af hver hest en half daller til greispending til Randers by. Oc der til med holde guode heste oc vogne oc altid, nat oc dag, uspårt at verre ferdig oc redeborn at åge en reise for fuld bitaling, når borgemester oc råd eller byens kemmener dennom der om tilsiger. Oc om sommeren holde en ferdige hiøvogen med leder på at age hiø oc korn for dennom, om behof giøris, for fyldist. Oc vil vi slet ingen flerre vogenmend hafve udi Randers end sexten udi det fleste — udentagen di, som ere sorne borgere — och nar nogen vogenmand enten ved døden eller i andre måder afgår, da skal ingen andre i det sted indtrede end di, som borgemester oc råd der til forordinere oc sambtycker.

15. Om diger for vongerne: Hvilken mands diger, som icke er ferdig for alle vongerne inden sancte Voldborrigdag, hand skal gialde en half tynd øl oc siden bøde 3 mark til byen for hver sinde, hans dige icke ferdigis inden dag oc nat, efter markmendene hannom advåre, at die ere uferdigge, indtil alt høe oc korn ere udaf vongerne. Og hvem som med vilge skiuder enten sin egen eller anden mands dige ned oc giør kiørreveg der igiemmel, helder kiøer ofver anden mands korn eller langs ad hans agger

at forderfve dem, alligevel der ere icke kuorn i dennom, hand bøde for fuld voldsbøder derfoere.

16. Om horne af fæe: Skal hver mand låde skierre horne af dieris fe oc kiør, på det at feit icke skal stange hver ander forderfvit under en sk. gråt til vide. Oc skal det fe indtagis i folden, som hornene icke er afskårne.

17. Om fremmit heste och øeg dieris plads på marken: Skal alle udkommendis mend førre dieris heste och øeg vester ud under biergenne oc imod Huornbeck oc sielf forvare dennom, hver mand uden skåde.

18. Om heste at tyre udi vonggene: Skal ingen må tyre, drifve eller holde anten heste, fe eller andit sådant i Randers vonge eller i Vollum mark, inden alt høe oc korn er slet der udafve, under 3 mark brøde til Randers by for hver hest eller høfvid, som met vilje tiufrer i vongerne, oc markmanden at hafve forbrødt sin løen, om hand ber ofver med nogen, eller om hand tilsteder bønder eller andre at sette dieris heste eller femon på anden mands borer siden st. Voldborigdag, om hand icke tager dem i hus. Icke skal heller nogen må sanke ax, førend alle vongerne er tomme. Hvem der imod giør, skal settes i tornit oc fødis af sit egit.

19. Trei borger daglig at udride i Randers mark, når dennom vorder tilsigendis: Skal trei borgere efter bysiddernis forordning endeligen om sommeren verre forpligtet at udride i Randers mark hver dag, når det behof giøris, som til forne giort er. Hvem som forherder sig her udi, når hannom tilsigis, hand skal hafve forbrut 3 mark til byen; men dersom bysidderne forsømmer ded to gang om ugen i det ringste, då skal di sielf udgifve same bøder.

20. Om en agger til hver gård i hver vong: Ville di 24 mend ei hafve mere end én ager i hver vong til hver gård, som er fuld redselsgård her i byen, oc hvilken gård, som er lagt to ager til udi en vong, då skal bysidderne råde for dend enne at lie bort til så lenge, at same gård blifver under to gårdis redsel oc under tvinde borgerre.

21. Om tørfve at grafve: Skal der ingen grafve tørfve udi Randers mark udi fedryftene under it fuldt vold, oc tørfven forbrøt til byen. Oc hvem, som hafver jord til lie af byen, di må ingen tørfve låde skierre, uden det kand ske engen oc jorden uden skåde. Oc skal bysidderne en gang om året tage syenne der til, oc dersom nogen dierris brøst i så måde befindis, da skal di hafve forbrut same eng eller jord, och ingen enge eller jord efter dend dag at bikomme til lie af Randers bye.

22. Om byens fiskegårde oc anden fiskeris handel: Det er oc borgernis vidtegt, at di fisk, som tagis i di fiskegårde, som byen tilhøer, skal føris til broen, som i disse forgangene åring sked er, då at selge borgerne for it skelligt verd, under 2 sk. gråt til brøde til byen och 2 sk. gråt til kongen. Sameledis skal alle fiskere føre dieris fisk til broen at selge oc legge dieris skib, ellers skal dennem formenis at fiske i Randers fiourd. Oc icke di skal tåge mere end 2 sk. for en ol skalle, stuore oc små tilsammen under fornefnte brøde. Oc skal ingen boendfisk knippis i større boend, end boendit til 2 sk., uden så er, at en fisk er støer och bedre i sig self, oc då skal di gifve dend for it redeligt kiøb; heller skal bysvennen oc mestermanden hafve fuld magt at tage dem frå dennom, oc siden epter dend dag formenes dem at fiske

i Randers fiourd. Hvem, som anderledis kiøber eller selger, skal hafve forbrut 2 sk. gråt til byen oc 2 sk. gråt til kongen. Skal der oc ingen kiøbe ferske fisk at føre nogensteds til forprang under 3 mark til byen. Item ingen skal fiske i anden mands fiskegårde med togger, skallegarn eller med vod, så vit dieris bygning strecker sig, under gårnens eller vodens fortabelse. Oc ei skal der nogen fiske i dend strøm frå vindbroen oc til Tyvholmen. Hvo det giør, skal settes i tornit oc straffis derfoer som en ulydige mand. Disligiste skal ingen drage på Randers fiourd med vod eller fiske med tåger om syndagen eller andre boden hellige dage førind aften, sollen er nedergangen. Hvem der imod giør, skal hafve forbrut skib oc garn, hvis die hafve med at fare, halfpart til byen oc halfpart til kongen, oc dennom at settis i torn, som sådant giørre. Icke heller at må dragis, aggis eller bereis løuf af gådkiælden eller tørfvekielden enten om syndagen eller nogen anden hellige dage. Hvem det giøre, settis i tornit, og hosbunden 3 mark til byen.

23. Om liefolk oc embitsmend: Hvilke folk, der anbeder oc binder bånd på dieris løn med hverandre, hvad die vil hafve, då skal di hafve forbrut 3 mark oc forvises af byen. Oc skal ingen rifvehion eller skierrehion hafve mere end 3 sk. om dagen, og en slettekarl 5 sk. om dagen, en hackelsmand 3 sk. om dagen, oc ingen aftens øl eller 8 sk. på hans egen kost. Hvilken borgere, som miere gifver, oc det kand bevisis, den skal strax pantis for 3 mark til byen. Oc hvilke høstefolk, slettemend, hackelsmend eller andre sådant, som icke vil så arbede, når dennem sendis bud, da skal di icke siden må arbede,

oc dersom di drager af byen at arbede, då skal de siden icke kome i byen igien, och ingen borgere må siden tage dennom på sit guods igien, om di blifver advart derom, uden borgemester oc råd gifver minde der til. Oc hvilken som siger sig til en mand om aftenen oc går til en anden om anden dagen, dend skal settis i tornit, oc dertil lie hannem en anden karl en anden dag i det sted. Oc skal ingen arbedskarl eller embitsmænd hafve mere end 3 stob øl om dagen bode for arbits øl och aftens øl. Hvem som mere tager eller mere gifver, skal hafve forbrut 1 sk. gråt til byen. Skal och ingen tiennistdreng efter denne dag hafve forsagt aftensøl, som her til dags af nogen borger sked er, under same vidtegt oc brøde

24. Om møg at føre ofver broen: Ville vi ingen møg, ådsel eller anden urenlighed have ført ofver Randers broe under 3 mark pending til vide, på det at fiourden oc broen icke skal forderfves oc forfyldis.

25. Om gvolfeiels: Hvem som ber sin gvolfeielse på grafven heller kaster røden ådsel heller anden urenlighed i fiouren, då skal dend hafve forbrut 2 sk. gråt til byen. Oc hvem der ber sin gvolfeielse på gåden oc giør der møding med, hand skal have forbrut hver dag 4 sk., indtil hand fører det udaf igien.

26. Om møg at legge for kålgårde: Hvem som legger møg for nogen mands kålgårde eller abbildhafver oc lader det icke strax henkomme eller indføre i sin egen hafve, hand skal hafve forbrut 2 sk. gråt til byen oc ligeså til den, som hafven eier. Och hvem, som lader møg ligge uden for sin egen hafve oc lader det ligge lenger end i 3 dage, skal hafve forbrøt 2 sk. gråt til byen. Hvem som kaster nogit af sin hafver, hand skal låde det strax buortføre under

same vide. Det møg, som leggis uden for Nørrepuort oc op ad Flindtbierriggåde eller neden for Flindtbierrig bak, så det kand hafve flod udi regenveder neder ad gåden mod Nørrepuort, det skal hiemføris inden trei dage eller bøde 3 mark til byen for hver trei dage, det derover blifver beliggindis hver mand til skåde. Oc hvor der findis møg liggindis uden for nogen kålgård eller abildhafve lenger end 3 dage, som føer er røert, då må det tagis, af hvem som vil oc det behof hafver.

27. Om skarn at buortfæie oc gåderne at giøre ren hver lefverdag aften: Hvem som i stuor regen eller vandløb feiger eller skiøvler møg på sin nåboes gåd eller rendstienne, hand skal pantis for hver sinde for 2 sk. gråt eller strax settis i tornit. Hvo som slår går af fe eller andit kveg på grafven eller i fiouren eller på andre mænds gåd eller grund, då skal hand pantis hver sinde for 2 sk. gråt oc settis i tornit. Item hvem som icke feier sin gåde hver lefverdag aften oc icke holder sin rendstien ren oc strax om lefverdag aften fører det bourdt frå dieris gåd oc rendstien, enten i dieris gåde eller ud ad marken, eller anderledis giører møding på dieris gåde, di må oc skal strax af statstieneren eller rettermanden pantis for 1 sk. gråt, halfpart til byen oc halfpart til den, som panter.

28. Om obenne vogne: Hvem som ager møg ad marken udi åbenne vogne, så hand tåber der af på gåderne, da skal hand, det giør, strax settis i tornit, oc hosbunden for vognen hafver forbrøt til byen 2 sk. gråt oc strax pantis der fore.

29. Om skomageren, dieris skauning ved sønderbrov: Den vidtegt, som skomageren hafver

vidtagen med huder at skauw ved broen, skal holdis ved magt, at die inted skarn skal lade der blifve liggindis oc intet at kåste udi fiouren enten horn eller andit under 2 sk. gråt til byen, af hvem her imot bryder.

30. Om husken eller hiemblig steder: Skal oc ingen tilstedis at må hafve hydsken eller hiemblig sted mod gåden eller sådanne urenlighed nogen steds liggindis her udi Randers gåder. Hvo det giør, då skal det strax afbrydis uden ald lovsens forfølling oc straffis derfore, som vidbøer.

31. Om dem, som fornegter bysvennen pant: Hvilken mand eller kvinde, der negter bysvennen dieris pant, når di derom er udvist, hand dieles derfor som en ulydige borgerre, om det er en borgerre, det giør; men er det kvinder eller boefolk, da dielis dog for ulydighed, om så findis dieris modvillige forseelse.*)

32. Om gåder at oplegge: Hvem som findis at hafve uferdige eller ujefne gåder, då skal di dennom med det alderførste oplegge eller nedersiunke efter byens og gådernis leilighed, eftersom di af borgimester oc råd blifver forevist. Oc hvor, som findis at verre lagt nogen ulovlig gåder, då skal di strax opbrydis oc leggis, som lovligt oc ret er, efter borgimester oc råds tycke. Oc dersom di dennom der udi forherder, da diellis derfor for ulydige, som borgimester oc råds bud oc biffalling icke agte ville. Oc skal alle di, som eigendom hafver, lader ferdigegiøre dieris gåder, som vid bør.

33. Om stråfoder: Hvo som legger hø eller stråfoder på lofte eller under lofte i die husse, som ild giøris på, hand skal hafve forbrut 8 mark til byen

*) *Her er tilføjet i margen:* Lest på Randers byeting udi Søren Jensen Aars'is påhør den 6. Aprilis 1635.

oc ei same foeder der lenger at leggis, under sit borgiskabs fortabelse.

34. Om lovild: Skal ingen kierlinger eller andre, som sidder udi små hytter, boeder eller kielderer oc icke ere guode forvarlige tendsteder, må optende nogen lovild i same huse. Så tit oc ofte, som det med dennom befindis, då skal di settis udi tornit oc fødis af dieris egit, så lenge di der seddendis vorder, oc siden skal bøde efter borgemester oc råds tycke.

35. Om vaben på gåderne: Hvilken mand eller svend, som findis på gåd eller stråd med bysser, sverd, øxe eller nogen anden vaben eller verge, uden hand hafver lovligen feide med nogen, som hand hafver advart borgimester oc fogden om, oc ladit dennom det forstå; hvilken, som ei så giør, men findis her imod at giøre nogen ulovlig gierning, i hvilken måde det sker eller findis kand, den skal tagis oc settis i tornit så lengi, at kongen oc byen fanger borgen for hannom, oc hannom siden at stande til rette; eftersom stadsretten oc voris priveleiger oc friheder udviser, oc epter som brøden er til. Oc icke heller skulle di berre øxer, verge, spyde, bysser eller andit sådant på rådhuset eller til nogen dryk eller forsambling oc samfund; eiheller må nogen hente eller låde hente til sig nogen slags verge i nogen giestebud, gilde eller forsambling under 40 mark til kongen oc 40 mark til byen, for hver sinde så med nogen byes indbyger så findis, som forskrefvit står. Oc dersom så hender sig, at nogen boerdag sker enten årlig eller silde, oc borgimester eller byfogden gifver biffalling at behegte den, som sådan parlament giør, oc dend mands døer blifver tilslågen, som dend skyldige er indkommen, oc i så måder forhindrer, at

fogden eller di, som er udsendt, icke kand kome der ind eller hannom til ords, då skal hosbunden, som i husit boer, stånde byen oc kongen til rette for alle di sager oc gierning, der sked er. Oc dersom nogen borgere oc sønderligen borgimester oc råd ofverfaldis af nogen enten eddel eller ueddel, oc nogen borger sendis bud derom, oc icke strax kommer til hielp, då hafver dend forbrut sit borgerskaf, som icke strax kommer sin medborgere oc nåboe til hielp.

36. Om dåbel, dryk och horerri: Hvem som om hellige natter eller om søndagen eller andre hellige dåge førind høimes er ude, befindis i kroer eller andensteds enten til dryk eller dåbel, di skal settis i tornit eller Nørbånd for slig grov forseelse oc misbrug. Oc hvem som ligger i obenbårlige hoer, den skal drifvis af byen eller straffis efter stadsretten.

37. Om vagten: Skal vagten pågå om aftenen, når 10 slår, oc då skal bysvennen ringe vagt med storumklocken oc gange strax på vagten; oc skal vachten påstå om vinteren, til fier slår, oc om sommeren til trei slår. Oc vid die same klokstunde, som forskrefvit står, skal bysvennen ringe af vagt igien med samme klocke både vinter oc sommer, så hver mand kand vide, når vagten begyndis, oc når di ganger deraf. Oc skal der endeligen gå hver nat 3 vegterre, oc hvem som tilsiges at skal gå i vacht oc icke kommer i vagt, hand skal hafve forbrut 1 sk. gråt oc pante anden dagen derfore. Oc dersom bysvennen eller vachten giør nogen uskel, den stund vagten påstår, då skal di settis i tornit oc straffis derfore, som gierningen er til. Befindis oc nogen 2, 3 eller fliere som ufyrmer vagten, då skal di straffis derfåre efter stadsretten, oc efter som gierningen er til.

38. Om tegiltag: Efter kgl. maist. bifalling skal hver mand rette sig efter oc tecke med tegiltag, oc ingen stråtag efter denne dag at må opleggis på nogen husbygning inden puortenne imod kgl. maist. mandåt, eller straffis af borgimester oc råd som ulydige borgere. Oc same stråtag at afkastis efter dieris befalling uden ald dom eller modsigelse, når di lader tilsige.

39. Om falske skipper, mål, allenne oc vegt: Hvilken mand eller kvinde her efter findis at hafve falske skipper, fieringker, bismer, meleståb, alne eller vegt, som icke er ret efter byens skip, bismer eller melestob, alne oc vegt, då skulle di icke vide dieris egen brøde, oc skal alle skepper, måder oc andit sådant en gang udi hvert år komme på rådhussit, oc då forfåre, hvis brøst derhuos findis, då straffis på dierris pending efter borgimester oc råds sigelse oc efter stadsretten.

40. Om hunde: Hvo som hafver løse skindtig hunde eller køtter efter denne dag, oc efter hand blifver påmindt, den skal hafve forbrut 3 mark til byen oc bøde skåden. Icke skal mand heller må holde kierkebicker, oc hvem sådanne hunde enten ihielskiuder eller slår, hand bøde intet derfore.

41. Om herberge: Hvem som er eller blifver tilsagt at verre herbergere oc holde gestri, den skal låde henge vaben for sin døer, som voris nådigste herris brefve derom indholder; eller skulle di epter denne dag hafve forbrudt 3 mark for hver sinde, at di så blifver påmindt. Oc skal dennom verre uformient at tåge 4. 5 eller 6 sk. for måltidit, ligesom tiden er til, och som der kågis til. Oc eftersom det tit och ofte beklagis, at gåtfolk oc synderligen af adelen, som

fremmede uforvarindis kommer hid til byen giestindis oc icke vide dieres lossement eller herberrig, då skal icke aldeneste di, som ere forordnede at herbergere fremmede, men alle andre formoendis borger, som sidder udi fuld redselsgårde, endeligen verre forpligt at låne sådane fremmede folk hus oc guode staldrum til dieris heste, forskaffindis dennom øl och mad til dennom oc dieris folk oc foder til dieris heste for fyldiste, uansiet om di end med ild, lyes oc andit skal hafve nogen skåde der ofver. Oc dersom der kommer klåge ofver nogen, som i di måder findis modvilligen, då skal di hafve forbrut to enkinde daller til Randers by hver sinde, om di er til stede, undtagindis di hafver siuge folk i husit. Derfor skal hver verre advårt at holde guoede kammer oc stalde om behof giøris; thi fremmit folk kand icke førre hus med dennom. Her foruden skal borgerne verre tilforpligt, når dieris nåboer hafver så mange fremmet, at di icke sielf hafver staldrum nok til dieris heste, då skal di lånne dennom stalderom oc befördelse med senge til di, som forvåre hestene.

42. Om en bagstaebog: Skal bysidderne låde skrifve en baegstadebog på alle di bøger oc rest, som di hafver giort regenskab fore, oc en inventarium på, hvis redskaf oc anden diel, som byen hafver.

43. Om byens jorde: Hvem som hafver nogit af byens jorde, då skal hand icke afhende dennom frå sig til nogen mand, uden den mand, som borgimester oc råd sambtycker, oc skal hand hafve det i dieris minde, førind hand afhender sig samme jorde. Hvor anderledis sker eller giøris, då skal borgimester oc råd hafve dis fuldmacht at tåge dend jorde frå dennem, bode di som anderledis med hver andre kiøber

och selger byens jorde, oc antvorde en anden borger det, hvilken dem tyckis dem best behof hafver.

44. Om byens oc kierkens jordskyld, så oc om husse pending, som er jordskyld af aggerne i vongene: Alle byens oc kierkens jordskyld, som er på nogen hus eller jord her i Randers byes frihed, skal herefter årligen udgifvis, så dend findis på regenskab. Oc om dend, som grunden eier, vil det icke giørre, då skal dend, som husen eller grunden bruger, udgifve samme jordskyld oc andre byens rettighed, eller skal bysidderne udpante det af dennom oc kvorte det i deres huslie. Oc skal jordskylden udgifvis til hver sante Mickelsdag. Så oc skal der ingen huspending udgifvis med skat uden aldeniste en tid om årit med orluf skat.

45. Om prestepending: Hafver meninge almue sambtygt, at hvor som nogen forherder sig oc vil icke til guode rede udgifve sin prestepending, då skal bysideren hafve fuldmagt at pante oc tage frå dennom, som sig forherder, fyldist af dieris huse for same pending, eftersom borgimester oc råd gifver bifalling til.

46. Om udbygning oc svinstier mod gåden: Ville vi her epter ingen ydermere bøgening hafve til gåden enten med skranger eller med andre ny bygning, end som muelen af en vogen kand hafve rum at gå inden rendestiennen. Oc ingen bislag heller lenger at udsettis, oc ei heller nogen svinstier, imod gåden eller i kielderer. Hvem her imod findis at giøre, straffis derfore som en ulydige, oc dend strax at opbryde.

47. Om vogenegten: Hvilken mand, som står for vogenegten oc hannom er tillagt nogen hielp af andre,

oc di ei vil udlegge dieris pending for dieris anpart, då skal bysvennen strax pante dennom uden vidre klåge oc antvorde dend mand same pant, som vogenegten hafver udskicket. Oc hvem som vogenegten tilkomer, oc ville ei redeligen udskicke vognen, då skulle bysidderne lie en vogen oc låde strax pante hannom oc selge pantit oc bitålle den dermed, som di hafver liet. Oc skal aldielis ingen verre fri for vogenegte af die egendomme, dennom tilhøer oc ligger agger til i marken, verre sig addel, prester, borger eller andre, så frembt di icke vil hafve forbrøt di agger, der tilliger, undtagindis di tvinde residentsgårde, sogenpresterre besidder, oc di gårde, borgimester, råd oc byfogden iboer, som af gammel tid sedvonlig verrit hafver. Oc hvem som modvilligen lader sig pante, di skal hafve forbrut 3 mark til byen oc bysvennen 2 sk. for hvert pant. Oc skal di pantis for ald egten, som på guodsit boer, om jorddrotten icke er tilstede eller vil rette for sig.

48. Om lius: Hvilken mand, kvinde, svend eller pige der findis at gå udi udhus eller på gåden med lyes uden lygte, då skal dend settis udi tornit, til hand fanger stillit borgen for sig.

49. Om ild om hellige dage: Skal ingen tende ild under sin kiølle om søndagerne eller andre hellige dage, førend høimes er ude, under 3 mark vide til byen.

50. Om øl til bårgens: Hvilken mand eller kvinde, som borger øl af fattige tienistpiger oc dermed vil bedrage dennom frå dieris bitalling, den må strax låde pante dennom derfore, til så lenge di fanger bitalling for det øl, som di så af dennom udborgit hafver.

51. Om byens tiure: Skal bysidderne verre pligtig at tage uvillig mend med dennom ved juel oc fastelafvens tider oc bese byens tiure, hvor di då foerit ere. Hvilken mands forsømmelse der då findis, hand skal miste sin eng oc stande byen til rette for sin forsømmelse oc beskicke en gaufnlige tiur for dend ugafnlige och holde byen det uden skåde.

52. Om tømber: Hvilken mand, som kiøber tømber oc lader det opskibe enten på grafven eller på jordbroen, hand skal legge det så langt frå bulverkit, at det kand vel verre veigrum at tage fremb og tilbage imellem tømmerit och bulverkit. Oc skal hand låde heden føerre same tømber, otte dåge efter at det er opskibet, ellers skal bysedderne hafve fuldmacht at annamme it af di beste treer til byens behof, hver uge det ligger der lengere end otte dage, hvad heller det er egitømber, furtømber, savdeller, salt eller andit tynde guods.

53. Om røer at afskiude: Dersom nogen borger uden sin gård eller oc borgerfolk afskyder nogen røer her i byen, då skal dend hafve forbrut rørit oc dertil bøde 40 mark til kongen oc byen oc bøde skaden igien, om hand giør nogen, enten med lif eller med guods.

54. Om sandmends hestelie: Hafver oc meninge borgere med borgemestere oc råd sambtygt, at ingen, som er soren borgerre eller indføed borgersøn, eller di, som borgelige frihed hafver, icke at skulle gifve sandmenden her i byen nogen hestelie, eftersom oc af arrilds tid sedvonligt hafver verrit.

55. Ingen at må boe uden byen: Gifvis der tit oc ofte last oc klage, at der giøris stuer skåde oc skalkhed uden byen med tiufnit oc anden diel udi abildhafve oc kålgårde, oc vil derfor, at ingen skal

boe uden byen, men vil hafve dem fordielt, så vel die dennem huser som i husenne bor, undtagendis nogen fornøden embitsmend, som kund verre smid, klokstøber, grydstøber, potmager eller andre sådanne handverksmend for ildens fårlighed oc byens nytte skyld, kand hafve det i borgimester oc råds minde hver mand uden skåde.

56. Når der kaldis til rådhus oc om ulydighed: Når der kaldis eller ringis til rådhus, så skal hver mand endeligen oc uforsømmeligen uden ald undskyldning gange til rådhusit under 2 sk. gråt til vide; oc skal di, som hiemme sidder, strax pantis af dennom, som er i dieris rode, for same 2 sk. gråt uden ald nåde, som forskrifvit står. Men hvem, som siger eller giør imod borgimester oc råds påleg oc biffalning, hand skal derfor stande til rette oc straffis derfore efter stadsrettens indhold.

57. Om månitsdag: Hvilken borgere, som borgimester legger nogen mand månidsdag fore for nogen giald, som hand er hannom skyldige, oc ei hand vil bitålle eller fornøie den, som hand er skyldige, inden same månids dag er ude, då skal hand hafve forbrudt 2 sk. gråt, half til kongen oc half til byen. Oc skal fogden met fire borgerre vordere anklagerens bitaling af skyldenerens boe, oc det guods, der gaufnligt oc gåt er. Oc når månidsdag er noget ofvergangit, oc bysvennen tilsiger nogen borgerre efter borgemesters bifalling, at di skal vordere af skylderens boe, oc di forherder dennom oc vil ei hielpe anklageren til rette, då skulle hver af dennom, som tilsigis oc ei vil giørre dieris kald fuldt, hafve forbrut 3 mark pending til kongen oc 3 mark til byen.

58. Om giestret: Skal borgemester oc råd bruge

giestret her udi byen udi slig måde, som dend brugis i andre kiøbsteder at bitålle inden trinde suoelle, eller fogden med fire borgere derefter at giøre anklageren udleg, om gielden er richtig uden ald tvilsmål.

59. Om sacrament skendere oc Guds ords foragtere: Efter som voris predikanter for nogle år siden hafver gifvit tilkiende, at her då skulle hafve verrit nogle udi byen, som icke ville af Guds ord låde sig undervise eller retteligen bruge det høiverdige altarens sacramente, dog vi forhåbe, at her nu ingen skulle findis af det slags; men ville dog hafve alle oc enhver serdielis, som Gud oc vor nådigste herris bud oc biffalling høre oc lyde vil, kierligen påmindt, at der som der kommer nogen beviselige klage for os om same gudsforagtere at verre forhånden, då skal ingen fordriste sig til at huse eller helle dennom, uden di ville svare til dieris gierninger, oc skulle di for sådanne dieris forherdede ulydighed uden ald nåde straffis oc siden som misdedere byen forvisis.

60. Om ulovlig bofolk at indtage på sit guods, oc hvem som icke må tilstedis i byen: Skal ingen må indtage nogen boefolk i dieris husse, boer eller kielderre her udi Randers by, uden di først gifver borgimester ded tilkiende, så hand epter statsrettens indhold kand forfare, hvorledis di ere skillit fra dieris sidste hosbund, eller hvad lovlig oc erlig beskeen di hafver frå di steder, di sidst er frå kommen, under 40 marks fortabelse til byen uden ald nåde. Oc hvem som findis at hafve indtagen sådan folk uden forlof, oc di døer i armod i dieris huse, kielder eller boder, då skal di sielf låde dem begrafve uden ald byens bekostning i nogen måde. Sammeledis hvem som tager eller hafver fordielt eller lov-

søgt folk på dieris guods oc eiendomb, oc sågvolderen låder dem lovlige udeske, då skal hand strax, inden eskening beskrifvis, verre forpligt oc hafve fuldmacht enten at låde stadstieneren udkaste dennom med dieris fåhrekoste på gåden oc inted hafve forbrut dermed eller oc siden udrette til sågvolderen alt, hvis hand hafver hannom lovsøgt fore, ligesom sin egen giald. Oc på det her udi byen så vel som andensteds må holdis en erlige gemén oc borgeskab, då skal icke heller nogen må boe udi Randers by enten på sit egit guods eller ander dieris, som er lovforvunden for nogen uerlige sag eller oprøer imod sin øfverighed eller i så måde på dømbt at hafve giort det, hand icke skulle, med mindre end at hand enten lovlig ved dom oc ret inden år oc dag sig forklarer for sådanne lovmål oc gierning; heller oc at hand huos borgimester oc råd oc kongens fogit lader sig indskrifve for 3 mark årligen at udgifve til kongen oc 3 mark til Randers by, oc der til med miste sit borgeskab, untagindis borgimester oc råd med en guod samvittighed kunde tyckis at hannom på andre steder af sin ofvermand var skedt ofvervold oc uret, oc då derfore hafve medlidelse med hannom, det mieste mogligt kund verre.

61. Om bofolkis brøgning: Skal aldielis ingen boefolk eller kielderfolk efter denne dag for ildens fare skyld oc for den dyre tid på kuorn, som deraf kand komme, må brøge øl udi nogen kielder eller boeder, oc ei heller nogen byes indbyggerre at låne dennom brygge rede at brøge med eller brøge for dennom til at udselge igien, under 40 mark brøde til byen. Og dersom så skede, det Gud forbyde, at der af forårsagis nogen ulycke, di då, som boer i det hus,

skaden kommer af, at stande derfor til rette enten med guods eller lif.

62. Om brøllup: Hvilken mand eller kvinde, som nogen brullupskost vil giøre, hand skal ingen udspisning giørre, enten med kost eller drøk udenfor brullupsgården eller rådhussit, enten til kocken, kieldersvend, spilmenden, diskanten, kimer oc ringer eller nogen anden, på det Guds gafver icke skal spildis, oc druckenskab forårsagis. Men hvem sådan tienist vil hafve, hand skal forligis med en hver slags, hvad di skal hafve udi rede pending oc gifve dem, hvad billigt ere. Oc skal således endeligen holdis med stadsspilmend som epterfølger: Oc dersom di ere 3, der ere duelige, oc di lieger for brud og brudgom til kierken, søndagen oc mandagen oc om tisdagen til velkommen, då skal di hafve af dend, som kosten giøer, foruden, hvis brud og brudgommen sampt andre gåtfolk gifver, fire daller. Oc der som så sker, at di icke lieger til kierken eller brudmesse, då at gifve dennom 3 daller. Oc dersom en mand icke giør uden en dags kost, då skal gifvis dennom halfanden daller. Oc dersom så er, at stadsspilmenden icke vil hafve eller låde sig nøie, som forskrefvit står, då skal det verre enhver, som brullupit giør, frit for at tåge sig spilmend, hvor hand vil.

63. Om vinduer på rådhusit: Ville di alle di vinduer på rådhussit skulle opferdiges med glarvinduer for byens pending. Oc hvem som siden slår nogen ruder ud, hand skal bøde for hver rude, 4 sk. til byen; men hvem der vil giøre nogen kost der oppe, hand skal lade skafferen bese same vinduer, før kosten giøris, oc hvis di blifver verre i same kost, end di var tilforne, då skal di, som kosten lader giørre, bitålle skåden igien.

64. Om brød at bage: Hvem som brød vil bage, skal bage efter recessens lydelse, heller det skal formenis dem at bage. Oc skal ingen, som skatter icke markskat, bage brød at selge under brødits fortabelse. Oc skal di bage skielligt efter tidsens leilighed, heller bysvennen skal tage det frå dennom. Oc skal ingen kiøbe brød at udselge til forprang under brøddits fortabelse. Oc skal der ingen bage brød at selge uden di, der settis til af borgimester och råd. Hvem der imod giør, bøde 3 mark oc miste sit brød. Oc skulle di hafve dieris laug oc oldermand, på det det kunde gå ordentlig til.

Oc hafver vi nu grandgifveligen ofverveiet denne epterskrefne forordning, hvad hvert brød skal vege, efter som baggerne gifver for hver skippe rog til, oc som tiden tilsiger, oc skal det alleniste forstås om grovbrød at bage, som her efter følger:

Når 1 skip rug gielder 7 sk., då skal bagis af 1 skip mel 11 brød, oc hver skal vege 4 bismermark og 6 lod. Når 1 skip mel koster 8 sk., skal bagis deraf 12 brød, oc hvert skal veie 4 mark oc 4 lod. Når 1 skip rog gielder 9 sk., då skal bagis 13 brød, hver vegtig 4 mark 2 lod. Når 1 skip rug koster 10 sk., då skal bagis 14 brød, hver vegtig 4 mark. Når 1 skip rug koster 11 sk., då skal bagis 15 brød, oc hver vegtig 3 mark 6 lod. Når 1 skip rug koster 12 sk., då skal bagis 16 brød, hvert vegtig 3 mark 4 lod. Når 1 skip rug koster 13 sk., då skal bagis 17 brød, hvert vegtig 3 mark 2 lod. Når 1 skip rug koster 14 sk., då skal bagis 18 brød, hvert vegtig 3 mark. Nar 1 skip rug koster 15 sk., då skal bagis 19 brød, hver vigtig 3 mark 6 lod*). Når 1 skip rug koster

*) *Her og i det følgende er en regnefejl, det må være 2 mark 6 lod, altså stadig 1 mark for høj.*

1 mark danske, skal bagis 20 brød, hver vegtig 3 mark 4 lod. Når 1 skip rug koster 17 sk., då skal bagis 21 brød, hver vegtig 3 mark 2 lod. Når 1 skip rug koster 18 sk., skal bages 22 brød, oc hver skal veige 3 mark. Når 1 skip rug koster 19 sk. skal bagis 23 brød, hvert skal vege 2 mark 6 lod. Når 1 skip rug koster 20 sk., då skal bagis 24 brød, hver vigtig 2 mark 4 lod. Når 1 skip rug koster 21 sk., skal baggis 25 brød, hver vigtig 2 mark 2 lod. Når 1 skip rug koster 22 sk., skal bagis 26 brød, hver vigtig 2 mark. Når 1 skip rug koster 23 sk., skal bagis 27 brød, hver vigtig 2 mark 6 lod*). Når 1 skip rug koster 24 sk., då skal bagis 28 brød, hvert vigtig 2 mark 2 lod, oc så fremdielis efter som dyringen opstiger, hvilket nådeligen Gud afvende.

Denne forskrefne ordning om brød skal altid her efter så holdis, som for er rœrt. Oc hvo her imod giør, då skal brødit tagis frå dennem oc gifvis fattige oc der ofver formenis at båge mere.

65. Hvorledis holdis skal med tienstefolk her udi Randers: Eftersom kgl. maist. vor allernådigste herre hafver ladit sine obne brefve oc mandat udgå, hvorledis hs. maist. at verre kommen udi forfaring om den stuore uskickelighed oc modvillighed sig her udi rigit med tienistefolk begifver, som mandaten vitløftiger formelder, sammeledis efter som vi oc sielf samtligen tilforne indbyrdis eblandt os sielf her udi Randers by hafver giort en vidtegt oc forordning, hvorledis holdis skulle med tiennistfolk at feste, opsige eller biholde, oc eftersom nu høiligen fornøden er, såvel for tienistetiunde, som for hosbundere at holde oc efterkomme, på det her så vel som anden-

*) *Her en lignende fejl, som lige foran side 365.*

steds må holdis guod polieti oc skik, så enhver kunde vide sig der epter at rette oc for skade at tage vare:

For det første: at her ingen ugifte unge karle skal neddersette dennom, enten udi boeder, kielder eller anden steds at tienne for dagløn, siden di er kommen frå dieris foreldre, men enten at leve it erligt handverk helder at begifve dennom udi tienniste huos gotfolk, enten på helt eller half års tid. Oc når de då icke lenger vil tienne dieris hosbunde — verre sig tienistkarle, drenge, pigger eller tiennistekvinder — skal di advåre hannom sex ugger førind forskefne helle eller halfve år forløben ere, di hafver sagt hannem tienniste, oc siden til lavdag tåge sin skriftlige afsked eller pas af hannom, førind di begifver dennom andersteds udi tieniste, så ingen under kongelige straf — eller som ulydige borgere — igien må tage dennom udi sit brød oc tienniste, førind di ere lovlige skild frå dieris forrige hosbund her udi byen, som for er rørt. Men dersom så findis, at sådanne dieris pås blifver elder end 14 dage, førind di begifver dennom udi en anden erlige tieniste, då skal samme pås ingen ydermere eller lengere macht hafve, men dennom at settes udi tornit eller at brugis udi kgl. maist. eller byens arbeide, som andre løsegengere.

For det andit: Hvilke boefolk eller andre, som lenger end 14 dage husser eller heller dennom eller andre sadanne løssegengere, i hvor frå di kommen ere, den skal gifve 1 sk. gråt til kongen oc 1 sk. gråt til Randers by for hver nat, di dennom derofver husser oc heller.

For det tridie: Hvilke boefolk, krogerfolk, rufferske eller andre, som befindes at bilocke nogen mandsfolk enten til tyfverri, løsagtighed, drøk eller dåbbel, verre sig

om hellige dåge eller andre tider, oc det dennom skielligen ofverbevissis kand, då skal di uden al nåde settis udi tornit oc siden forvissis af byen; men tiunde, hvis brøst så findis, at straffis af sin hosbund, som tilbørligt er, oc settis udi tornit til vand oc brøed, eller udi andre måder efter øfverighedens tøcke epter som forsielsen er til.

For det fierde: Hvem som steder sig til nogen anden end dend, hand er udi tiennist huos, oc hand det formedelst hans egen ulovlige opsigelse eller forsømmelse icke holde oc fuldkomme kand, hand skal lønne hannom en anden udi sit sted det første halfve år.

For det fembte: Sammeledis skal hver tienisttiunde endeligen rette dennom efter, strax dieris dag er ude huos dieris førrige hosbund, at komme oc begifve dennom ind i dieris tilkomindis hosbundis hus oc tienniste och icke — som her til dags skied er — løbe omkring af it hus oc i det andit med dryk oc anden uskickelighed, så at hvilken mand eller kvinde, som medelertid tager dennom ind i dieris huse, som for er røert, den skal pantis af statstienerne til 3 mark danskis verd til kongen oc Randers bye for hver dag oc nat, sådanne skier.

66. Om piger oc kvinder, som lader sig beligge, icke at må indtagis, siden di ere belein: På det den ublueligen løsagtighed, som bruges udi gotfolkis brød af tienistfolk i nogen måde må afleggis, hvis mogligt er, hafver vi givet denne epterskrevne forordning, som aldtid her efter holdis skal: Hvor som nogen tienistepige eller kvinde lader sig belige udi sin hosbunds tienniste, så hun blifver fruchtsommelige, då dersom hun føder sit foster i sin hosbunds brød, då skal hand gifve Randers by lige så mange

pending, som kand gifvis af sådan en gård eller boe til huslie, som hand iboer, oc dersom nogen anden tager hinde ind i dieris huse eller bolige her udi byen, så hun der føder sit foster, då skal di derpå boer, som er rådsmand for same voning, gifve Randers by lige så meget uden ald nåde, som gifvis til huslie af di gårde, boder eller kielderre, di iboer. Det same er oc, om lockit kvinder, som andersteds fråkommer, hvem dennom indtager at føde dieris foster.

67. Om borgered oc sin medborgere icke at forfølge for udenbyesmand: Skal ingen tilstedis at verre borgerre eller bruge borgelige nerring, førind di hafver giort dieris borger ed efter statsrettens indhold med høieste ed oc opracte finger, at di skal vere kgl. maist. oc dieris borgimester oc råd på Randers byes vegne en tro oc lydige mand oc giøre dieris medborgerre det skel, die sielf vil hende oc hafve, oc icke tåge dennom nogen anden øfverighed, førind di lovlig opsiger borgemester oc råd, di som nu er eller her epter i det sted kommindis vorder. Oc alligevel at fød borger sønner hafve dieris borgeskab fri, så må di dog icke bruge kiøb oc sal eller nogen borgelig nerring her udi byen, førend di hafver giort borgimester oc råd dieris ed, som før er rørt. Sammeledis skal ingen borger eller indvåner her udi Randers by må tage sig nogen udenbyes mands eller kvindis sag an at forfølge eller oc påtålle emod nogen Randers byes borger udi nogen måde — emod det skel, di sielf vil hende oc hafve — undtagindis den, som tiltålis, hafver forbrut sit borgeskab. Men hvilken udenbyes mand som vil giørre nogen fuldmyndige her udi byen at dielle eller forfølge nogen borgerre eller indenbyes mand her til bytingit,

då skal enten stadstieneren med borgemesters tilladelse eller faugitsvenden med byfogdens tilladelse det forfølge oc udrette, som udi andre kiøbsteder oc sedvånligt er. Hvem her imod giøre, straffis efter borgimester oc råds tycke.

68. Om byens gafn at vide: Skal oc verre en hver soern borgere forlagt oc påmindt efter dend ed, di soern hafver, at di skal afvende byens oc dieris medborgeris skåde, det mieste di kand, at di derfor skal verre forpligt udi tide at advare bysidderne om, hvis dennom til viddendis vorder motvilligen at forhandilis eller giøris emod voris previleger, statsretten, oc denne voris egen vidtagen vilkuor, på det at sønd oc undskab kand afvendis oc tilbørligen straffis udi tide. Oc dersom bysidderne det siden forsømmer, når di derom er advart, då vide di dieris straf der for, når regenskab skal hørris.

69. Om bysidderne: Skal bysidderne epter denne dag efter denne ed, di giort hafver, vere displigtigen årligen at straffe efter byens vilkuor oc vedtegt oc dennom vedlige oc macht at holde, eftersom di indholder oc udviser. Oc hvor di icke her efter straffer de ulydige, som same vilkor ofvertreder, efter di brøde, som di blifver falden foer, oc tager icke dieris pant derfore, då skulle di af dieris egit på regenskab for dieris forsømmelse skyld giøre byen fyldist, om det findis, at di afviste, eller det kand blifve dennom ofverbevist, at dennom er blefven sådan advart oc gifvit tilkiende. Sammeledis begierer oc vil di 24 mend oc meninge borger, som på almustefne hafver verrit tilstede, at bysidderne, di som nu ere eller herepter kommendis vorder, hver udi sin tid flitteligen uden ald forsømmelse må hafve indseende, at byens sager oc

rettighed epter statsrettens indhold, som fremfårne konger os oc meninge kiøbsteder udi Danmarkis rige nådigste gifvit hafver, så oc efter anden kongelige previlegier icke må forsømmis, men påtållis oc komme byen til beste, oc at di må straffis, som der modvilligen imod giør, efter privilegiernis oc stadsrettens indhold, oc bysidderne sielf at stande til rette efter hver capittels indhold, som di forsømmer på byens vegne oc icke forfølger, om det kand giøris bevisseligt, at di der af viste, eller det var gifven dennom til kiende, hvis brøde oc brøst i så måde sked var.

70. Om lig at følge: Når nogen borger, borgerhustru, prester eller dieris høstruer vid døden afgår, då skal alle borgerre under 1 tynd øls fortåbelse verre forpligt at følge dieris lig til dieris leigersted. Oc dersom så hender sig — som nu for kuort tid sked er — at nogen addelsmands fruers eller jomfruis lig vorder hid til byen ankommindis enten at nedsettis udi kierken eller at føris her igiemmel byen til sit leigersted, då skal borgimester, råd oc alle borgere verre forpligt at møde ligit uden byen, oc hvor borgimester oc råd lader dem tilsige, oc då følge liget om aftenen til herbergit oc om anden dagen til kierken, om det her blifver nedersat. Oc dersom ligit icke her nedersettis, men føris igiemmen byen, då skal borgerne så vel som borgimester oc råd følge liget igiemmel byen oc giøre det hus tilbørlige ere med klockerre at låde ringe eller i hvis andre måde muligt er, oc skal byskrifveren verre forpligt at møde på stedit, som borgerne blifver tilsagt at møde, oc dennom ved klår register antegne, så mand deraf kand forfare, hvem som icke møder oc giøre dennom den

sidste ere, under én tynde øls brøde af hver, som icke møder, om hand er tilstede oc uden sygeseng.

71. Om stoelstaer i kierkenne: Hafver menigheden samtykt, at der skal der ingen arfvestoelståde verre i kierken epter denne dag, men når nogen mand eller svend ved døden afgår eller i andre måder buortskillis, som sit stuolståde hafver bitålt, oc nogen af dendis arfvinger eller venner eller nogen anden vil tilholde sig same stoelstade, då skal di hafve det i kierkevergernis minde oc gifve for same stoelståde til kierken 3 mark danske; men dersom dend forherder sig oc icke vil udgifve same 3 mark danske, då skal kierkevergerne hafve fuldmacht at formiene dennom same stoelståde under vold at besøge oc indsette en anden i same sted, som strax vil udgifve same 3 mark. Oc skal ingen indtrenge sig i nogen dieris stoelle, hvor di icke ere tilskrefven, dennom til fortrengsel oc imod dieris villie, som stoelstaene hafver bitalt. Hvor sådant sker, då skal di, som stoellen ere tilskrefvit, gifve kierkevergerne det tilkiende oc kierkevergerne at tiltålle dennom derfore med volds forfylning, som sådanne modvillighed giøre for hver sinde, dieris brøst som findis. Men hvem som icke allerede hafver nogen visse stoelståde, då skal kierkevergerne forskaffe dennom stoelståde for dieris pending efter som forskrefvit ståer. Oc hvis pending, di i så måde opbere, skal di med andit kierkens indtegt føre til regenskab, oc der udi så vel som anden kierkens bestilling bevisse dieris flittighed oc troskab efter dieris ed, di giort hafve, oc som di sielf vil stande til rette fore.

72. Om ligkiester: Skal der ei heller efter denne dag nogen lig må nedersettis i kierken udi egikiester,

uden der gifvis tyfve slette daller for same ligs begrafvelsested, der udi egikiester nedersettis, oc af hver furkieste udi kierken 8 daller, om det er fuldvoxen meniskis lig, oc unge mennisker oc børn mindre efter leilighed. Item på kierkegården skal gifvis af en egikiest 10 daller oc af en furkiest 2 daller oc af små børn oc lig mindre efter leilighed. Oc når nogen lig skal begrafvis, då skal di først hafve jorden udi kirkevergernis minde, oc kierkevergerne då at forevisse dennom sådanne leigersted oc begrafvelse undtagindis di sielf eller dieris foreldre hafver dieris ligsten, som di må begrafvis under, och gifve kierken alligevel sin rettighed. Kierkevergene skal også flitteligen hafve indseende der udi, at der icke imod handlis, såfrembt di icke sielfver derfore vil stande til rette, oc dem her imod giør, at hafve forbrut til kierken it half hundret rixdaller. Oc skal kierkevergerne sielf, hver i sin tid, vere forpligt at indkrefve, hvis pending som for begrafvelse udlofvis, førind regnskab giøris, thi vi aldelis ingen restants vil hafve, såfrempt di icke sielf vil bitåle det af dieris egit.

73. Om ligsten: Efter som sedvånligt hafver verrit, siden her først er blefven ligstien på nogen begrafvelse udi st. Morthens kierke, at ingen skulle hafve uden en ligsten i same kierke, oc den icke at må indlegges uden borgemester oc råds oc kierkevergernis tilladelse, alligevel di kunde hafve tåld minde for leierstedit oc ligkiesterne, som tilforne var nedersat oc for jorden oc kierke guolfvit då at bryde, oc 24 mend tilforne på menighedens vegne efter dieris udgifne forseglede oc underskrefne brefs lydelse — så vel som meninge borger nu på almusstefne — hafver verit begierindis af borgemester oc råd, at di ville

føre råd ved den usedvånlige uskickeligehed, som då våre begyndt med nogen ligsten, som var indlagt i kierken emod borgimester oc råds oc kierkevergernis vilge oc sambtycke, oc at der måtte straffis efter som vidburde, på det di oc dieris efterkommere også kunde i sin tid med borgimester oc råds minde fange plads til en ligstien i kierken, efterdi pladsen er liden udi kierken, oc vi icke hafver uden den enne kierke til begrafvelsesteder, som same 24 mends bref vidtleftigen omformelder, så er nu om ligstien giort sådan en forordning efter gamel sedvåne oc fornødenhed, at ingen mand eller kvinde skal må indlegge miere end én stien udi kierken på sin oc sin hustrues oc børns leigersted, oc den at hafve der ind udi minde under lougsens forfølgelse oc straf som vid bør. Oc dersom nogen ydermere vil forere andre sin afgangen venner eller blodsforvandt, nogen hederlig ligstien, då skal di det oc hafve udi borgimester oc råds oc kierkevergernis vilge oc minde, under same forføling, om di anderledis giøre. Oc sådanne ligstien skal ingen siden må berøfve di sallige afgangen, som dennom hafde ladit bikoste oc indlegge, icke heller nogen af dieris arfvinger at må hafve macht udi nogen måde at bortselge dennom til andre end dierris egenne oc dieris arfvingers leiersted, at må hafve der under arfving epter arfvinge oc gifve kierken sin rettighed for hver lig, der under settis; men stienen ald tid at blifve liggindis kierken oc kierkegulfvit til beprydelse oc di sallige afgangen til en ihukommelse. Oc dersom dieris arfvinger oc efterkommer endskiønt lader sådanne stienne forny eller omkring hugge, skal di dog icke må lade ude forglemme dieris nafn, merk oc årstal, som dennom først hafver ladit bekoste,

under 20 dallers straf til kierken oc agtis som dend, sine forelder oc forfedre foragte vilde.

74. Ingen at verre fri for begrafvelse pending udi st. Mortens kierke: Efter som sallige høiloflige ihukommelse konning Christian dend tridie af kongelige mildhed hafve gifvit, undt oc tilladit borgimester, rådmend oc meninge borger her udi Randers dend Helligånds kierke — som kaldis sancti Mortens kierke — til en sogenkierke med coret oc andit dends fundering, som dend nu begreben oc forfunden er, at må oc skulle hafve, nyde, bruge oc beholde til en sognekierke til evig tid, hvilken forordning hans maiestæts elskelige herre søn, sallige hogloflige ihukommelse kong Frederick dend anden siden efter hannom stadfest hafver oc der til med funderit Vordup bye at blifve under sancti Mortens kierke oc dend aldtid at holde for dieris rette sognekierk oc dertil med af synderlige gunst oc nåde gifven same kierke it kierkebuol udi Vordup aldtid dend at efterfølge oc beholde, skylder årligen it pund korn. Oc epfterdi same sognekierke hafver ingen anden indkomst end forskrefne Vordup byes tiende oc det forskrefne buol, så oc nogen ringe jordskyld her udi byen til at holdis ferdige med, oc kierken behøfver megit både til blytekning, som vi nest Guds hielp ville hafve på same kierke, oc andit af sådanne årsag, på det kierken kunde holdis ved macht, efterdi den med kgl. maist. tilladelse nu hører Gud oc os sielf til, oc vi ingen anden kierke hafver til begrafvelsesteder her udi byen, end dend same, hafve vi påtagit os sielf dend tynge oc beskatning, at hvem som skal begrafvis udi kierken, då skal gifve tiufve daller af hver egikieste oc oette daller af hver furkieste oc

mindre efter leiligheden for halfvoxen folkis oc børns lig, — då hafver di 24 mend på menighedens vegne gifvit for svar, at di aldelis ingen vil hafve forskonit for same pendings udgift for begrafvelse, hverken borgimester oc råd, sogneprester, cappellane, skolmester eller andre, alligevel di kunde hafve haft stuor umag for byen oc kierken, undtagindis alleniste fattige skuolens personer, som går i latinske skoelle, så oc hørere — om det begieris — di må hafve dieris begrafvelse fri for Guds skyld på dend nordre side kierken emod skuolen, hvilket di aldtid så vil holdit hafve, som forskrefvit står. Oc på det der icke skal blifve trette oc klammer for same begrafvelse pending, efter ligit er begrafvit, som hidindtil sked er, då skal kierkevergenne verre forpligt enten at tage rede pending eller forlofver, førind ligit blifver begrafvit, så frembt di icke sielf vil bitålle dennom, når regenskaf holdis.

75. Om kierkevergene: Ligesom bysidderne ere betroede ofver byens vidtagne vilkuor at holde oc epter straffe, så oc ofver byens indkumst oc udgift, så skal oc kierkevergerne, di som nu ere oc her efter kommindis vorde, efter den ed, di sorn hafver, holde ofver kierkens vilkor, indkumst oc udgift oc ramme hindis gafn, så intet forsømmis, så frempt di icke sielf vil stande til rette oc bitålle alt, hvis forsømbt er, når regenskab skal holdis. Disligist skal di verre forpligt at forskaffe den alderbeste, uforfalskede rinske vin for kierkens pending, her i byen er at bekomme, som skal forbrugis på altarit udi det høgverdige sacramentis annamelse. Oc dersom anderledis befindis, eller der kommer nogen sandferdige klage, at der udi slig måder forbrugis nogen uklår eller dof-

ven vin, kierkevergerne icke då vil straffis derfore, som vidbøer. Oc udi ald dieris bestilling rette dennom efter borgimester oc råds bifalling. Di må oc ingen restants hafve, når regenskaf holdis.

76. Om sagfald, stadsretten, privilegier oc vilkor at holde: Oc efterdi Randers bye hafver en såre ringe indkompst oc forråd til at holde disse mange broer, torne oc andit ferdige med, når den stuore sedvånlige årlof skat fråtagis, som byen årligen udgifver til kronen, så vi oc meninge byens indbøger dertil må beskatte os sielf, når nogit behof giøris, då på det sådanne beskatning i nogen måde kand blifve almuen dis lideliger, ville vi ded aldtid uden ald fortred eller modvillighed så holdit hafve, at for nogen her udi byen falder til kgl. maist. oc kronen for nogen sågfald, då skal di i lige måde verre falden lige så fuldkommelige til Randers bye — så vel som udi andre kiøbsteder her udi Danmark sedvånligt er — hvor stadsretten oc disse voris vedtagne byes vilkor icke udtryckeligen formelder, hvad bødis skal for hver serdielis forseelse; thi det er bedre, at dend brødige oc skyldige betaller, end den uskyldige, dog stadsretten oc andre voris privilegier uforkrenkit i alle måde, som vi ubrødeligen vil holde oc holdit hafve i alle måde, så vel som voris egne vidtagne vilkor, som forskrefvit er.

Conclusio: Oc dis til ydermere vindisbyrd oc tryger stadfestning at vi dette forskrefne samptligen udi ord, puncter for os oc voris epterkommere så alvorligen oc ubrødeligen vil holdit hafve, hafver vi forskrefne borgimester oc råd oc forskrefne 24 fuldmyndige mend på meninge almues vegne voris stats-

signet herunder hengt oc trøkt, oc enhver med sin egen hånd oc sedvanlige merk her under skrefvit.

Datum Randers, nytårs dag anno 1609.

På de følgende blade findes: »Register på forskrefne vilcor, hvad enhver capittel indeholder.« *Det er en gentagelse af overskrifterne til de 76 kapitler.*

Herefter følger 37 navne og bomærker.

Efter originalen, der findes i Landsarkivet i Viborg: Randers rådstuearkiv. Den er i folio, prentet og skreven med fast og øvet hånd og indbunden i læder. Bogen begynder med stadsretten med privilegier og rettigheder i 81 kapitler, givne af kong Christopher og dateret: Nyborig den 12. dag augusti 1444. *Den del af bogen, som indbefatter videbrevet, er særskilt gennemtrukken med en tyk silkesnor, hvorved hænger i trækapsel byens segl, der er 6 cm. i tværmål.*

Forhen trykt i »L. C. Neckelmann: Om kommunevæsenet i Danmark«, Kjøbenhavn 1836, side 145—85.

Tillæg.

Anno 1649, nytårsdag.

1. Efter recessen må icke mellis med anden allene end sellandske allen enten til indkiøb eller udkiøb, såfremt di icke vårene vil have forbrut.

2. Eftersom stoer uskickellighed befindes her i byen med mange atskillige af mend og kvindes personer, som indfløtter her i byen at boesette sig, och icke mand ved, hvorfra di ere ankommen, eller hvad besked di hafver med at føre, hvorfore forbydes menige borgerskab och indbyggere, at ingen efter dene dag tager nogen fremmede folk til husmend at bo-

sette sig, førind de af borgemester och råd hafver louf och bevist deris rigtig besked, hvorfra di ere ankomen.

3. Desligeste ochså forbydes borgerskabet icke at tilstede nogen fremede med humble, hamp och hør eller anden våre udi deris huse at oplege och udhøckre, dermed borgerskabet at giøre forprang imod recessen och voris privilegier, så frembt de icke ville straffes och stande til rette, som vedbør.

4. Svin, får och ugavnlig temon och serhiord skal holdes her af marken.

For 1650 har vi de samme fire poster, dog er svin udskilt af 4. post til en særegen:

Svin er forordnet at blifve her på marken i dete år formedelst olden, som tilstunder.

1651 gentages de igen ligesom for 1649, og der tilføjes:

5. Vogenmend skal vere af vongene efter sollen er nedgåen.

6. Plovleien af landsbyen icke at hafve biedsted i vongene.

1652 gentages de 6 poster igen og tilføjes en:

7. Når nogen med homel ankommer at udselge i skepertal, skal de sig for borgemester angifve og så dermed forføige sig til tornit dem at lade taxere af taxediuerne och stadstienern, dem med rigtig skepe udmåle, under straf.

Efter »Randers byesbog«, folie 174a—179b, der findes i Landsarkivet i Viborg.

Tildels trykt i »L. C. Neckelmann: Om kommunevæsenet i Danmark«, Kjøbenhavn 1836, side 185—86.

Voer, Rougsø herred.

1707.

Nogle poster som det velbårne herskab til Steenalt har gotbefunden at lade anbefale for at forbedre Voer byemænds deris grande og videbog med, forfatted udi 13. cap. 99 art., som og at bemelte byemænd samtlige ere udtagne for det af dem at holdes og efterkommes.

I. Om kirketjenesten og sabatens helligholdelse.

1. Som gudsfrygt er grunden til ald fred og velsignelse i vor gierning og arbeide, ville vi have alle søndage og helligedage helligholdet, kirken med voris børn og tynde søge, uden sygeseng eller anden uomgængelig fornødenhed det forhindrer. Hvo med groft arbeide og udeblivelse sig her imod forser, bøde første, anden og tridie gang 1 mark. Sker det med fremturenhed, da som Guds ords foragtere stande åbenbare skrifte.

2. Ville vi giærne, at en af hver gård skulle komme i morgenbøn, nær klocken ringer, helst når det er hverken høst- eller sædetid. Hvo det ei vil giøre, må Gud selv straffe.[1])

3. Præstens medhielper skulle have tilbørlig opsigt med sabatens og gudstienestes vanheligelse og ved stefne udi den dertil forordnede bog, som dægnen tegner udi skade og vedtegter, lade antegne overtræderne, for hver gang den sig forser, til herskabets efterretning, som det alvorligen vil lade straffe.

4. De unge folk skal indfinde sig, hver gang at præsten af prædikestolen advarer at møde efter tiene-

[1]) *De sidste 20 ord er overstreget, og i stedet er tilføjet:* om vinteren når den holdes, og klocken ringer.

stens forretning, for dægnen til overhøring. Hvo her imod giør, pantis hver gang for 2 sk., som oldermanden med de pantende må nyde til deris egen brug. Og skal forældrene hver svare for deres børn, under hvis myndighed de bør derigeres. Tienestetynde svare for dem selv, som skal agtes ved andre mulcter for forseelser.[1])

II. Om vide og vedtegt og videbødsel.

1. Hvad som bliver på talierne skrevet, vedtaget eller ved vide, skal dægnen[2]) i den dertil forordnede bog antegne og nyder for sin umage af videbyget 4 skp.

2. Det er fuld vide og vedtægt, hvad som af otte af oldermanden udnæfnte mænd på stefne vedtages.

[1]) *Ved udstregninger og tilføjelser er posten ændret til:* De unge folk fra 8te år og derover møder hver søndag i kirken efter tienestens forrætning for dægnen til overhøring. Hvoe her imod giør, pantis 1. 2. og 3. gang for 1 sk. Og skal forældrene hver svare for deres børn, under hvis myndighed de bør derigeris. Tienestetynde svare for dem selv. Og på det hermed rettelig kand omgåes, skal deignen og præstens medhielpere i kirken strax efter skrive de udeblivne, dem rigtig antegne, under 2 sk. straf for hver, der ses igiennem fingre med. Og skal den fortegnelse på de skyldige leveris oldermanden og de 8te mænd hver fierde søndag, som strax skal pante de udeblivende og selv beholde og sig det så nøttig *giøre*, som de véd og kand. Forser nogen sig mere end 3 gange, da pantis di 1. gang for 4 sk., 2. gang 8 sk., 3. gang 12 sk. og 4. 5. og 6. gang dobbelt, som til gudelig brug skal blive anvendt.

[2]) *Her tilføjet:* eller en anden i hans forfald.

Hvilke ote mænd bør årlig at udnævnes ordentligvis omkring i byen, såvel halve som hele gårdsmænd, af så mange, som haver aufling, i henseende at de alle bør at nyde og holde hegning og granderet som byemænd og medgrander.[1])

3. Hvo som ei møder på stefne eller hans visse bud,[2]) bøde hand 1/2 skp. byg til vide.

4. Ingen må komme til stefne, som inted har der at bestille,[3]) at sætte folk sammen eller giøre skiælmeri, som tit sker. Hvo det giør, skrives for en half skippe byg.

5. Inted må vedtages, som er mod grandbogen, mens alting sigte til byens det almindelige beste.

6. Bryder nogen 8te mænds vide, bøde tre[4]) skiepper byg.

7. Bymændene svare videbøder for sine husfolk, inderste, tynde og børn, når de ei selv har at bøde med, i henseende at ingen bør at antage et skarn.[5])

8. Videbødsel skal enhver clarere hver månedsdag,[6]) da der for alt, hvad som på talierne er skrevet, skal

---

[1]) *Posten ændres til:* Det er fuld vide og vedtægt, hvad som af oldermanden og de 8te mænd på stefne vedtages.

[2]) »*visse bud*« *ændres til:* tienestekarl *og* »*hand*« *udstreges.*

[3]) *Her tilføjes:* være sig kvinder, børn og andre tienestefolk.

[4]) »*tre*« *ændres til:* toe, *og til posten føjes:* og de andre dog at holde vedtægt alle under lige straf.

[5]) »*sine husfolk*« *ændres til:* hustruer *og i stedet for de sidste ni ord sættes:* og dem det at afkorte i deres løn.

[6]) »*hver månedsdag*« *ændres til:* fra Voldborgdag til Allehelgensdag og fra Allehelgensdag til Voldborgdag.

penge udlegges. Og betales der for hver skeppe byg, som derpå er skrevet, 8 sk.

9. Dagen, når talien skal clareres, skal gives velbårne husbonden tilkiende, som vil da lade sin fuldmægtig overvære.

10. Når byens udgifter ere fratagne, deles resten af videkorn og penge proportionaliter imellem byemændene, halv half, hel gård helt, eller komme til byens nytte, som brandstier, bådshager.[1])

11. Tallierne må være på båndet hos oldermanden i seniste, når havrsæden begynder, og oldermand, hiorde og markmand da være antagen.[2])

12. Hvis bøde som til herskabet hiemfalder, skrives[3]) bag på enhvers tallie.

III. Om skickelighed ved stefne.

1. En hver skal give lyd ved stefne, imedens markmanden lader skrive, særdeles når oldermanden råber til lyd. Hvo da giør ulyd med skienden og banden[4]) skrives strax hver gang for én skieppe byg.

2. Ingen skal svare i andens sag, uden hand beder sig og nyder forlof og lyd, under straf at give 1 skp. byg.

3. Hvo som bær noget gevær med sig til vide, være sig tyrkølle, øxe, vognkiæp, stor stav eller deslige, bøder derfor 1 skp. byg. Truer hand dermed eller giør skade, lide som vedbør efter loven og give til sit herskab 2 rdl.[5])

---

[1]) *sidste otte ord senere tilføjet. Senere ændres posten til:* Når byens udgifter ere fratagne, skal resten til byens nøtte og gavn blive anvendt.

[2]) *Posten senere udstreget.*

[3]) *Her tilføjes:* i den for degnen beordrede bog.

[4]) *Fire sidste ord udstreget.*

[5]) *De syv sidste ord udstreget og istedet sættes*: Hvo

4. Hvo som bander hinanden, bøde 1 skp. byg til vide og 3 mark til herskabet.[1])

5. Hvo som på stefne løgter hverandre, bøde 4 sk., og dersom hand det ei kand bevise, passere for løgner og der foruden bøde 1 skp. byg.

6. Hvo som på stefne svær sig vitterlig om men og drives der over med vidnisbyrd til løgn, bøde 1 td. byg til vide og til herskabet 2 rdl. og derforuden efter loven stande åbenbare skrifte.

IV. Om oldermanden og de ote mænd, deris forretning.

1. Oldermanden enten beskikkes af herskabet eller tages dertil ved val eller lod af samtlige grander. Hans bestilling skal være:[2])

2a. at skrive på en hvers tallie strax efter markmandens mund eller anden troefast mands eller karls mund, som de kiærer skade over uden nogen snak og ophold, eller bøde til vide 2 mark,[3]) som af de 8te mænd strax skal udpantes til et fierding øl.

---

som giver anledning til klammer eller giør slagsmål, bøde 4 sk. og derforuden lide efter loven.

[1]). *Ændres til:* Hvo som bander ved stefne bøde for første band 6 sk., 2. gang 12 sk., 3. gang 1 mark og så fremdeles.

[2]) *Ændres til:* Oldermanden og de otte mænd tages årligt dertil ved valg eller lod, dog således, at det går om i byen, at icke nogen af samtlige grander forbi*gåes*. Oldermanden og de otte mænd bærer omsorg i tide for en anden oldermand, 8te mænd, hyrde og markmand at blive udnævnt.

[3]) *Det følgende ændres til*: hvormed de 8te mænd skal have indseende, at det sker, eller strax panter

3b. Skal hand medkræve mænd til at[1]) bese diger og luckelser samt vængernes og engenes hegning, hver gang stefne er holdet.

4d. Skal hand med andre til sig tagne[2]) mænd skaffe enhver klagende ret efter grandbogen[3]) uden ophold eller bøde for hver gang 1 skp. byg til vide og 3 mark til herskabet.[4])

5e. Skal hand selv holde vide og undertiden om nattetide have opsyn med markmanden og granderne til frygt.

6f. Hvis penge hand legger ud til byens nøtte, skal ham gotgiøres ved taliernes clarering.

7. Den som oldermand er, nyder det år fire skepper byg af videt,[5]) mere og mindre efter hans dueligh ed og med grandernes samtykke.

8. Når oldermanden får skrevet efter markmandens mund, da, før hand tager fat på naboens tallie, skal hand råbe og forhøre sig hos andre, om de ved noget at røbe; thi når tallien er gåen forbi, duer ingen mænds angivelse, men da skrives hand selv[6]) for det, som dølt med andre, efter deres straf.

---

oldermanden for samme 2 mark, som de må nyde til deris part. Forsømmer de det, bøde til vide dobbelt.

[1]) *Ændres til:* Skal hand og de 8te mænd.

[2]) *Ændres til:* Skal han med de 8te mænd.

[3]) *tilføjes*: og anden vedtægt.

[4]) *De fem sidste ord ændres til:* og mændene 4 skp. byg. Men hvis nogen poster skulde forefalde herudi, de ei kand skaffe den klagende ret, da at give herskabets fuldmægtig det tilkiende.

[5]) *Det følgende udstreget.*

[6]) »*hand selv*« *ændres til:* angiveren.

9. Hand skal efter begiæring strax før høst og før slet med opkrævede[1]) mænd syvne hver mands korn og eng, som de ere begiærende.

10. Oldermanden skal udmelde 4re[2]) mænd, som med ham skal bese hver mands tyre på bæsterne,[3]) om de ere forsvarlige.[4])

V. Om markmanden.

1. Markmanden med herskabets villie og samtøkke[5]) antages af samtlige grander dag og nat at have korn, mark og eng udi god opsyvn for en vis løn[6]) efter hans leilighed og herskabets sigende imellem granderne og markmanden.

2. Hvis han ser i skade, skal hand vel have ihukommelse at lade rigtig skrive hver høved hver gang, om det kom 10 gange i skade om ugen, da det ene at skrives som ti andre, og ei lade skrive efter sit eget hoved, én for 4 eller 5, som vel har haft 10, og en for ét, som har haft 3 a 4 høvder, som tit er sked.

3. Når der stefne holdes, skal hand indfinde at angive for oldermanden, som det skriver på tallierne, en hver mands brøde til kiende fra dend første til dend siste.

4. Markmanden skal have sin tallie på båndet, og

[1]) »*opkrævede*« *ændres til:* fire.

[2]) »*4re*« *rettes til:* 2de, *siden rettes det hele til:* oldermanden med 8 mænd.

[3]) *Tilføjes:* når påklages.

[4]) *Her tilføjes følgende som en selvstændig post:* Om oldermanden og de 8te mænd overfaldis etc., gives herskabets fuldmægtig det tilkiende, og dog fortfare med sin forretning under straf efter denne cap. 4 art.

[5]) *Sidste fem ord udstreget.*

[6]) *Det følgende udstreget.*

der som det bevises ham over, at lyve nogen på eller dølger det fæmon, hand har set i skade, og det ei angiver, indtager eller affører, da bøde hand den andens straf 1 skp. byg til videt og derforuden give til granderne 1 mark, som oldermanden strax skal lade udpante.[1])

5. Hvis fremmet fænet, som støder over på mark eller eng, må hand tage 2 sk. for støcket, være sig enten fæmon, bæster eller svin, 4 sk. for en flok får eller giæs, enten den er liden eller stor[2]), dog må hand ei lade dem ud, førend manden, hvis korn eller eng det blev taget udi, får skadebod, med mindre hand det selv vil betale. Giør hand her imod, bøde $^1/_2$ skeppe byg til vide.

6. Når det almindelige syven tages af oldermanden, da skal markmanden sige hver mand sin skademand[3]) eller derfore selv lide og bør derfor at være der hos overværende.

VI. Om hyrdens vogten og hiord.

1. Hyrden skal drive med fæmon og får, hvor hand forevises, fri hver mands korn og eng. Og så tit hand af én eller nogle få påmindes, da må hand drive; ti deris leiligheder er ei som alles eller alles

[1]) *Her indføjes en ny post:* Hvis kveg hand finder udi skade udi nogen mands korn eller eng, skal hand levere til den, som kornet eller engen eier, som kand nyde skadeboed.

[2]) *Her indføjes:* og af byens bæster, kvæg, svin, får eller giæs nyder han halvt imod det fremmede.

[3]) *Her indføjes:* i hans påhør, og det således at hand sin æd derpå kand aflegge, om forlanges, når tallierne clareris.

som éns. Klages over ham ved vide, at hand har 2 gange siddet overhørig, bøde 1/2 skp. byg til vide.[1])

2. Hand skal følge hiorden igiennem byen til den siste mand, førend hand slipper den, under 1/2 skp. byg til vide.

3. Hand skal have sin tallie på båndet, om noget kommer fra hiorden for hans forsømmelse i skade, enten i eng eller korn, og bøde lige så høit som en anden mand. Men opdriver hand med villie nogen mands ager eller eng, skal hand efter oldermandens og 8te mends syven og kiendelse det betale, som skal udpante det hos ham, når begiæris.

4. Hyrden bør sin rettighed af hver mand, korn, melk og deslige. Klager hyrden på stefne over nogen, og hand ei retter for sig at fornøie hannem med forsvarlig korn, da skal ottende dagen oldermanden med menige grander[2]) det udpante, hvorimod hyrden skal svare til, hvis som for hans forsømmelse bliver borte.[3])

5. Fanger nogen af granderne skade på sit kvæg, da må ingen være sin egen dommer at tage selv skadebod, men oldermanden med granderne[4]) ere pligtige at møde til vide og forlige dem, den ene hans bødsel til, den anden hans bødsel fra, hvad ret er på begge sider.

6. Hand skal skille hiorden ad på Volborigdag og da tage imod, hvis bæster ei kand tyres.

---

[1]) *Ændres til:* Hyrden skal drive med fæmon og får, hvor og når hand forevises efter oldermandens og de 8te mænds vedtegt, fri hver mands korn og eng, eller bøde 1 skp. byg til vide.

[2]) »*Menige grander*« *rettes til:* de 8te mænd.

[3]) *Tilføjes:* eller kommer til skade.

[4]) »*Grander*« *rettes til:* de 8te mænd.

7. Særhiord må ingen holde fæmon, bæster eller svin. Men bliver et høved svagt, da skal menige mand være pligtige at vise ham et sted, hvor hand kand vogte sit svage kvæg, at det ei skal gå for sig selv[1]) på kornet. Giør nogen her imod, bøde 2 skepper byg til vide for hver dag[2]) og til herskabet 2 mark.

8. Svinehiord skal optages, så snart mand om foråret begønder med ploven. Svinehyrden skal og have sin tallie på båndet at skrives, om noget kommer i skade for ham, lige som er melt om fæhyrden, og betale skaden.

9. Ingen gadesvin[3]) må gå på gaden, men skal følge hiorden. Bliver det nogen mand overbevist, bøde vide 1 skeppe byg.

10. Samme straf er lam- og gåsehyrden og undergiven.

11. Ingen mand må have 1 eller flere gæs, som ingen gasse haver.[4])

12. Hvo som orningen holder forsvarligen efter granders samtøkke, nyder efter gammel skik 1 ørte[5]) byg af videt.

13. Byens tyr, når den fra gården opkommer til byen, skal en mand, som loden falder på, tage tyren i hus, når tid er, sommeret igiennem, og svare til den, mens hyrden skal aften og middag levere dend i hans gård for den sædvanlige betaling. Og det skal gå omkring i byen naboe efter naboe.

---

[1]) *Her tilføjes:* på egen hånd.

[2]) *hver dag ændres til:* hver høved hver gang, *og de følgende fem sidste ord udstreges.*

[3]) »*Gade*« *udgaar og efter* »*svin*« *tilføjes:* eller grise.

[4]) *Her tilføjes:* under vide af 2 skp. byg.

[5]) »*1 ørte*« *ændres til:* 12 skp.

14. Det yderste af hornene på hver mands køer eller kvier skal på Voldborigdag være afskårne eller bøde 1 skp. byg til vide, 3 mark til herskabet[1]) og derforuden, om den giør skade på andres køer, betale skaden.

15. Skadebod for tyrstang bøde alle granderne den, som skaden fik, efter som det er verd.

16. Fanger nogen skade på sit fæmon af andres fæ, som ei er klaget på, da bøde fællesgrander skadeboed, men er der klaget derpå, da betaler den skadeboed, som eier det, til den, som skaden fik.

17. Skabede bæster skal menige mand have forlov til at døde, om det føres til byen; men kommer det af våde, da dødes og bæster, og menige grander betaler skadebod til den skadelidende.

18. Ingen af menige byemænd må underståe sig at tage noget fremmet fæ til græsning eller foeder førend de til forne[2]) har ladet herskabet det vide, om hand behøver enten til græsning eller foeder noget fæ hos dennem, da skal de være forpligtede til at tage der imod. Hvo her imod giør, bøde til herskabet for hver nød 2 rdl.

19. Vedderne må ei efter st. Mickelsdag gå med fårene, under 1 skp. bygs straf, men de skal tyres.

20. Imod eller iblandt fårene, når de kommer i byen, må ingen gåe, ellers bøde 1 skp. byg til videt.

21. Lam må ingen formene hus hos sine fåer eller

[1]) *De fire sidste ord udstreget.*

[2]) *Det følgende ændres til:* det har tilbudet samtlige granderne på stefne, som det nyder for betaling 1 mark 8 sk. af et høfde, og regnes 2 bæster for 3 høfder om sommeren. Om vinterfoering, kand de self forenes, eller oldermanden giør ligning.

udskyde, under lige straf, på det at eieren kand søge dem op igien i byen.

22. Svinene skal man helde, og afklippe vingerne på gæssene. Om hyrden ei kand møde dem, ellers skal eiermanden selv stande til rette derfor og bøde — efter vide — skaden.

23. Griesesøer må ingen have hiemme at tyre ved deris gårde og føde så dem og griesene i kornet, men de skal enten følge hiorden eller tyre dem i fælleden.[1])

VII. Om hegning.

1. I vangene må ingen bede med løse eller heldede bæster, siden andres korn er opløben. Ikke heller bede i bygvangen, hvor hvede såes i hvedesædstiden. Hvoe her imod giør, bøde til vide 4 skeppe byg og 3 mark til herskabet.[2])

2. Når Voldborigdag er gået, eller byget er såed, skal hver mands bæster[3]) gå med hyrden eller bøde[4]) 1 skp. byg. Klager hyrden, at hand dem ei kand møde, skal eiermanden sætte en klæppe på dem, eller selv stande til rette derfor.

3. Kommer nogen mands bæster eller fæmon i skade i rugvangen for Voldborigdag, i bygvangen eller havrvangen eller i engene for midsommer[5]) bøde for hver 1/2 skp. byg. Sker det i rugvangen efter Volborigdag og i de andre eller engene efter st. Hansdag, da bøde for hver 1 skp. byg foruden skaden.

4. For Voldborigdag skrives et svin i koevangen

[1]) *Tilføjet:* under 1 skp. byg til vide for hver dag.

[2]) *Sidste fem ord udstreget.*

[3]) *Tilføjet:* som ei må tøires.

[4]) *Tilføjet:* for hver.

[5]) *De elleve sidste ord ændres til:* efter Mortensdag i byg- og havrvangen eller i engene efter Voldborgdag.

eller engene for 4 sk. til vide og 8 sk. siden st. Hansdag.[1]) Og en flok gæs for 1 skp. byg hver gang foruden skaden.

5. Selv samme straf sker med lam og kalve, ti vi ville ingen kalve have udi voris kornvange.

6. Om natten, da de løse bæster er fra hiorden, skal enten menige grander skiftes til at vogte dem, eller de at stå i gårderne.[2])

7. Hvo som stiæl andres helder, skal det hele år være hver mands heldetyv, og derforuden bøde 1 skp. byg til vide for hver gang.

8. Hvo sig forsér 2 a 3 gange i rad bøde dobbelt.

9. Hvo som lader sine svin gå i kornet om natten, bøde for sin skarnvurnhed for hver svin for hver gang til vide 2 skp. byg foruden skaden.

VIII. Om tyring og tyrebæsterne.

1. Udi tyringen, hvor til af fællingen noget hvert år skal udlegges, skal hver mand have tyrebæster efter gårdens hartkornsproportion.

2. Hvo som ei holder forsvarlig tyre på sine bæster, skal straffes for ½ skp. byg til vide og 2 sk. for hver tyr til oldermanden og opsyvnesmændene hver gang deres brøst befindes.

3. Ingen må om nattetide findes i tyrevangen, med mindre hand vil vere tyv for, hvis der bliver bortstålen af tyre.

4. Haver nogen hingst eller uskåren plag, som ei kand stå i tyrevangen, må hand et sted eller 2, hvor granderne det samtøkke, tyre samme bæster, dog på sit eget, og svare naboer til deres skadeslidelse, men

[1]) *Siden st. Hansdag ændres til:* efter Voldborigdag.

[2]) *Tilføjet:* efter som vedtaget bliver, under 1 skp byg til vide for hver bæst.

ei fare vangen over, langt mindre findis om natten hos dem. Hvo det giør, bøde 1 skp. byg til vide, og være tyv for hvis tyre bortstiæles.

5. Føløg må ingen tyre imellem kornet. Hvo det giør, bøde hver gang 1 skp. byg til vide for hver gang. Det samme agtes om tyrekøer, som bør at følge hiorden.

6. En hver skal tyre på sine egne agr, til korn kommer ind, under én skippe byg til vide.[1])

7. Tyring i anden mands korn eller eng er vold, foruden bøde for hver gang 1 skp. byg til vide.

8. Rider nogen anden mands hest, pantes første gang for 1 skp. byg, 2. gang 1 frd. øl og så opad.[2]) Kommer bæster til skade, betale eiermanden det efter dannemænds sigelse.

IX. Om høst og engeslet.

1. Hvo som uden vedtegt begønder at høste eller slå høe, bøde til vide 2 skp. byg.

2. Findes nogen udi vangen om natten at røgte korn, binde eller bortføre uden samtlige granders vedtægt, at hver mand kand være tilstede, der for bøde 1 rdl. til[3]) husbonden, ti vi ville ingen have i vor vænge om natten, uden hand vil anses for en tyv.

3. Ingen må slå løs af bæster, kvæg, får, svin, gæs, førend vangen er rødelig for rivelse og kærve, den sidste mand med den første. Hvo det giør, bøde til vide 4 skp. byg og til hosbonden 3 mark.[4])

4. Engene skal være hegnet gamle Volborigdag.[5])

---

[1]) *Hele posten udstreget.*

[2]) *Sidste seks ord ændres til:* dobbelt og så fremdeles.

[3]) *Her tilføjes:* vide og 1 rdl. til.

[4]) *Ændret til:* 1 rdl.

[5]) *Hele posten udstreget.*

X. Om pløien og såen.

1. Ingen mand må begønde at pløie og såe uden vedtægt, under 1 skp. byg straf til vide.

2. Pløier nogen fra sin naboe at det er bevisligt, ligge det tilbage og bøde til[1]) sit herskab 1 rdl. Gamle ren og bolke må ingen opbryde, uden hand har ager på begge sider, alt under lige straf.

3. Kvæler nogen eller nedvender anden mands sæd, bøde efter loven, giør sæden så god, som den var og kand blive anden steds på marken og betale derforuden 2 lod sølv til herskabet.

4. Ingen må nedride eller med sin harve og plov overdrive anden mands sæd, eller bøde efter loven og derforuden 1 skp. byg til vide.

5. Agre, som støtter på hovedagre, skal pløies, når derom bliver advart, eller og siden vende på sit eget. Hvo her imod giør, betale skaden og skrivis for uden lovens straf for 1 skp. byg.

XI. Om vangediger og lukkelser.

1. Alle sidediger bør rigtig måles, når nogen fremmet kommer, det begiær at vide sin ret.

2. Sidediger må ingen bortføre til sin egen brug, i henseende, at det som i år er voris, kand et andet år være en andens.

3. Alle rugvangs gierder og diger skal være vel gabelukt på st. Michelsdag og fuldfærdige på st. Martinsdag. Mens bliver der siden hul på dem, og stander ufærdiget til 2den dagen ad aften, særdeles når den skyldige er advart enten af oldermanden, markmanden eller medgrander, da bøde den skade, som nogen fanger derved, og betale 1 skp. byg til vide.

[1]) *Her tilføjet:* vide 1 rdl. og til

4. Ledet for rugvangen skal være hengt til Mickelsdag. Hvo det ei giør, bøde 1 skp. byg til vide.[1])

5. Alle bygvangs- og havrevangenes diger skal være vel gabelukt 8te[2]) dage for st. Voldborigdag, og fuld færdig Voldborigdag, ellers bøde 1 skp. byg til vide.

6. Ledet for havrevangen skal der være hengt 14ten dage for Voldborigdag og for bygvangen 8te dage for[3]) Voldborgdag, under straf efter nest forrige indførte 4. art.

7. Hvo som ager, går eller rider igiennem vangeleddet og ikke lukker det efter sig, skrives for 1 skp. byg.

XII. Om veie og damsteder.

1. Hvis damme og vandsteder, som eragtes nødig til byens kvæg, ville vi holde røddelig, og husfolkene at hielpe til med. Hvis dønd og andet, som afrøddes, skal menige grander, som har aufling, have til deling til fælles nøtte. Hvo advaret her til ei møder, bøder til vide $^1/_2$ skp. byg.[4])

2. Hvilken af granderne der ikke færdiger sine veie og våser i bye, fra bye og til bye, hvilket bør at deles imellem byemændene, når vedtages,[5]) bøde 1 skp. byg til vide og 3 mark til hosbonden.[6])

---

[1]) *Her indføjes en ny post:* Hver helgård skal årlig opkaste 6 og en halvgård årlig 3 fafne grøft, 3 al. brede og $2^1/_2$ al. dyb, under 2 rdl. bøde til herskabet, hvormed oldermanden og de 8te mænd skal have indseende under lige straf.

[2]) »*8te*« *ændret til:* 14ten.

[3]) »*8te dage for*« *er udstreget.*

[4]) $^1/_2$ *ændret til*: 1.

[5]) *Her tilføjes:* eller af oldermanden og de 8te mænd ved lodkastning.

[6]) *Sidste fem ord udstreget.*

3. Ingen må giøre ulovlig veie på anden mands agger, men hver skal kiøre på sit eget. Hvo her imod giør, bøde skaden.[1])

4. Hovedagerne skal være fri for vei, men veien skal være over enden på hver mands ager.

5. Ingen må ride, kiøre eller forfærdige nogen giensti over nogen mands hegnetagger eller eng. Hvo det giør, bøde efter loven og derforuden til vide én skieppe byg.

XIII. Om tørveskiær og riseng.

1. Ingen må skiære enten brænd- eller hengtørv i fægangen uden grandernes vedtegt på stefne, ellers bøde for hver gang 1 fierding øl strax til granderne og et lod sølv til deres herskab.[2])

2. Ingen husmand eller inderste må grave i fægangen sådanne torve uden dobbelt straf.

3. Ville vi hiælpe til at udskiære vandet af moserne, som hver mand skal hielpe til med, der har aufling, og derfore og fællig der udi.[3])

4. Ingen må hugge ris udi fægangen udi fællig eller udi biærgene. Giør nogen det uden samtlige byemændenes vedtegt, bøde 1 halv tønde øl til granderne, som oldermanden og strax må udpante med samtlige grander.[4]) Giør husmænd det, straffis dobbelt. Iligemåde indester.

5. Med stakler, som ei ere i sognet, at føre, hen-

[1]) »*Skaden*« *ændret til:* 2 skp. byg til vide.

[2]) *De sidste tretten ord ændret til:* 2 mark til vide og 2 lod sølv til deres herskab.

[3]) *Hele posten udstreget.*

[4]) *Sidste sexten ord ændres til:* på stefne, bøde 1 tønde byg til vide, som oldermanden og strax skal udpante med de 8te mænd.

stilles det efter kongens lov og uden grandelov til enhvers forsvar.[1])

6. Granderne bør at henfølge lig, omendskiønt de ei ere budne, eller bøde 1 fierding øl til granderne.[2])

7. Ildstæderne skal oldermanden 2de gange om året med 4re[3]) mænd flittig bese. Forsømmer hand det, bøde til hosbonden 2 rdl. og granderne 1 td. øl. Og syvnes den bedste tid at være Mickelsdag og Påsketider.[4])

8. En lang stie udi hver 4de gård bør endelig for ilds fare — hvilke Gud nådelig afvende — at være, og et par, 3 à 4 bådshager udi byen.

9. Byens skieppe og bismer skal bruges omkring i byen og være hos én mand et år, hos en anden et andet år og så fremad — og skal det nu begynde ved lodkasten — på det enhver kand vide, hvor hand det kand opsøge. Og den, som da ei hiembær det om aftenen, bøde hver nat, hand det hos sig opholder, til vide én skieppe byg.

10. Skulde nogen befindes så skalkagtige at nedbryde andens lukkelse, enten fordi hand ville den, som samme lukkelse eier, skulde derfore straffes, eller og, at hand dermed ville forvolde, at andres kvæg skulde der indkomme, for dem at føre i skade, da skal den, hvilken slig gierning at have giort overbevises, ei alene betale ald den skade, som nogen der

[1]) *De sidste elleve ord ændres til:* dermed forholdes efter kgl. anordning.

[2]) *De sidste fem ord ændres til:* 2 mark til vide.

[3]) »*4re*« *ændres til:* de 8te.

[4]) *Her til føjes:* og skal den oldermand og de 8te, som efter kommer, strax efter Voldborigdag efterse det samme og foruden til Mickelsdag og før Påske årlig.

af lider, mens end og for forsætlig underfundighed til byemændene bøde et lod sølv.[1])

11. Det er enhver hermed forbuden at tyre imellem kornet enten på bårer eller stubber, lad være om agerne, hvor på hand vilde tyre eller bede end er hans egen. Hvo sig her imod forser, bøde, for hver gang det sker, én mark, undtagne de uskårne heste med hvilke det forholdes, som forhen meldt er.[2])

12. Som vel tilforne et og andet sted har været at fornemme, at om hyrde eller andre ilde naturerede folk haver i marken etc. ulovlig malket andre folks køer, da om nogen — under vores vedtægt svarende — sig til sligt at øve skulle fordriste, haver dend, som sig i så måder forser — foruden vedkommendes tiltale til den efter loven — til granderne at bøde én rixdaler.

Oven anførte poster have ermelt Vorde byes beboere under fornævnte straf at holde.

Steenalt 23. Mai anno 1707.

Underskriften er udstreget og et segl afrevet. Ingen af bymændene har underskrevet den.

Ikke lang tid efter har man ændret grandebogen ved at udstrege noget og tilføje andet. Alt dette er der gjort rede for i anmærkninger under linien.

Efter et håndskrift i kvart i Landsarkivet i Viborg, Topografisk samling. Det er på tyve blade. Deraf er de seksten fuldskrevne.

---

[1]) *Sidste seks ord ændres til:* bøde til vide 2 lod sølv. *Senere udstreges hele posten.*

[2]) *Hele posten overstreget.*

Århus amt.

Vestbirk, Østbirk, Vor herred.

1750?

I Jesu navn haver vi underskrefne Vestbirck mænd samtlig samtykt og oprættet dette videbrev i anledning af lovens 3. bogs 13. capitel 31. art. til byens nytte og tarv, således som følger.

1. Hvilken mand som kommer på grandstæfne og sværd om Guds døed og andre syndige eder øver og årsager, Gud og sit hellige nafn til forhånelse og velsignelser afvendelse, skal bøde til vide 1 skippe biug.

2. Item hvilken mand, der taler om anden mand ubekvemsord til på gadestefne, bøede 1 fieringkar biug til vide.

3. Item hvilken mands gierde for rugvangen, samt leder for vangen, der ikke er færdig om st. Martinidag enten i bye eller marken, da bøde for hver støcke til vide 1 fkr. biug.

4. Item hvilkens gierder eller leder der icke er færdig 8te dage efter st. Voldborgdag ad aften enten i mark eller bye, da bøde for hver støcke til vide 1 fkr. biug.

5. Item den mand, som haver talierne, skal have forbrudt et fierdingkar byg til vide, om hand icke tager 2 eller 3de mænd med sig og ser om gierderne ere færdig til forskrefne dag.

6. Item går der fald på nogen mands gierder, og hand bliver tilsagt og ei rør derved til istandsættelse, da bøde derfor et fierdingkar biug for hver dag, det stander ufærdig.

7. Item skal alle grander møede den neste søndag efter st. Voldborgdag, eller hvilken dag de tilsiger, og giør jæfning. Og hvilken mand som icke da møeder, skal bøede én skieppe byg til vide.

8. Item døller nogen noget, og det kand bevises ham over, da bøede hand for hver høved 1 skp. biug og skal gifve til jæfning 3 sk., hvis de haver ulige. Og skal hver mand svare for sin husmand og tienistedreng.

9. Item må ingen indføre på voris græsning, når jevning er giort, enten bæster eller fæmon, lidet eller stort, videre end så mange høveder, som hand giør jevning for, enten hand kiøber det, eller i andre måder sig det tilhandler.

10. Item tager nogen mand nogit fæmon til vor mark uden alle granders minde, da bøde for hver høved 4 skp. byg.

11. Item hvilken mand eller hans folk, der tyrer i en anden mands rug eller korn, da bøde derfor et fkr. byg og betale skaden.

12. Item om nogen mand eller hans folk uddriver ved nattetide eller om dagen udi nogen vange, som af hver mand er tagen udi fred, enten bæster eller kvæg, da bøde derfor 1 fkr. byg til vide af hver høved.

13. Item skal hver mand have fiere hæste på tyring, og findis nogen hæste endog i hælder udi heineten, da bøde for hver et fkr. byg.

14. Item hvilken mand, som kiører, rider eller går nogen ulovlige veie eller stier over nogen mands eng

eller korn, da bøde derfor et fkr. byg, for hver gang hans brøst findes.

15. Item om nogen mand bryder hul på andens giærder eller tager det bort, om det kand hannem overbevises, da skal hand bøde én skiæppe byg, for hver gang hans brøst findes.

16. Item må ingen mand slåe sit fæmon løs i vangen, førend hver mand samtycker. Om nogen det giør, da bøde én skiæp byg for hver høved.

17. Item om en mand eller flere vorder tilbage med sin høst eller korns indagning i høstens tid, da skal byemændene holde fred og heined på hans korn og i vangen, indtil vangen bliver ledig, og hand får sit korn indbierget. Hvem sig her imod forser, betale skaden og derforuden bøde til viden 2 skiæpper byg.

18. Item skal engen tages i fred 8te dage for st. Voldborrigdag, eller hvilken tid granderne samtycker.

19. Item skal hver mand både indester og gårdmænd møde med deris videbyg om Kyndelmissedag, når de tilsiges, og dersom nogen findes, som icke møder, hand skal bøde én skiæppe byg til vide, for hver dag det overståer.

20. Item skal den mand, som skriver viden, være os pligtig til at tage os den rætte skrevne vide, for det år hand skriver det.

21. Item hvilken mand eller dreng som begynder at lade noget skrive, siden viden er omgangen, skal bøde 1 fierdingkar byg til vide og endda lade sig selv skrive på sin tallie, for hver deris hand opregner.

22. Item hvilken mand, der icke betaler vor hyrde sin løn, når det er tid scilicet om Påske og om st. Mickelsdag, da bøde derfor 1 skiæppe byg til vide,

for hver uge det stander siden, uden de haver det i hyrdens minde.

23. Item hvilken mand, som tager sten og træe af sit ager og kaster på sin naboes ager og icke tager dennem af igien, da bøde derfor et fierdingkar byg, for hver gang hans brøst findes.

24. Item hugger nogen elleris ved åen uden samptlig byemændenis minde, da bøde 2 skiæpper byg. Og hvis nogen befindes at dølge med en anden, da den, som det dølger, at bøde fire skiæpper byg, for hver gang hans brøst findes.

25. Item om nogen mand slåer fra hverandre udi eng eller korn, om hand giør det med villie, da bøde derfor 2 fkr. byg, hver gang hans brøst findes, og tale den mands minde, som skaden fik.

26. Item om nogen mand, enten indester eller gårdmænd, går ud at slåe udi engen eller at høste, age eller binde mere, end menig grander vedtager, da skal hand bøde for hver støcke én skiæp byg til vide.

27. Item hvilken mand som findes brøstfældig i mark eller bye enten på jord eller eng og begiærer hans andre naboer at gåe med sig, og de icke da vil gåe med hannem, da den som findes modvillig derimod, at bøde en skiæp byg til vide.

28. Item hvilken mand som begiærer de andre med sig, og hand icke findes brøstfældig, da skal hand bøde 3 skiæpper byg til granderne.

29. Item hvilken mand, enten indester eller gårdmænd, som huser nogen skarnsfolk, som kand være byen til skade, da bøde derfor én tønde byg til vide, og derforuden stande til rætte efter loven.

30. Item hvilken mand som pløier mere end menig

grander vedtager udi byg- og hvedesæd, da skal hand bøde én skiæppe byg til vide for hver støcke.

31. Item skal vort videbrev følges med tallierne og til gadstævne, hver gang det kræves.

32. Item hvilken mands folk eller hand selv som drager til en anden mands engmål og giøre hannem skade med tørvegrøft eller døi at age, hand bøde derfor en skiæp byg til vide, undtagen når vor tørvemåse er tør, og der at være en balke derudi, da frie at grave det på hver sit eget. Og hvis den ene graver på den andens, da at bøde 4 skiæpper byg og betale skaden dertil. Ligeledes på Søebanken.

33. Item dersom nogen ved døden afgåer enten fattige eller rige, da skal både mand og koene her udi byen, både indester og gårdmænd følge dennem til deris leiestæd, og den, som findes modvillig der imod, at bøde én skiæp byg til vide, uden de ere i lovlig forfald.

34. Item hvad disse fleste grander vedtager, det skal de færreste også holde, det som kand være byen til gavn.

35. Item hvem som jager iblandt får eller lammene, når de kommer hiæm aften eller middag, da bøde derfor én skiep byg til vide, så tidt som det befindes.

36. Item hvem som haver lam enten indester eller gårdmænd, da skal de vogte ligesåfuldt vagt, når de have 6 lam, og ellers hveranden gang. Hvo sig herimod forbryder, da bøde 1 skiæp byg til vide.

37. Item når samptlig grander vedtager en vedtægt, og de fleste bryder den, da omskiønt der var ickun én eller toe, som holder den, da skal de have den ræt alle de andre efter deris vedtægt at straffe.

38. Item hvem som pløier deres jord og vender på anden mands høfued, efterat det er såed, da bøde derfor en skiæp byg til vide eller hver at vende på sit eget eller og siden stande til rætte for skaden.

39. Item ingen må lade plage eller ventelinger løbe efter sine vogne igiennem vangen. Hvo det giør, bøde derfor 2 fkr. byg til vide.

40. Item hvem som befindes at borttage eller hiembære nogen mands giærde, staver eller ris, da bøde derfor en skiæp byg til vide.

41. Item hvem som icke strax møder, når vi enten vedtager eller tilsiges, da at bøde derfor én skiæp byg til vide, hver gang brøst findes.

42. Item må ingen mand lade deris giældheste gå udi engen, men holde på sit eget eller lade dem skiære på stalden. Hvo her imod bryder, bøde derfor 4 skiæpper byg til vide hver dag.

43. Item hvilken mand som sætter deris føløg udi tyre i vangen og lader føllerne gåe i kornet, da bøde derfor 1 fkr. byg til vide, for hver gang brøst findes.

44. Item skal hver mands svin følge svinehiorden, fra de stæder hannem, og til de bliver ududt. Hvem der lader dem gåe hyrdeløs, da bøde derfor 1 skiæppe byg, så tidt brøst findes.

45. Item må ingen holde særdrift efter st. Voldborrigdag under 1 skiæppe bygs vide, uden det er et høved, der icke kand vinde med hyrden, og endda holde det af eng og korn, som vi vil have i fred.

46. Item dersom markmanden dølger noget, og der er vis bevisning, da bøde hand den samme vide, som manden kand tilfalde.

47. Item måe ingen underståe sig at indhegne noget, som af arrildstid har været, under én tønde bygs vide.

48. Item om nogen vogter sine bæster ved kornet og lader føllerne giøre skade derudi, skal bøde derfor 1 fkr. byg til vide.

49. Item menige byemænd skal være forpligtede 3 gange om året, nemblig Fastelavn, st. Hansdag og til Jul at bese hver deris ildstæder, og hvis de befindes urene, da bøde 1 rdl. til vide. Ingen mand må have nogen ildstæd i sit hus, undtagen i ovn og skorsten, som giøris lovild, om det bevises, under 1 rdl. til vide.

50. Item er det samptlig og menige mands minde, at oprætte en sparbøsse til de fattige, som skal årlig følgis med talliestockene, for at straffe en og anden ulæmpe på vor grandstævne eller samleplads, som med banden og sværgen, skielden og andre usømmelige ord hinanden begegner og tiltaler, og hvem som hinanden skammelig bander, straffis første gang 4 sk. til bøssen og anden gang dobbelt. Ligeledes skal og voris markmænd og andre af byens tienere have den samme straf på den, som sligt begåer.

51. Item om nogen indfalder på en anden mands skovskifte at hugge giærdsel, da at bøde 2 skiæpper byg til vide. Og hvis den ene dølger med den anden, og det hannem overbevises, da at bøde 4 skiæpper byg. Og hvis nogle kand træffe nogle fremmede, da skal vi samptlige medgåe at pante. Og hvem som icke vil medgåe, da at bøde 1 tønde byg til vide.

52. Item måe ingen mand aflæge gammel giærselvei eller og pløie udi vor fællis koedrift, under 2 skiæpper byg.

53. Item skal den mand, som skriver viden, og tue mænd dertil, som boer hver ved sin side på ham,

være forpligtede at imodtage vores videkorn, om det er forsvarligt eller icke, og skal samme tvende mænd være ansvarlige, om de icke annammer det korn, som er døgtig og forsvarlig.

54. Item den mand, som skriver viden, skal være forpligted at skrive uden spørsmål, hvad vedtægt som af samptlig byemænd er vedtagen, omskiønt vort videbrev om samme icke formælder. Om hand det icke giør, straffis hand selv for samme vide.

55. Item må ingen føre deris bæster eller fæe på vores oxehennit udi plovetiden inden de fleste grander det samtycker.

56. Item må ingen af byens beboere underståe sig at tage i arbeide nogle af byens tienere, nemblig markmanden eller hyrden, fra Voldborgdag og til Michelsdag. Hvo sig der imod forbryder, skal bøde 1 skiæppe byg til vide for hver dag, med mindre det er med samptlig granders minde.

57. Item skal denne forskrevne og udpantet vide efter hans kgl. maiestæts lov til byens nytte og gavn anvendes. Dette bekrefter vi samptlig Vestbierckmænd at holde ubrødelig og urøckelig. Og ydermere for det

58. At ingen enten gårdmænd eller indester må have nogen uskåren hæsteplager iblant voris bæster 2 år gammel og derover. Hvo dermed findes, bøde 4 skiæpper byg til vide for hver dag.

Hvilket alt forskrevne vi i Jesu navn med voris egne hænder og navnes underskrift indstår og bekræfter.
Jens Andersen. Knud Rasmussøn. Morten Rasmussøn. Mickel Pedersen. Clavs Sørrensen. Peder Rasmussen. Niels Anderssen. Jens Mickelsen. Anders Rasmussen. Lauris Christensen. Knud Mortensen. Peder Mickelsen.

I følge den mig meddelte fuldmagt, bliver det vedtagne videbrev på høiædle og velbårne hr. etatsråd Folsacks veigne af mig ratificeret

Deichmann.

Ratiefieceret af

J. v. Trapaud.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, topografisk samling. Det er et hæfte i kvart på fjorten blade. Deraf er de otte fuldskrevne. Trapauds ratification er på syttende side. Den er stemplet til Fireogtyve skilling.

Vejle amt.

Vejle.

1610.

I II side 401—10 findes en vide af 1631, der ikke er komplet. I denne omtales byens gamle vide af 1610. Den er nu funden, er ligelydende med den af 1631 og meddeles derfor ikke her. Et par ord, der er ulæselige i den første, anføres her tilligemed hele 35. post, og følgende, der dels mangler, dels er lidt anderledes i den fra 1631.

27. *6. linie står:* 1 sk. af.

33. *6. linie står:* torn, vie och sellie.

35. Hvor som helst nogen fellids eiendomb, bygt eller ubygt, findes her udi Vedle, som tilhørre flere lodseiere ind én, heller och herefter enten vid arfve, kiøb eller gialds vordiering kunde tilfalde enten borgere eller andre her samesteds udi en gård, hus eller eiendomb, da skal samme gård och eiendomb taxeris och vorderis for peninge af uvildige men, och en af lodseierne formuendes er och hafver størst part der inde, vere nest at udkiøbe och forminde de andre eiere, hver epter dieris anpart enten med rede pendinge och betaling eller andre vederlag och minde inden år och daug. Dersom och den, som størst part hafver, icke vil udkiøbe de andre, da skal hvilke af di andre lodseiere, som ere formuendis vere frit fore

at kiøbe och tilfredsstille lodseierne hver for sin anpart. Er och ingen af lodseierne formuendes hverandre at udminde, då skal di inden år och daug forenis deromb at selge sådan eiendomb til andre, hvilke det kiøbe vilde efter uvillige mends vurdiering, så at enhver kand bekomme sin anpart och retighed udi pendinge, och eiendomb kand blifve ved skel, och gården vid magt holden, så deraf kand gifvis och giøris kongelig, borgelig och byens tynge, som det sig bør.

36. Ingen må hafve uden femb fadere til sin barne-*dåb, eller samme* skal for hver, hand hafver mere *bøde*.. rigsdaller til byen, och må och skal samme femb *fadere* ofre med barnet efter gammel sedvane. Ei heller må nogen skenke di kvinder, som følger dieris høestruer til kierkegang med nogen slaugs drik eller udielle til dennom ost eller kage under trei dallers brøde til byen, och den, som udtapper heller udskienker sådan drøk, stande dog derfor til rette efter recesen formelding.

Hvilke forskrefne vider och vedtegter vi forskrefne borgemester och rådmand med forskrefne 24 borgere sambtycke på voris och menighedens vegne ubrødeligen at skal holdes efter denne daug i alle sine ord och articler efter forskrevne viders indhold under den peen och straf, som vidbør. Och dennem til disvidere kraft undertrycker vi samptlig voris signeter her under.

Actum på Vedle snaps rådhus den 12. Janvari år 1610.

Noch om *vedtegt och* vider.

Fredag den 13. Janvari anno 1632 blef samtycht och giort tvende nye vider af borgmester Clement Sevrinsøn, Madz Thomesøn, Simon Munck, Jesper

Jensen, Niels Lauridsøn rådmend och efterskrefne 24 borgere Anders Munck, Peder Søfrensøn, Hindrich Christophersøn, Søfren Thomesøn, Peder Nielsen, Laurids Lauridsøn, Findet Terkelsøn, Niels Pouelsøn Amisbøll, Anders Bundesøn, Peder Stockholm, Niels Knudsøn, Knud Chrestensen, Find Jensen, Jens Søfrensøn Holst, Jørgen Due, Knud Thomisøn, Mickel Lauridssøn, Jørgen Søfrensøn, Knud Pedersøn Rostrup, Olluf Kieldsøn, Jørgen Christensøn, Laurids Pedersøn Biering, ung Jens Andersøn och Peder Ollufsøn Pabye sambtykt och giort tvinde andre nye vider.

1. Dend enne: Dersom nogen mands svend stifver eller hugger af skofven sønder eller nør, och husbonden det icke hiemble vil, då skal husbonden ei frie sig der med, at hion ei må førre sin herre skade udi gårde, med mindre hand sielfer gifver det først tilkiende, så tieneren kand straffes med stock och jern, och skal hans husbonde strax forvise hannom sin tieneste, och hans løn forbrudt til byen.

2. Blef och sambtykt, at om nogen af borgerne . . . bortstiellis dieris gods, och tiufven icke strax . . . gribes, medens blifver siden betappit och pågrebet och blifver ret, då det at ske med menige borgers bekostning.

Lest på Veille snapsting for dom torsdagen den 13. Januvari anno 1648.

Efter originalen i »Vejle købstads papirsbreve 1449—1654« i Landsarkivet i Viborg. Den er i kvart og meget medtaget, derfor vanskelig at læse, og teksten er af den grund — særlig i 36. post — noget usikker.

Ringkjøbing amt.

Møborg, Skodborg herred.

I. Formodentlig mellem 1660—70.

Vi efterskrefne Jens Mortensøn, guds ords tienner til Moeborrig oc Nees sogner, Steen Jenssøn i Ampstrup, Anders Pedersøn i Åbierig, Peder Pedersøn på Grebs, Thomas Hoffnissøn i Torp, Peder Hanssøn ibm., Jens Pedersøn i Qvolsbeck, Hans ibm., Jacob Jensøn på Kier, Olluf Pederssøn i Syndergård, Jens Eskildsøn i Østerby, Knud Hoffnissøn ibm., Christen Jespersøn i Hølckdal, Niels Pedersøn oc Line ibm., Laust Christenssøn i Lundgård, Jens Anderssøn i Schreddergård, Peder Pedersøn ibm., Grafvers Jenssøn i Norenb*ierg* oc Jens Madtzøn ibm., giør for alle vitterlig udi dette vort åbne bref at vi med voris kiere hosbunds råd oc sambtøcke hafver indganget og sambtykt alle oc hver, som hafver enge ved Vesteråe oc ved Dridie besynderlig at ville så holdet hafver nu oc altid af di som nu lefver, såvelsom af di, der efter kommer, os alle til gafn oc beste oc voris kiere hosbonds grund oc eiendom til disbedre heigne oc beskyttelse.

1. at alle oc enhver, som hafver enge ved forskrefne Vesteråe oc Dridie lidet eller meget, di skal holde deris diger oc tømmerlucke ved goed hefd oc magt alle årstider undtagen på de tider, di fører deris høe

af engene, dog strax at oplegge skåren igien. Hver som befindis icke at hafve oplagt skåren igien 8 dage i det seniste, at høet er afført, oc sin tømmerlucke vel ved magt, skal hand gifve til hans regensbrødre en half rixdaler.

2. For det andet skal ingen af dem, som hafver enge ved forskrefne Vesteråe, drage til at slåe eller bierge der, føre alle regensbrødre bestemmer en visse dag, når der skal biergis og slåis hvert år, på det ingen skal giøre hveranden skåde.

Disligeste skal enhver, som hafver enge på forskrefne åsteder, holde sin øg oc creatur i god hefd og tyre på sin egen, imidlertid di høster eller åger sin høe der af. Och hvem af os her imod giørendis vorder oc blifver sandferdig ofverbevist, hand skal gifve til hosbonden 2 rixdaler oc betale skådegielden til bunden.

3. Iligemåder hvilken mand eller svend, som kand betreder nogens øg, kvæg eller fe udi forskrefne enge nogen tider om året lidet eller stort, må hand hafve fri lov det strax at pågribe oc føre det til Holmbgård oc settis der i fold, indtil eiermanden kommer, oc skal då eiermanden gifve af hver hofvid 4 sk. til den, som det tog, og 2 sk. af hver hofvid til den, som det udlader.

Men der som der kand befindis, at eiermanden det med gevalt vil igientage, då skal hand hafve forbrut til hosbonden tov rixdaler.

4. Oc dersom så skier, at hand icke samme penge goedvilligen vil udgifve, då skal 4 af hans neste nåeboer fri lov hafve at gå til hans hus oc der udvurdere fyldist for samme penge uden nogen skåde i nogen måder.

På det slig uskickelighed, som nu en tid lang hafver

været, kand afskaffis, så hosbondens grund oc eiendom icke skal forderfvis och harttreckes, os alle til gafn oc beste, hafver vi denne voris velvillig vedtegt sambtykt, som fast og uryggelig holdis skal i alle måder, som forskrefvet står. Och hafver vi voris signeter og boemerker her undertrykt oc egne hænder underskrefvit. Och venligen ombedet voris gunstige velbyrdige hosbond Jens Sehested til Holmgård med os til stadfestelse ville forsegle oc underskrifve.

Datum, Møeborrig den .... anno ....

Her har været tyve segl, der dog alle er så ødelagte, så de intet oplyser.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, Holmgårds godsarkiv. Den er skreven på et folioark og fylder to sider.

II. 1689.

Vi efterskrefne Jens Mortensøn, Guds ords tiener til Møeborg og Nees sogner, Christen Pedersøn i Åberg, Peder Persøn i Skreddergård, Oluf Pedersøn i Søndergård, Christen Jespersøn i Hølchdal, Niels Pedersøn ibid., Christen Pedersøn ibid., Peder Søfrensen i Lundgård, Maren Pedersdåtter, salig Niels Jensøns enke i Skreddergård, Jens Steensøn i Amstrup, Peder Hansøn i Torp, Jens Madtzøn ibid., Jens Pedersøn på Grebs, Christen Jensøn i Kuolbech, Christen Hansøn ibid., Thomas Olufsøn ibid., Peder Jacobsøn på Kier, Niels Pedersøn i Østerby, Jens Eskisøn ibid., Peder Pedersøn ibid., Grafvers Jensøn i Nordenberg, Jens Grafversøn ibid., giør for alle vitterligt udi dette vort obne bref, at vi efter vor kiere hosbunds høiedle og velbårne fru Sophie Gyldenstiern til Holmgård

hendis villie, råd og samtycke, hafver indgået og samtykt alle og enhver, som hafver enge ved Vesteråe og ved Dridie besynderlig at ville så holdet hafve både nu og altid af de, som lefver så vel som af efterkommende os alle til gafn og beste og voris kiere hosbunds grund og eiendom til dets bedre heigne og beskyttelse, nemlig

1. at vi alle og enhver, som hafver enge ved bemeldte Vesteråe og Dridie være sig lidet eller meget, skal inden Mickaelisdag førstkommende hafve voris engediger og tømmerlucke forsvarligen oplukt og forfærdiget under én rixdalers straf af hver forsømmelig, halfveparten til hosbunden og halfveparten til regensbrødre. Dernest skal vi holde bemeldte diger og tømmerlucke ved god hefd og magt alle årstider, undtagen så lenge høet af engene afføris, då skår på digen må være til ind- og udkiøren, dog strax igien opluckis skal. Og hvo som befindis icke at have oplagt skåren igien 8 dage i det seneste efter at høet er afført og hafver sin tømmerlukt ved god magt, skal gifve til regensbrødre en half rixdaler.

2. Fremdelis skal ingen af os, som eng hafver ved forbemeldte Vesteråe drage ud at slåe derpå føren alle regensbrødre bestemmer en visse dag, når slåis skal hvert år, på det ingen skal giøre hveranden skade. Og skal enhver, som hafver eng på forbemeldte åesteder, holde sine bester og creaturer i goed hefd og tyre på sin egen, imidlertid høstis eller høe ågis deraf. Og hvem af os her imod giørendis vorder, og det hannem sandferdig ofverbevisis, skal gifve til hosbunden én rixdaller og betale bunden skadegielden.

3. Her foruden hafver vi alle samtykt, at hvilken

mand eller kvinde, svend, dreng eller pige, som kand betræde nogens bester fæe eller kvæg, lidet eller stort udi forbemeldte enge nogen tider om året, må de hafve fri lov det strax at pågribe og føre til Holmgård, hvor eiermanden skal betale af hver hofved 8 sk., halfveparten til dend, som det tog, og halfveparten til dend, som det udlader. Mens dersom befindis, at eiermanden det med gevalt fra dend, som det pågriber, vil igien tage, da at lide tiltale for ran efter lovens 6. bogs 14. capitels 19 articul.

4. Endeligen og for det sidste: Hvosomhelst der udi nogen af bemeldte poster forser sig og til forskrefne mulct skyldig og strafværdig kiendis, og hand samme penge ei goedvilligen vil udgifve, da skal hosbundens fuldmegtig, eller hvem der til beordred blifver, hafve fri forlov at gå til hans hus og der ved fire dannemænd udvordere fyldist for samme penge uden nogen skade i alle måder.

På det slig uskickelighed, som nu en tid lang hafver været, kand afskaffis, og hosbundens grund og eiendom icke skal forderfvis og harttreckis, os alle til gafn og beste, thi hafver vi denne voris velvillige vedtegt oprettet og samtykt, som fast og uryggeligen holdis skal i alle sine punkter, som forskrefved står. Og til dets tryge stadfæstelse hafver vi voris hænder og mærker underskrefvet tiennistskiuldig ombedende voris gunstige hosbund med os til vitterlighed at underskrifve og forseile.

Datum Holmgård d. 30. Augusti anno 1689.

Underskreven af præsten Jens Mortensøn og 17 bymænd.

Efter en senere afskrift i Landsarkivet i Viborg, Holmgårds godsarkiv. Den er skreven på et folioark og fylder tre sider.

III. 1697.

Dend hellig trefoldigheds nafn.

Dersom gudfryglighed og retfærdighed er som sjælen og lifvet i Guds menighed her på jorden, og ethvert minneske, som her først vel regnis til Guds menighed og siden i himmelen lodtagis til Guds herlighed, måe endeligen ligge vind på at fremdrage sit lif i sand gudfrygtighed og retfærdighed, da til sligt så meget desto bedre at stifte och befordre, kiendis vi underskrefne Lambert Nielsøn Holm, Guds ords tiener til Møeborg og Nees sogner, Niels Pedersøn i Nørholchdal, Jens Christensøn, ibid., Christen Pedersen i Sønderhølckdal, Kirsten Jensdåtter, salig Christen Hansøns ved Møeborg åe, Lundgårds besidder, Niels Schreddergård, Xander Thomæsøn ibd., Peder Pedersøn i Sønder-Schreddergård, Jens Thomesøn på Mosse, Jens Stensøn i Amstrup, Erich Nielsøn i Krarup, Morten Christensøn i Torp, Jens Kyndisøn i Krarup, Jens Madtsøn i Torp, Jens Jensøn i Kremmergård, Jens Christensøn i Torp, Jens Pedersøn på Grebs, Christen Pedersøn i Åberg, Thomas Lauridssøn i Smørpøt, Christen Pedersøn Wad, Christen Jensøn i Kuolbech, Christen Hansen ibid., Thomas Olufsøn ibd., Niels Jacobsøn i Steenbrow, Peder Jacobsøn på Kier, Oluf Pedersøn i Søndergård i Østerby, Niels Pedersøn i Østerby, Jens Eskisøn ibid., Peder Pedersen ibid., Jens Grafversøn i Nordenberg, Madtz Jensøn ibid., Jens Jensøn i Ofvergård, Søfren Christensen i Vesterbossen, Niels Jensøn i Østerbossen, alle sambtlige som naboer og gienboer i Møeborg sogn at hafve indgåed, samtykt og på ny stadfæst voris christelige og af alderstid brugelig vide og vedtægt på efterfølgende måde.

1. At vi enhver for sig — nest Guds alvorlig dyrkelse og påkaldelse, og alle synders og grofve lasters imodstræbelser, ved Guds ånds nådige bistand — i særdeleshed skulde skye sabbaten motvilligen at misbruge, ofvertræde og vanhellige, og ingen iblandt os enten lade sig self eller sine folk og tiennere finde ved nogen grof arbeide i mark eller eng på søndage eller andre hellige dage, vidre end Guds ord, loven og en christen samvittighed tilstæder. Hvo her imod giør, bøde for hver person — foruden helligbrødis bødder til øfrigheden — for hver gang 8 sk., hvilke siden til fattige i sogned skal uddelis.

2. At ingen med utilbørlig skiælden og skiendsord skal tiltale eller ofverfuse dend anden, eller med æder og banden lade sig høre enten på grandstæfne eller anden sted. Hvo det giør, bøde iligemåder — foruden straf efter loven — for hver gang 4 sk., som også til fattige skal uddelis.

Dernæst er om fællisenge ved Vesteråe og Dridie vedtaget således:

1. Da skal tvende åldermænd, som årligen af velbyrdige hosbund ordineris, hafve indseende med, at vi sambtlige, som hafver eng ved Vesteråe og Dridie, inden Voldborigdag hafver oplukt voris diger om bemelte enge, hver for sin anpart med lovlucke og fuldkommen gråbe forsvarligen efter 6 af de beste mænds kiendelse der om, så og forfærdige voris tømmerlucke under 3 mark til straf for hver skaft. Hvilke forskrefne åldermænd — som årligen omvexlis — skal holde ofver, at vi samptlige åred omkring hafver voris digger og tømmerlucher ved magt, så at hvo som icke sine digger forsvarligen holder oplukt, skal

bøde for hver skår 8 sk., og dersom hand lader sig påminde mer end én gang, skal hand for hver døgen, hans brøst således findis, betale for hver skår 8 sk. Men skulde befindes nogen motvilligen at nedtræde eller omkaste nogen mands digger, bøde for hver sod 1 sk. Og skal hver herudi bøde for sig og sine folk. Skulde ellers nogens digger, som hafver været forsvarligen oplukt, af gårdbrydere nedspringis eller brydis, da bøde dend, som gårdbryderen eier, for hver gang det sker 8 sk. og være derforuden forpligted at lucke skåren op igien. Befindis ældermændene at være forsømmelig i at hafve indseende med at alting går rigtig og ret til eller og ere efterladne udi at skrifve eller skrifve lade, hvad som med rette begeris, eller og i at tilholde engvogteren ved æd at giøre rigtig forklaring og sandfærdig opregnelse om, hvad som er giort og ganget til skade, bøde hver gang 1 mark og derforuden dend klagende og forurettede skaden.

2. Skal vi årligen fra d. 1. Mai og indtil d. 1. December, som er siu måneder, holde en engvogter, som hver søndag på grandstefne skal opregne for ældermændene, hvis digger som ere brøstfældige, såvelsom hvad skade som giøris og bødis bør. Til hvis løn vi pro qvota eftersom enhver af os hafver lod og del i engene skal betale. Samme engvogter skal hafve fuldkommen forlof at tage i hus både bæster og kvæg — være sig hvem det tilhører — som udi bemeldte Vesteråe enge kand betrædis, og tage af hver hofved 6 sk., som hand må beholde foruden sin løn. Og de, som tilhører det indtagne, derforuden at betale for hvis skade, som på engene giort er. Og skal engvogteren være forpligted at giøre god rede og forklaring hver søndag på grandstæfne

ved hans æd — med mindre hand er udi lovlig forfald, som ældermændene skal dømme om — da dog en anden, som hand i sin fraværelse kand bestille, skal møde på stæfne ufeilbar og giøre rigtig opregning på, hvad som er forsømt eller forset i nogen måde. Befindis engvogteren at være forsømmelig i at vochte, bøde for hver dag 8 sk., eller og for vild og venskab dølge med nogen, hvad som kand mangle på luckelsen, eller og hvad som er giort og ganget til skade, bøde self dend forurettede skaden efter uvillige mænds sigelse.

3. Skal ingen begynde at slå udi bemeldte Vesteråeenge, førend det på grandstefne blifver vedtaget og samtykt. Giør nogen det, bøde 3 mark. Og skal ei heller nogen lade sin eng stå uslagen eller lade sit høe ligge andre til hinder lengre end det billig kand eragtis. Hvo her imod handler, niuder intet for, hvis skade hand enten på græs eller høe bekommer. Men hvo som ellers rette tider enten rider eller kiør ofver andris uslagen eng og engesteder, høe eller holmstæder eller også trecker og tyrer sine bæster på andris skifter, imedens der slåis og bjergis, bøde hver gang det sker 4 sk., med mindre det hafvis i eiermandens minde.

4. Når høed afføris, skal ageskåren på diggerne, hvor de af alderstid har været, liggis og af sambtlige, som der igiennem kiøre, igien opluckis. Men hvis de ofver otte dage efter at høet er afført, lader dem ligge uoplukt, da betales for hver skår 3 mark.

5. Og på det vi som ere hverandre nærbeboende og hafver fællig i mark, også kand hafve voris kornland og booraggre i hægned, da skal ældermændene advare 2 ugger for st. Voldborrig dag menige sogne-

mænd at holde god hægned på voris rug og booraggre, så ingen af os må drifve eller tyre sin naboes jord, på det at både kornet og booraggerne kand være i hægned åred igiennem. Hvo her imod handler, bøde for hver best, som findis på booraggre eller sædeland 4 sk., for hver nød 4 sk., for hver føl eller kalf 2 sk., for hver får, lam, gås eller par høns 1 sk. og betale skaden derforuden efter dannemænds sigelse. Disforuden skal hver ringe sine svin om vår og om høsten, når vi såe voris rug og holde sin naboe dem skadisløs. Hvis svin som icke findis ringed forsvarligen, skal bødis for — foruden skadens erstatning — a støcket 2 sk. Denne post er og at forstå om voris enge, som ei tilforn ere herudi benæfnte, enten det ere os nær eller langt fra liggende og icke med grøft eller digge kand indhægnis.

6. Hvo som er skrifven og falden for bødder og icke vil rette for sig eller betale, når hand lovligen krefvis, da skal videmændene sambtlige under 8 sk. straf for dend, som icke vil gåe med, udtage billig pandt af hans gård eller hus, hvilket skal stande til løssen til st. Stephansdag, og hvis hand det da icke løsser, selgis det og svaris hannem ei vidre dertil. Og skal årligen giøris rede og rigtighed for sådanne bødder af åldermændene, som dem skal opberge, og de efter sambtligis minde eller de flestis samtycke forbrugis således, som loven tillader.

At dette som en fuldkommen vide og vedtegt således her efter holdis brugis og efterlefvis skal både af os og voris efterkommere — indtil af øfrigheden om anden forandring ved uformodentlig tilfælde påkom, en hvers gafn bedre eragtis kand — hafver vi til bekreftelse voris hænder, nafne og boemerker

eller signeter her underskrefvet og trykt og ydmygeligen bedit voris gunstige øfrighed høiedle og velbyrdige fru Sophia Giuldenstiern med os til vitterlighed at underskrifve.

Actum Møeborg d. 7. April 1697.

Til vitterlighed salig Jens Sehesteds
Sophia Gyldenstierne

26 underskrifter. Deraf fem med egen hånd, resten skrev blot begyndelsesbogstaverne af deres navn.

Efter originalen i Landsarkivet i Viborg, Holmgårds godsarkiv. Den er på et folieark, stemplet til Fireogtyve skilling.

Ribe amt.

Ribe.

1563.

Anno 1563 den fredag nestefter .... *blef* disse epterskrefne vilkor samtøkt af borgemester och *råd och menige* almofve.

1. Først skal ingen hafve heste eller øg sønden eller norden byen på byens forte eller gresgang, uden så er, at de ere brændt med byens brænde, som och i fortiden sked er.

2. Item ingen heste at sla på forte løse, uden de ere gielde, men der som heste ere ugielde, skal mand holde dennom i tyr.

3. Item ere markmand befaled, hvor nogen mands gies komer udi korn eller eng, da må hand sla dennom ihiel och henge dennom enten på digge eller gierde, at hver, som de tilhører, må der efter randsage, *hvor* mange hand hafver mist.

4. Item at ingen øxen eller stude ofver 2 år gamel skal stedis sønder eller nar ude for hiurdene eblant køer, thi der klagis epå.

5. I ligemåde skal ingen och holde nogen foer sønden eller norden byen menige mand til trengsil, som och tilforne på Riber rådhus afsagt er.

6. Item klages der hordeligen på, at mange pospilter och andre, ehvem de ere, isønderbryder och forderfver mange mands gierder och gårdluckelse på sancti Hansis holm. Hvor som så findes, at nogen så giører och komer der fra met slig børsil, di vil der efter straffis som for andet tifven, at derfore hver forvare sig for skade.

7. Item gifvis tilkiende også om den hundebulder, i kirken sker under prediken och gudstieniste, at hver tiltenker for dend orsags skyld at lade deris hunde blifve hieme, så frampt at de icke skal kome under Las skorstiensfeers straf.

Efter »Ribe rådstuebog ang. byens jorder m. m. 1584—1596«, tredje sidste blad, i Landsarkivet i Viborg.

Nordby, Skads herred.

I. 1722.

Vi underskrefne indbyggere og beboer udi Nøerby sogn på Fahnøe kiendis og hermed kundbaer giøer, at såsom en stoer del af forrige skicker og sædvanner udi disse tidder ere geråden udi forviering og meisten af sin rætte gænge og skiklighed, hvilke iblant os ei aleneste med stoer harm og fortræd ere igiennemdragen men endog merkelig skåde derved er fornummet, så på det at ald, hvis på så måder sked er og indnu sig kunde tildrage og indsnige, kunde vere afskafet, og vi med hverandre her udi sognen efter ligge andel kunde nydde vor gavn og nytte og derforuden bære ligge, alt hvis som udi fælle forefalder, så og at landet udi sin stand noggenledis, om sked skal, til

voris efterkommere blive overlat, haver vi hermed samptlige velvillig, unød og utvungen oprettet og indganget en fuldkommen vide og vedtegt, hvilke vi med hverandre vil holde og holdet have uryggelig og ubrydderlig, hvilke poster ere, som følger:

1. Er voris viellie, at ingen taem får inten af os eller noggen her udi sognen inten på eggen eller fællis grund må holdis, men alle fårne at holdis udi marken i et hiord og for et hyrde. Hvo af os som her imod handler, da at pantis for de første tvende dage hver dag for én mark danske, men sidden hver dag doppelt, indtil at samme bliver forskaffet og henjagget til landets meninge hiord.

2. Om nogen af os vil tyre sinne får på sit egen grund, tillader vi hverandre, dog at betalle sin andel til fårvocteren, og derforuden at fuldkomme udi fælle ei alenneste, hvad i denne vidde er meldet, men endog, hvad vi herefter kunde vorde enning om til voris nytte og gavn lovmessig at pålegge; dog om samme hiemholdene fåer eller lamme skulle beskadige noggens af voris korn eller græs, og der vorder påklaget, da haver de ei alenneste den erligte skåde at erstatte, men endog forskaffe samme udi marken inden den tid og under den straf, som udi næstforestående 1ste post af os er indgangen.

3. Når tid er, og der bliver advaret, at fårne skal henjaggis udi marken, da er voris samtycke og villie, at dertil ei givis længere tid som 4re dagge fra advasseldag af. Hvo som ei henjagger deris fåer, føerend overmelte tid er til ende, pantis for hver dag derefter, indtil samme bliver henjagget, 1 mark danske.

4. Dernæst når fåerne ere således i marken henjagget, så haver vi herved med hverandre beslutet

og indganget årlige at holde en eller to voctere, og det fra den første dag af, som fåerne bliver henjagget, og sidden derhos at forblive indtil samme igien bliver hiemjagget. Hvilke fåervoctere haver ei alenne at holde fåerne udi marken og fra voris tofter, som nest marken ere beliggende; men og, når engene ere avlet, at have mulligt tilsiun og opact, at fåerne ei kommer udi engene og der udi floden drukener. Hvilke fåervoctere vi vil samptlige betale, først alle så mange som haver fåer, dernest vi, som med voris tofter nest til marken ere beliggende, vil og give et lidet tilleg dertil og det i tvende terminer: Den første og halfparten imellem den 12. og 20. Jullii og den anden halfve del, førend 6 dagger er til ende, efter fårne er jaggit. Hvo som ei til anførte tidder betaller deris ansatte qvanto pantis foruden fåervocterens løn for 1 mark danske.

5. Til hvilke fåervocteres betalling vi Oldens tilligemed vedkommende Nørbyes beboer vil give årlige 4re rdl. for fårne at holde af Nøerbierge og fra voris korn, græs eller eng, og derforuden betalle aparte, hvad vi af voris fåer kand tilkomme. Bemelte fiere sletdaller ville vi med hverandre self ligne og til samme tider levere, som udi forestående 4. post er meldet, eller og, hvo af os som sligt ei efterkommer, lidde den udpantening, som samme tilholder.

6. Og som ingen fold er, hvor fårne kand taggis, så ville vi med hverandre sætte et ny fold at tagge fårne udi. Og hvo som efter advassel til samme at forræt ei mødder, strax at pantis for 2 mark danske.

7. Når folden bliver således af ny opsat, vil dog behøvis årlige reparation, så ville vi til samme at holde ved magt hver tagge en part deraf og det til

en vis tid, nemblig til den 20. August at verre forsvarlig istand. Befiendis noggen sin andel brøstfeldig og ei til bemelte tid er giort tilrætte og forfærdiget, da for hver dag det bliver ligget uforfærdiget, at udpantis for én mark danske. Samme folds lucke og lie haver jeg underskrevne Mathias Jensen antaget og dertil vil forskaffe årlige, hvis behøvis, hvilke og af os er indganget og bevilget, og så dermed for alt det andet være forskonnet.

8. Når marken bliver om sommerdaggen så tøert, at intet vand for fårne er at bekomme, da ville vi med hverandre møde og ved opkastelse forhielpe fårne, at de vand kand bekomme. Og hvo af os, som ei mødder strax, at pantis for 1 mark danske.

9. Endelige vil vi holde og holdet have, at ingen må hiemtagge sinne fårer, førind menninge mand vorder til fåerjagt advarit. Hvo som her imod handler, skal ei allenneste betalle den skåde, som derved kand forårsaggis, men og strax udpantis for 3 mark danske.

10. Alle engvocterens bolliger, som her udi sognen pleier at verre, ville vi årlige, hvo det tilkommer slige at forfærdige, til den 16. April skaffe forsvarlig istand og det efter samme sættening og på samme måde som hidindtil er sked, eller og hvad som efterdags ved rigtig ligning kand vorde inten frataggen eller tillagt. Og hvis så sker, at samme bolliger skulle for noggen voris forsømmelsis skyld ligge over 4re dage uoprættet efter overmelte tid, da den skyldige at udpantis for de første tvende dage hver dag for 1 mark danske, men sidden må de, som samme vil forfærdige, nyde for sit umag af de af os, som hertil ere funden forsømmelige og mutvillige, for den helle bol-

lig at oprette 2 rdl., og ellers af hver aparte den doppelte vocterløn, som hand pleier at give.

11. Hvo af os eller nogen voris underhavende, som inten ridder eller kiøer over noggen andens mands eng, førind det er avlet, da må engevocteren have magt til at tagge samme, hvo det forøver, heste eller vogne og lade det stå til løssening, første gang 8 sk., anden og tredie gang doppelt. Det samme ville vi og liggeledis hermed ment have, hvo som inten tyerer eller græsser udi noggens eng, og haver engevogteren strax at give det samme tilkiende for den mand, som således forurettis, om hand med lands lov og ret vil vidre talle derpå, eller og have sin vocterløn forbrudt af samme mand.

12. Ingen tillader vi fri kiøren med hø over noggens mands eng, om det endskiønt er avlet, med mindre hand er lodeier udi samme enge, hvor der dog bør kiøris, hvor det minst er til skåde. Skulde noggen af os her imod handle, omgåes der med i alle måder som i nest forestående 11. post er meldet.

13. Er voris villie, at ingen for noggens eng må nyde inten tørveskier eller græsening nærmere end på 16ten skår fra engdiggen af. Og hvo af os, som understår sig her imod at giøre, da ville vi være lige samme straf undergiven, som det udi engen var sked og forøfvet.

14. Engevocterene tilladder vi ei at må have mere ind trende kiører til græsening. Slige må ei taggis af ringere lodeier end de, som giver 12 skielling til vocterløn, med mindre ei noggen andre er at bekomme. Befindis engevocteren her imod at handle, kvitiere af hans løn 2 rdl., hvilke kommer alle lodeier efter andel tilgode.

15. Samme engevocterene vil vi have at skal ved alt mullig flid vocte og have tilsiun, indtil hver mands høe er af engene hiembierget, og hvo af os, som løsladder sinne krætter eller hester førind samme tid, må af engevocteren indtaggis, hvoraf nyddis til indtægt for hver 4 sk.

16. Hvo af os, som haver at klagge over engevocternis efterladden tilsiun, da ville vi ladde skåden af uvillige mænd taxere og sidden giøre arest på så megget af hans løn, som skåden er anset for, og dernest efter lovlig medfart i alle måder omgåes; men hvis slig ei af os, som forskrevet ståer, bliver iagttaggen, sidden gielder ingen efterklagge, når engevocterne vil have sin løn, og samme er forfalden, men samme af os at betallis, når den af engevocterene krefvis, eller og at lide udpantening for uden engvocternis løn for 1 mark danske.

17. Liggeninger over engevocternis løn ville vi årlige med hverandre have efterset, hvad der ved inten til forhøielse eller forlindring med rætte kand vere at forandre, hvilke da bør at stå fast, hvad vi, den største del af lodeierne, vorder ening om at påsætte eller aftagge.

18. Haver vi herved med hverandre indgået, at hvad krætter, kiører eller hester, som holdis i hætter om sommerdaggen udi hver sine tofter, ei at må løsladis, førind hver mands korn er indavlet, eller de og kand holdis uden skåde under hver nabolaves hyrde. Og hvo af os, som ei tagger imod hyrden når samme er leiet, da ville vi lide udpantening, første gang vi lader hyrden gå forbi, 3 mark danske, anden og tredie gang doppelt. Liggeleddis ville vi holdet og holdet have under ligge udpantening for

hver koe eller krætter, som ei mådis og lønnes regtig af.

19. Hvo som lidder skåde af noggen af voris løsjaggene kiører eller hester, da vil vi ei aleneste betalle skådden efter uvillige mænds skiønsomhed, men den skådlidende, som slige krætter indtager, må lade samme stå til løsening, indtil derfor til indtegt bliver betald 2 mark danske. Ligeledis vil vi holde og holdet have, hvo som løslader sinne heste på voris fælles foerte uden hette.

20. Når vi bliver til noggen sammeling inten på kierkestefn eller ved ombud udi voris huse advaret, da ville vi samtlige mødde til den forkyndede tid og sted. Og hvo af os, som tøfver over 2 timmer fra tiden, vi tindis at samelis, eller og ganske udebliver, straxen at udpantis for 8 skielling danske, med mindre nødvendig årsagge eller lovlig abcent samme forhiendrer.

21. Hvad vi Oldens beboer under 22. September anno 1720 med hverandre haver indgangen og vedtaggen, ville vi ei alenneste holde udi alle sinne puncter, hvad der udi er meldet, men indog herved til vidre beskiermelse og opagt for søndernis fordervelse og til onde og vanartige menniskers afskrek efterfølgende både byens og Oldens beboer med hverandre have holdet.

22. Hvo som inten af os eller noggen her udi sogn verende, som oprycker, afskier eller i noggen mådder øddelegger, hvad som voxer på Sandbjerge og på sådanne stedder, hvor det er til skåde, pantis for 1 rdl. Samme hvo det kand betræde og bekendtgiøre strax at tilkiendegive for de af øfrigheden forordenet tilsiunsmænd, eller hvo som efterdags kand og skal

have tilsiun dermed, på det de, som sådan forøfver, efter loven vidre af øfrigheden kand blive afstrafet.

23. Hvo som giør slig bevisselig åbenbar, ville vi have, og er voris villie, at må nyde af slig udpantening, som i overstående 22. post er meldet, den halve part, som er 2 mark danske. Skulde noggen af os dølge med noggen, da ville vi vere ligge straf undergiven, som den gierningen forøfvet haver.

Anførte poster lover vi at holde med hverandre fast og uigienkaldelig, uden hvis ved stoer nødvendighed måtte forhindris, og det under den straf, som ved hver post er specificeret. Og til des fastere efterlevelse og ubrydelig holdelse haver vi dette for os og voris arvinger eller efterkommere med egne hænder eller sedvanlige merke underskrevet; og dernest samme underdannist at indlævere til voris høiedle og velbårne hr. stiftsbefallingsherres samt voris gunstig forsvar veledle hr. amptforvalters vidre eftersiun og ratification.

Nordbye sogn på Fahnøe den 16. Maii 1722.

Brasen.

Omtrent halvandethundrede underskrifter, deraf de to tredjedele med fuldt navn, den ene tredjedel med forbogstaver til navnet.

Efter originalen, der findes hos formanden for hartkornskassen i Nordby. Den er i folio på seks blade og skreven på stemplet papir til fireogtive skilling.

Forhen trykt i Fanø ugeblad nr. 173 og 174 for 27. April og 4. Maj 1901.

II. 1743.

Christian Carl von Gabell, ridder, kgl. maist. geheimeråd stiftsbefallingsmand over Riberstift og amptmand over Riberhus ampt giør vitterligt, at eftersom birkedommeren Morten Bølling og lodseierne med samptlige indbyggerne på Fanø haver til goed skik og orden der på landet at vedligeholde udi min fuldmægtiges overværelse og på min approbation samtykt og vedtaget efterskrefne poster til bestandig regel og rættesnoer for dennem og efterkommere på bemelte eiland Fanø.

1. At for nærværende tid er antaget til landets fuldmægtiger og sognefogder 2de af indbyggerne nafnlig Hans Jessen og Peder Claussen, hvilke med birkedommeren besørger landets gafn og interesse i alle forefaldende tilfælde; men in specie skal de indkræve alle landets skatter og udgifter efter ligninger, som derover forfattes. Og skal de for hvis oppebørseler, de således have, aflegge årlig rede og regnskab ved hver års udgang til birkedommeren og 4re af landets indbyggere, som dertil årlig udvælges, og dennem for sådan deris administration på landets vegne kvitterer. Bemelte fuldmægtiger tillegges udi årlig vis løn hver 10 rigsdaller, som dennem af landets cassa for deris møie og arbeide betalles. Men hvad omkostninger de måtte få på reiser eller i andre tilfælde, erstattes dennem aparte efter billig regning. Og når disse fuldmægtiger enten ved døden afgår eller ikke længere vil forblive, eller af landets indbyggere forlanges i denne tieneste, skal 2de andre af birkedommeren og lodseierne efter de fleste stemmer udvælges og beskikkes, som sig samme på lige vilkår uveigerligen skal antage. Og må ingen fuldmægtig uden skiællig

årsag forløves fra samme embede, førend hand haver været derved i mindste i fire år.

2. Forfattes og indrettes en fæsteprotocol på landets bekostning, som af mig autoriseris, udi hvilken fuldmægtiger efter dend vedtægt, som birkedommeren og de fleste af landets lodseiere samtycker og fastsætter samt i protocollen under deris hænder anfører, skal være pligtige at indføre, hvis de af enhver til en kiændelse i stæden for fæste til landets cassa oppebærger, og skal ingen måe nyde nogen grundhus eller byggeplads i brug, når hand det ved arv eller kiøb bekommer, førend hand deraf til landets fuldmægtiger haver betalt forberørte kiendelse, efterdie landets indbyggere i almindelighed og ikke nogen i særdelished ere eiere af landets hærligheder ifølge det dennem meddelte kongelig skiøde, og efterdie det medfører billighed, at efterkommerne bør give en recognition til landets almindelige cassa for at interessere i samme hærligheder.

3. Ved birkedommeren, fuldmægtigerne og 4re af lodseierne forfattes græsleg, hvor meget der kand og bør slåes på græs udi fællets marke og foerte, og derefter reparteres, hvad enhver i proportion af sine eiendomme, og hvis han udi kiøbesummen betalt haver, kand tilkommer såvel i henseende til græsningen som lyngslætten. Tiltager sig nogen mere rættighed, straffes hand efter birkedommerens, fuldmægtigernes og 4re af lodseiernes eragtning med en mulct efter forseelsens beskaffenhed til landets cassa, hvilket i mangel af mindelig betalling på dend skyldiges bekostning udpandtes.

4. Ingen må grave sadder eller klæg uden på de stæder, som dennem af fuldmægtigerne anvises, under

straf af 2 mark, for hver gang nogen her imod handler. Og på det der over så meget desto bedre kand holdes, så skal årligen 2de pandtemænd af lodseierne udvælges, hvorfor ingen sig efter rigtig omgang måe undskylde, som hermed skal holde nøie indseende. Men forsømmer de det eller med nogen ser igiennem fingre, straffes de efter birkedommerens og fuldmægtigernes samt 4re af lodseiernes sigelse med en mulct til landets cassa efter forseelsens beskaffenhed, hvilken mulct i mangel af mindelig betalling fra dennem på deris egen bekostning udpandtes.

5. Med kirkens indkomster forholdes det på dend hidindtil brugelige måde, hvor efter kirkeværgerne samme oppebærger og udi præstens, birkedommerens, fuldmægtigernes og 4re af lodseiernes overværelse derfore vedbørlig rede og rigtighed aflegger inden hver års Januarii måneds udgang. Men når nogen betydelig reparation på kirken skal foretages, og dertil ei er penge i kirkens cassa, reparteris bekostningen på stoelestaderne. For det øvrige bliver enhvers rættighed til stoelestaderne efter gammel skik og brug upræjudiceret, så der udi ikke sker nogen forandring.

6. Ved dend af de tolf mænd forfattede ligning over landets kiøbesummes og rentepengenes betalling haver det uden nogen forandring sit forblivende, efterdie bemelte mænd ædelig bekræfter, at de har forfattet samme ligning på deris samvittighed uden vild eller venskab, gunst eller gave, had eller avind. Men ved Oddens beboere, som ingen grund haver, skal ved otte af rætten udmældede mænd forfattes en billig ligning på, hvor meget enhver årligen skal betalle til landets cassa i stæden for magasin- og kvartalsskatter.

7. Skal alle muelige og tienlige anstalter føies til sandbiergenis dempelse, item ald afværgelse af helme og slies opryckelse samt veggerslet og lynghuggen eller rusken, som kand giøre landet skade, besørges efter de fleste af lodseiernes gotbefindende, hvormed birkefogden og landets fuldmægtiger bør have dend fornødene inspection samt, når det udfordres, føie de behørende anstalter sligt at iværksætte, således at hvis derom forhen af øfrigheden befallet og påbuddet er, stricte bliver efterlevet. Og skal samptlige landets indbyggere være pligtige under straf at forrette dend arbeide og kiørsel derved, som behøves, og enhver kand tilkomme, især skal Oddens beboere af de, som ingen hæste og vogne har, være pligtige at leie dertil og skaffe deris andel forrettet lige ved andre.

8. Måe ingen Hierting skibe tillades at legges i vinterleie ud for værgene eller bolværkerne, hvorved havnen forlaves og bortskylles; men til disse skibes vinterleie skal af landets fuldmægtiger anvises vedkommende bekvemme pladser synden og norden for værgerne. Og da det *er* billig, at landet noget vist udi havnepenge bør betalles, så skal derfor af ethvert fartøi, som til vinterhavn der indlegges, førend de igien af havnen udi foråret udgår, betalles til landets almindelige cassa fire mark danske.

9. Skal alle de, som boer ved havnen, under en vis mulct, som fra dennem udpandtes, være pligtig at vedligeholde og i forsvarlig stand sætte deris bolværker eller værger inden en dem af birkefogden og landets fuldmægtiger foreliggende tid.

10. Veiene, hiulebare eller gangstierne imellem Oddens beboeres huse, som menige og indbyggere betiene sig af, bliver og af dennem samptlige ved-

ligeholdte under en vis mulct og straf, som i mangel af betalling fra de motvillige på deris egen bekostning udpandtes. Men de, som bruge veiene over sandbiergene, skal selv holde samme ved lige, alt under berørte straf.

11. Måe ingen lade sig finde med tændte tobakspiber enten ved Odden eller imellem husene, uden derpå haves hytte. Befindes nogen der imod at handle, straffes de efter politierættens sigelse og sagens omstændigheder. Men sker nogen skade, som Gud i nåde afværge, skal dend, som haver forårsaget skaden, foruden anden mulct og straf tillige betalle skaden eller i mangel af formue dertil straffes på kroppen.

12. Når enten til kongens eller landets tieneste heller og i fornødene tilfælde behøves færge eller båd fra eller til landet, skal dend eller de, som derom af birkefogden eller landets fuldmægtiger advares og tilsiges, være pligtige at forrette samme under høieste straf, indtil et ordentligt færgeløb kand blive reguleret.

13. Skal birkefogden og landets fuldmægtiger anordne tvende pandtemænd i byen og tvende ved Odden, som ved udpandtning skal bringe de til lydighed, der udi en eller anden måde findes gienstridige eller nacklæssige og ikke betaller, hvis de bør, eller forretter, hvis dennem befalles. Og skal disse pandtemend årligen udnævnes, som imellem mand og naboe skal gå omkring til andre, således at sålænge der er nogle, som det ei forhen har været, skal ei andre dertil tages.

14. Til lyngslet i Syndermarken måe udgåe i 2 eller 3 dage, som vedtaget bliver, af hver hus, som svarer i kvartalen under 3 mark, én mand, samt

over tre mark, tvende mænd. Og de, som der imod handler, at straffes for hver gang på toe mark danske. Men de, som slår deres væggere i Syndermarken, må ikke have adgang til lyngslætten i bemeldte mark uden for det, som de haver i fæste.

Da siden foreskrefne vedtagne poster sigter såvel til god skik og orden på bemelte Fanø at vedligeholde, som og til landets almindelige bæste og indbyggernes gafn; thi bliver samme derfore herved udi alle dens indeholdende puncter og clausuler fuldkommen samtykt og approberet med alvorlig befalling til samtlig Fanøe lands indbyggere, at de og deris efterkommere holder sig samme ubrødelig og hørsommelig efterretlig, under de derudi dicterede mulcters betalling, ligesom birkefogden og landets fuldmægtiger befalles og nøie at påagte og observere, det samme udi alt bliver exeqveret og efterlevet, såfremt de ikke self, om nogen klage derover forårsages, vil vendte sig underkast.

I øvrigt er af denne vedtægt udfærdiget tvende exemplarer, hvoraf dend ene bliver udi birkefogdens og landets fuldmægtigers giemme, og dend anden udi en af lodseiernes forvaring til alle og enhvers efterretning, derforuden skal samme ved Fanøe birketing publiceres og justits protocollen tilføres.

Til bekræftelse under min hånd og signete.

Bramminge dend 21. December anno 1743.

C. Gabell.

Tillæg.

Som det haver tildraget sig, at der imellem indbyggerne udi i Nørbye sogn på eilandet Fanøe ved

foreskrevne vedtægts iværksættelse er opkommen en og anden irring, såvel om kirkens indkomster, som angående græspengene og sandflugtens dempelse med videre, så har jeg derfore ladet en del af sognets beste indbyggere sammenkalde og sådanne forefaldende disputer examineret og undersøgt samt til landets almindelige beste funden fornøden derom at regulere følgende:

Angående kirkens indkomster, da skal samme til dels bestå udi efterskrevne afgift årlig af indbyggernis såkaldede everter eller fiskerbåde, såsom:

1. Af de beste og største everter, som bruges at fiske med, betalles årlig til kirken 1 mark 8 sk.

2. Ligeledes svares årlig til kirken af de fartøier, som kaldes Schøt og Dyrtid samt Kruus 1 mark 4 sk.

3. Desligeste svares og af de fartøier, som kaldes Kaper, Ronveir, Schret, Scrop, Lumsk, Vrichen og Grams, årlig 1 mark.

4. Betalles årlig af Peder Hanssens båd, Jes Møllers båd, Rasmus Hansens båd, og de øvrige både, som kaldes Nobel, Store Revs, Hunt og Vaffel enhver 14 sk.

5. Af Anders Spilmands båd betalles årlig 10 sk.

6. De øvrige små fartøier, som fisker, uden forskiæl af enhver årlig 8 sk.

7. Betaller enhver person, som agtes døgtig til at fiske og ikke fisker, uden forskiæl til kirken årlig 2 sk., hvor imod de ere frie, om de undertiden fisker.

8. Af de nye fartøier, som til fiskerie efterdags bygges, betalles årlig til kirken efter deris størelse og mandskab i proportion af de fartøier, som forhen specificeret er.

9. Betalles årlig til kirkens vin og brøds holdelse af ethvert menniske af begge kiøn, som går til alters,

1 sk. Dog de fattige, som nyde almisse, at være frie. Og nyder ellers kirken årlig den sædvanlige.....

Efter originalen, der findes hos formanden for hartkornskassen i Nordby. Den er i folio på seks blade; slutningen, der har været på et syvende, mangler. Den er stemplet til Fireogtyve skilling.

Forhen trykt i Fanø ugeblad nr. 177 og 178 for 25. Maj og 1. Juni 1901.

III. 1781.

I følge dend af landvæsenscommissionen her i Nørbye Sogn på Fanøe dend 20. December 1780 til at befordre udskiftningen af dend her beliggende så kaldede fælles foerte forfattede og her ved Fanøe birketing dend 19. April dette år 1781 læste og i skiødeprotocollen folio 124 og 125 indførte skriftlige eragtning, der ibland andet under dend bogstav C lyder således:

»Hvad som ved opmålingen er bleven ansat i dend 3. classe, der efter landinspecteur Lütkens beregning udgiør 246741 quadratalen, anses at være fornøden til sadder og kleggravning for samtlig beboerne i hele sognet såvel de, der svarer skatter, som icke svarer, og på det ingen misbrug eller uorden med slig gravning skulle ske, kunde beboerne selv nermere indbyrdes lade forfatte en vide og vedtægt, hvorledes dermed skulle forholdes alt i overensstemmelse med landets reglements 4. post, og hvad angår græsningen af bemeldte stycke, da kand samme årlig udleies og leien der af føres landets almindelige casse til indtægt.«

Og dette sogns af høie øvrighed nådigst approberede reglements 4. post, således lydende:

Nævnte 4. post, se foran side 432—33, anføres her, haver vi underskrevne på egne og hele Nørbye sogns beboeres vegne og på hr. stiftsbefalingsmand og amtmand von Levetzaus nådigste approbation besluttet, vedtaget og indgået følgende:

1. At alle og enhver her i sognet vel på dend ermeldte nu ved udskiftningen til sadder og klæggravning udlagde 3. classes grund af dend såkaldede fælles foerte, måe grave og fåe sadder og klæg til fornødenhed, nemlig sadder til brynde og kilder, gulve, skorstene og foed under vægge, og klæg til vægge og muren; mens de, som behøver samme, skal være pligtig, forinden de måe grave og kaste samme, at melde sig hos sognefogderne og tilkiendegive, hvor mange læs de behøver af hver del, da sognefogderne derpå skal meddele dem en sæddel og anvise dem, hvor samme måe graves og kastes, og skulle nogen underståe sig at grave og kaste sadder eller klæg uden anmeldelse for sognefogderne eller på urette og uanviste stæder eller flere læs, end som de har anmeldt for sognefogderne og fået sæddel på, skal hver af de skyldige betale til straf toe mark danske for hver læs, enten det er sadder eller klæg. Og ligeså meget skal hver, som graver og kaster sadder og klæg for andre og icke lader sig forevise sæddelen fra sognefogderne, betale til straf.

2. Måe ingen på samme grund enten grave eller få sadder til hele vægge og ei heller til kålgårdsdiger eller andet brug end det, som forestående 1. post indeholder. Og skulle nogen til slig utilladelig brug enten grave eller hiemføre eller lægge sadder, skal hver af de skyldige betale til straf for hver læs fire mark danske, hvad enten det er dend, som vil have samme,

eller dend, der graver samme for sig selv eller andre, eller dend vognmand, der hiemkiører samme for sig selv eller andre. Og måe sadder ei fåes til dempning.

3. De som behøver sadder og klæg i dend tid, grunden er bortleiet til græsning, skal strax lade samme hiemkiøre inden aften, under dend i 1. post meldte straf 2 mark danske for hver læs. Og

4. Skal pandtemændene hermed i alt efter reglementets 4. post have nøie indseende under straf efter samme postes indhold. Samt

5. De ermeldte bøder og strafpenge hiemfalder til dette sogns almindelige casse efter reglementets 4. post. Og skulde samme bøder i mangel af mindelig betaling fra de skyldige udpantes på deres egen bekostning, bliver pandtegodset efter 4re ugers forløb solgt ved offentlig auction ligeledes på de skyldiges bekostning.

Denne vores oprettede vide og vedtægt, for at forekomme misbrug eller uorden med sadder- og klæggravning og kastelse, bede vi underdanigst at høibemeldte hr. stiftsbefalingsmand von Levetzau nådigst og gunstigst vil behage at approbere og ratificere, da samme derefter her på birketinget og kierkestævne til alle og enhvers efterretning kand vorde læst.

Til bekræftelse under vore hænder.

Nørbye sogn på Fanøe dend 23. April anno 1781.

Nitten underskrifter.

Som imod denne vedtægt intet vides at erindre, men samme der imod kand hæmme misbrug og uorden, så vorder den herved approberet.

Den 7. Juni 1781.

Th. Levetzau. Echhoff.

Læst for retten på Fanøe birketing torsdagen dend 28. Juni 1781 og justitsprotocollen tilført folio 338.

Testerer

C. Engelstofft.

Publiceret på kirkestevne for Nørby menighed på Fanøe søndagen dend 1. Julius 1781 af

L. Fischer
sognedegn.

Efter originalen, der findes hos formanden for hartkornskassen i Nordby. Den er skrevet på et folieark, stemplet til fireogtyve skilling.

IV. 1786.

Da vi underskrevne beboere her i Nørbye og Sønderhoe sogner, som lodseiere i følgende enge i Nørbye sogn, nemlig Skideneng, Næss og Ålboe indtil markeskiællet imellem Nørbye og Sønderhoe sogner, i dag har været forsamlede for at overlægge, hvorledes disse vore enge herefter best kand bevogtes, at vi deraf kand nyde afgrøden, så er vi samtlig derom bleven enig og desangående med hinanden har indgået, ligesom vi og hermed indgår og opretter følgende poster.

1. At ingen måe slåe sine creaturer af hæster og kvæghøvder løse om foråret i bemelte enge, men enhver skal tyre disse deres creaturer på deres egen grund til hvert års 29. September under straf for hver gang for hver hæst eller kvæghøved 1 mark til Nørbye sogns fattige, som i mangel af mindelig betaling hos de skyldige udpandtes, og derom at forholdes efter efterfølgende 4. postes indhold; dog måe fårene gåe løse uden hyrde i benevnte enge om foråret til dend 1. Mai, med mindre det måtte anses, at grøden kom så tilig, at de ei måe gåe der sålænge, som af sogne-

fogden i byen i Nørbye sogn og 4 mænd af lodseierne skal påskiønnes, der tillige da skal bestemme, hvor længe fårene der måe gåe løse, og lade sligt til vedkommendes efterretning bekiendtgiøre på begge disse sogners kierkestevner.

2. Har vi indgået at til ovenmelte enge forsvarlig at vogte, årlig skal anskaffes og holdes 3de forsvarlige vogtere, nemlig fra hegningstidens begyndelse dend 23. April og til sammes ophævelsestid dend 29. September. Og til bemelte vogtere at skal forskaffes 3de markboeder, enhver at opsættes på sit stæd årlig.

De som årlig skal leie engvogteren til Næssen, skal og selv istandsætte markboeden dér, endten på den sædvanlige stæd eller og norden ved dend såkaldede Fogdenseng på Rømmene vesten ved Søren Andersen i byen i Nørbye sogn hans eng, på samme måde som hidindtil sked er. Mens angående markboeden i Ålboen, da skal dend sættes op til biergene på dend vesterende af Jens Andersen yngre i byen i Nørbye sogn hans eng, da der er kiøbt af ham 12 □ alen grund at sætte dend på ved dend nørre side til Anders Andersen i Rindbye i Nørbye sogn hans eng, men hvoraf dend skal sættes enten sadder eller træe, derom skal samtlige lodeiere, som tilforn har lagt under Ålboe engvogten, forenes. Og angående markboeden i Skideneng, da skal dend sættes på dend sædvanlige stæd, og lodseierne deri selv forenes om, hvoraf dend skal opsettes.

3. Til bemelte 3de engvogteres årlige løn at ligne efter enhvers andel eng skal sognefogden i byen i Nørbye sogn udnævne 8te mænd af lodeierne, der skal ligne samme efter deres bæste skiønsomhed, som de med ed, om forlanges, kand bekræfte. Og når vogter-

lønnen herefter årlig måtte koste mere eller mindre end som nu, skal samme lignes på samme måde, og udnævnelsen at skal ske efter rigtig omgang. Og hvilken løn vi samtlige lodseiere skal betale årlig til engvogterne i 2de terminer dend første til dend 24. Juni og dend anden til dend 30. September, og hvem som findes modvillige i samme at betale måe tåle udpandtning derfor på deres egen bekostning, og da skal betale til straf for hver gang til Nørbye sogns fattige 1 mark danske. Og angående videre forhold at forholdes efter nestfølgende 4. post.

4. Er indgået, at om nogens hæste, kvæghøvder og får skulle i hegnings tiden befindes løse i nogens eng disse stæder, da skal engvogterne fasttage samme og deraf til indtægtspenge tage af en hæst første gang 2 sk., anden gang 4 sk., tredie gang 8 sk. og siden hver gang 1 mark, og af et kvæghøvde første gang 1 sk., anden gang 2 sk., tredie gang 3 sk. og siden hver gang 4 sk. Men skulde indtræffe så varmt veirlig, at kvæghøvderne ei kan holde sig i tyrerne og på dend måde kommer løs og i engene, betaler eieren intet derfor i løsnings eller indtægtspenge, dog tilholdes eierne at beopagte deres kvæghøvder i slig tilfælde, og skulde de findes alt for skiødesløse, haver sognefogden og de 8te mænd at sætte dem derfor i en billig mulct til Nørbye sogns fattige. Og når får eller lamme måtte befindes løse, skal engvogterne afjage dem af engene første gang uden betaling, men befindes de oftere i engene det år, ser hyrderne at fåe dem fasttagne, og af hver får eller lam må tages i løsningspenge 2 sk. hver gang. Og forståes og bemelte indtægtspenge af hæster og kvæghøvder for første og anden gang med videre for hver år. Og når

nogen af disse creaturer af engvogterne eller hyrderne ere fasttagne, advarer de strax sammes eiere derom, at de kand afhente deres creaturer og betale løsningspengene deraf; men vil de icke strax betale løsningspengene, måe de alligevel leveris deres creaturer, da de siden for løsningspengene kand vorde udpandtet i mangel af mindelig betaling. Men skulde de efter slig advarsel af hyrderne icke inden 2de timer afhente deres fasttagne creaturer, anmelder hyrderne det for sognefogden i byen i Nørbye sogn, som da strax ved 2de mænd på deres bekostning der om lader dem advare, da deres creaturer står på deres egen reigning, om de måtte tilslåes skade eller døe. Og vorder løsnings og indtægtspengene indkrævet med hyrdelønnen. Og om samme da ei i mindelighed betales tilligemed strafbøderne, udpandtes strax derfor såvelsom og for pandtemændenes umage a 2 sk. hos hver person, hver gang de udpandter. Og dersom det udpandtede gods ei indløses af sammes eiere inden fire dage, sælges samme ved offentlig auction efter foregående lovlig publication på de skyldiges bekostning. Men skulde så mange creaturer på en gang findes løse i engene, at hyrderne ei kand bemægtige sig dem strax, da skal de strax derom advare sognefogden i byen i Nørbye sogn, at hand til sammes tagelse skal forskaffe dem hielp af lodseierne efter rigtig omgang imellem samme.

5. Skulde det befindes, at nogen af os eller vore hustruer, børn eller tyende skulle overfalde hyrden med skieldsord, hug eller slag, fordie de har fasttaget vores creaturer, da skal hver af os betale for sig eller sine for hver gang til straf til Nørbye sogns fattige 1 mark, der i mangel af mindelig betaling udpandtes på deres bekostning, og desuden være lovlig tiltale undergiven efter forseelsens beskaffenhed.

6. Om engvogterne skulle befindes efterladne med engenes vogtelse og se igiennem fingre med nogen, hvis creaturer måtte komme eller gåe løse i engene, og ei fasttager samme, da betaler og afkorter de hver i deres løn for dend første gang 8 sk. og siden for hver gang 1 mark til Nørbye sogns fattige og desuden være pligtig at erstatte skaden efter 2de uvillige mænds taxation og skiønsomhed; dog påligger det alle lodseiere dermed at have indseende, og om de måtte befinde sådan skiødesløs forhold hos engvogterne, samme da strax at angive for sognefogden i byen i Nørbye sogn, at skaden kand vorde besigtiget og taxeret, og skadens taxation og mulcten af deres løn indeholdt. Mens tier nogen dermed, indtil engvogterne har indkrævet og fået deres løn, er derved intet at giøre.

7. Dend hyrde, som skal vogte Schideneng, skal og vogte dend udskiftede foerte i Nørbye sogn, forsåvidt som skift er, på samme måde som oven er meldt, og skal de, som tilhører samme, og betale en billig vogterløn årlig deraf efter sognefogdens og de 8te mænds kiendelse, dog uden at betale noget til markboedens opsættelse eller vedligeholdelse i Schideneng,

8. Med engvogternes leielse til disse enge i dette år og efterfølgende åringer forholdes som forhen, indtil touren er omgået imellem disse enges eiere; men vil samtlige eiere siden have nogen forandring desangående, kand derom af dem ske samling, og samme bestemmes af de fleste og største lodseiere.

9. De som årlig skal leie engvogtere til disse enge, skal leie så forsvarlige folk dertil, så at de selv vil være engeierne ansvarlig derfor, og have samme leiet til dend 23. April eller self vogte.

10. De som årlig skal leie engvogteren til Næssen, skal forskaffe markboeden sammestæds opsat og i stand til hvert års 23. April, til hvilken tid og markboederne i Skideneng og Ålboen skal være i stand, under straf 1 mark til Nørbye sogns fattige for hver dag over dend tid, som i mangel af mindelig betaling udpandtes hos dem, der årlig efter rigtig omgang skal leie engvogterne.

11. Skulle nogen ride over anden mands eng, antaster engvogterne samme, og hand icke kand bemægtige sig samme, anmælder hand det for sognefogden i byen i Nørbye sogn, som derfor besørger straffen inddreven efter forestående 4. postes indhold om løse hæster.

12. Ingen måe kiøre på en andens eng, undtagen hand dertil måtte fornødiges at kiøre og bierge hans høe, hvormed engvogterne skal have nøie opsigt; thi uden slig årsag skal de skyldige derfor straffes efter 4. post som for løse hæste i engene, der første gang for 2de hæste er 4 sk.

13. Er indgået angående engsletten samme stæder, at alle lodseiere i dette år 1786 eller flere åringer måe slåe deres eng, når de selv vil. Mens skulle dend største del af engeierne befinde, at sligt er skadelig, da skal sognefogden i byen i Nørbye sogn med 8te af lodseierne årlig ved hver 24. Juni sammentræde og overlægge, hvad tid der skal slåes, og sligt lade bekiendtgiøre her på begge sogners kirkestevner, da samtlige lodseiere derefter skal rette sig. Og dend som måtte underståe sig at slåe sin eng førend dend tid, skal straffes for 2 mark af hver dagsslet til Nørbye sogns fattige for hver dag. Dog måe de, som er eiere af Sandflod og de såkaldede tofter Ryefoed og Slukflod, slåe samme 4, 6 a 8 dage forud. Og

14. I anledning af forestående 12. post er indgået, at dend, som måtte fornødiges at kiøre over en andens eng for at kiøre og bierge hans høe, icke må kiøre ligefrem over en anden mands eng, men skal være forpligtet så vidt muelig at kiøre skråe derover, på det at engen så meget muelig kand forskånes, og tillige se derhen, at kiørselen tilligemed kand falde over en anden mands eng.

Disse poster hvorefter vi og vore arvinger samt efterkommende eiere af bemelte enge skal rette og forholde sig, beder vi underdanigst at vores høie øvrighed hr. Kammerherre og stiftbefalingsmand von Urne nådigst vil behage at ratificere.

Nørbye og Sønderhoe sogner på Fanøe dend 3. Martii anno 1786.

47 underskrifter.

Ratificeret.

Ribe den 7. September 1786.

C. Urne.

Publiceret på kirkestevne for Nørbye menighed på Fanøe søndag den 24. Julii 1791 af

L. Fischer.

Efter originalen, der findes hos formanden for hartkornskassen i Nordby. Den er skreven på to folieark og stemplet en fierdedel rigsdaler; *men så tilføjes i margen:*

I mangel af Nr. 4 til 24 sk. forbruges dette ark.

Fanøe dend 3. Martii 1786.

C. Engelstoft.

Til post 2 er med en knappenål fæstet følgende seddel:

Dags dato haver sognefogden Hans Lauritzen til mig underskrevene efter acorte betalt 3 rdl., siger og skriver tre rigsdaler, for det grund, som er kiøbt af mig til

at sætte Alboe markboe på, alt i følgende den oprættede viede og vedtægt af 3. Martii sidstleden den 2. post, som af mig selv er underskreven, hvorfor jeg for bemelte 3 rdl. kvitere.

Fanøe den 12. November 1786.

Jens Andersen.

Vester Vested, Ribe herred.

1641.

10. Mai 1641. Grand vilkord.

1. .... først at ingen må hafve mer til hver otting som 3 nød eller køer på kogangen eller på fredagere eller i engen eller i sergang på foerten, uden det kand vere noget, som icke kand følge hiorden ....

2. .... beløber sig in summa 165 nød, som skal følge den hiord, som ganger på fredagere og intet mere, og ei heller i engen fra den dag, mand skal slå det af foeret, og indtil den dag, mand tager det på foer igen ....

.... Underskrifve vi med voris hender og merk.

Underskreven med bomærker.

Efter »C. L. E. Stemann: Schleswigs recht und gerichts verfassung im siebenzehnten jahrhundert. Schleswig 1855.« side 69.

Uddrag af anmeldelser:

Historisk Tidsskrift: Højskolelærer Poul Bjerge og Oberstløjtnant Söegaard have påtaget sig den smukke opgave at samle og udgive disse vider i et værk, hvis første bind er sluttet og hvis andet er begyndt at udkomme. Udgivelsen er sket med stor omhu og synes ikke at lade noget tilbage at ønske i nøjagtighed. *Anmeldelsen er på flere sider. Den opfordrer til at udvide værket, så de danske vider i Sønderjylland kan medtages og et tillæg gives af en del vider, som ikke er kommet med. Og slutter så:* Selv om bogen derfor vil blive større end oprindelig tænktes, må man håbe, at det må lykkes udgiverne af offentlige midler at få fornøden understøttelse til at fortsætte og fuldføre det smukke værk, som de med så megen trofasthed og flid have arbejdet på, og som fortjener vid udbredelse.

JOHANNES STEENSTRUP.

Nordisk tidsskrift utgitven af Letterstedtska föreningen: Denne bog er sikkert en af de betydeligste kildeskriftsamlinger, der længe er fremkommet i vor litteratur. Vider og vedtægter er det danske afsnit af historien om, hvad man i vor tid har kaldt indbyrdeshjælp princpet. Som det danske lavsvæsen allerede har fundet sin utrættelige og pietetsfulde historiker Camillus Nyrup, således vil vel også den grundform for menneskeligt samvirke, der har givet sig udslag i de danske landsbylove, finde sin mand, der vil hellige sig til disse forholds fulde og hele udredning. Opgaven vil være overordentlig taknemlig og så meget lettere, siden andre nu skaffer grundlaget til veje. Det arbejde, der her er gjort, er i virkeligheden allerede så stort og besværligt, at det alene kræver mange år af en mands arbejdstid. *Efter en anmeldelse på syv sider sluttes så:* For endnu en gang at sige det: en af de sjældneste og righoldigste kilder til kundskab om almuelivet i fortiden, som længe har været lagt til rette i dansk litteratur.

ALF LARSEN.

Berlingske Tidende: Blandt de kilder til oplysning om svundne dages bondekultur og landboforhold, som vor tids forskning i større og større omfang drager frem for lyset, indtager denne bog en ejendommelig og fremtrædende plads. Man skal vanskeligt finde et historisk arbejde, der sætter et nutidsmenneske mere lyslevende ind i fæstebøndernes tankegang og livsvilkår, som de formede sig på fællesskabets og fællesdriftens tid, end disse gamle bondevedtægter, fremgåede som de er af slægtleds, forhandlinger og drøftelser på bystævnet i landsbyens midte

En rigdom af enkeltheder belyser bøndernes daglige liv og færd, lige fra bestemmelsen mod den »broder«, der »slår øl på den anden med vred hue«, eller mod den, der slår sin »broder« ihjel, »det Gud forbyde«, til detaljerede vedtægter om høslet og møgkørsel, om fædrift og pløjning. Dette rige kulturhistoriske stof vil forskeren vide at finde og påskønne, hans opmærksomhed behøver man ikke at påkalde, men nu ..... er der grund til atter at minde det historisk interesserede publikum om, at her er et arbejde, man ikke vil fortryde at stifte bekendtskab med.

Nationaltidende: Højskolelærer Poul Bjerge i Askov og Oberstløjtnant Söegaard i Viborg er begge bekendte som ihærdige vogtere af fortidens skatte hos landbefolkningen. Når de nu i forening har påtaget sig udgivelsen af en samling af de gamle landsbylove og byskråer fra jordfællesskabets tid, bør de kunne påregne interesse for deres arbejde hos alle dem, der har kulturhistoriske interesser, og navnlig hos dem, der sysler med bondestandens historie; thi få steder findes så rige kilder til oplysninger om bøndernes kår, levevis og kultur i de forbigangne tider, som netop i disse selvskrevne love, der har været kendte under mange forskellige navne: Vider, vedtægter, byskråer, grandebreve o. s. v..... Den vil blive et kildeskrift, af hvilke fremtidens historikere vil kunne øse med stor fordel, og samtidig en bog, folket kan have interesse af at læse.

Politiken: Det er et meget nyttigt værk..... De læsere, som giver sig i lag dermed, vil ikke fortryde det. De vil ved læsningen deraf få et mere levende indblik i, hvordan danske mennesker den gang levede, end gennem mange store bøger med beretninger om de historiske begivenheder. P. Munch.

I alle Boglader faas:

Danske vider og vedtægter

eller

gamle landsbylove og byskråer

udgivne af **Poul Bjerge** og **Th. J. Söegaard.**

I. Øerne ..... 504 + 12 Sider. *6 Kroner.*
II. Jylland ..... 584 + 12 Sider. *6 Kroner.*
III. Sønderjylland og Efterslæt, 1-2. Hæfte à *2 Kroner.*

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding